

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931.

Första kammaren.

Nr 4.

Lördagen den 17 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Larsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 30, angående nedsättning av räntan å vissa lån ur lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby; och

nr 31, angående anvisande av medel för täckande av vissa hos länsstyrelsen i Stockholms län bokförda belopp.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarbetyg får jag härmed anhålla om ledighet tills vidare från riksdagsarbetet.

Stockholm den 16 januari 1931.

B. v. Stockenström.

Att statsrådet *Bo von Stockenström* på grund av influensa tills vidare är till arbete oförmögen, intygas.

Stockholm d. 16 jan. 1931.

Hj. Fries,
leg. läkare.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, det i åberopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Herr statsrådet *Jeppsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 22, angående befrielse för banförmannen vid statens järnvägar *Jonas Jonsson* från skyldighet att gälda vissa skadestands- och ersättningsbelopp;

nr 27, angående viss omreglering av Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolags skuld till staten;

nr 28, angående kronans deltagande i viss vattenreglering beträffande Skellefte älv; samt

nr 29, angående fortsatta åtgärder för främjande av sparsamhet bland skolungdomen.

Föredrogs ånyo Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1931/1932.

*Statsverks-
propositionen.*

Herr *Möller*: Herr talman, mina herrar! Vid granskningen av statsverkspropositionen gick jag först till dess behandling av arbetslöshetsspörsmålet. Till en början fick jag det intrycket, att vi äntligen fått en socialminister, som på detta område var besluten att med större kraft än hans företrädare sörja

Första kammarens protokoll 1931. Nr 4.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

för att de arbetslösa skulle erhålla hjälp. Det belopp, som begäres direkt till arbetslöshetens bekämpande, 7 miljoner kronor under nästa budgetår, synes rätt betydande, i jämförelse med $2\frac{1}{2}$ miljoner under det löpande året. Utan att blinka uttalar socialministern de hädiska orden: »Det kan måhända i betydlig utsträckning bliva nödvändigt att under innevarande vinter med kontanta understöd bispringa vissa grupper av arbetslösa.» Det begäres 3 miljoner kronor till s. k. beredskapsarbeten, ett nytt namn för vad som i fjol i denna kammare kallades produktiva statsarbeten. Därjämte räknas in som ett led i arbetslöshetens bekämpande vissa andra anslag, såsom till elektrifieringen av järnvägen Katrineholm—Malmö och hjälp åt Kalix.

Men ju mer jag studerade handlingarna, desto uppenbarare blev det, att socialministern tyvärr ej vågat sig på ett djärvt och befriande grepp i denna fråga. Han känner sig tydligen av skäl, som han själv vet, bunden av de dåliga traditioner, som sedan många, många år behärskat de svenska statsmakterna vid ståndpunktstagandet till frågan om rationell arbetslöshetshjälp, och det är uppriktigt sagt tröst att konstatera.

De 7 miljonerna bli föga imponerande, då man ser, att riksdagen och regeringen för det löpande budgetåret beräknat 2,140,000 kronor för litet, och att arbetslöshetskommissionen beräknat kostnaderna för det löpande budgetåret till 7,268,000 kronor — alltså ett större belopp än som begäres för det kommande budgetåret! Man återfinner gamla toner, när herr statsrådet förklarar, att utredningen om arbetslöshetens orsaker och karaktär liksom också den förra socialministerns ytterst dimmiga utredningsuppdrag till socialstyrelsen utgör hinder för en omläggning av verksamheten till arbetslöshetens bekämpande.

Lönar det sig att påminna därom att statsrådet Pettersson i den förra liberal-frisinnade regeringen, då han tillfrågades här i riksdagen, uttryckligen förklarade, att utredningen om arbetslöshetens karaktär och orsaker icke hade till syfte att förhåla frågan om arbetslöshetsförsäkringen och ej borde föranleda uppskov med denna frågas lösning?

Vad de 3 miljonerna till beredskapsarbeten beträffar, vittnar beloppets ringhet om att krafter äro i verksamhet för att fullständigt förfuska den tanke, som låg bakom fjolårets initiativ i saken. I stället för att driva på, så att ordnandet av beredskapen kunde påbörjas redan detta år, räknar man tydligen, att inemot ett och ett halvt år skall förflyta, innan organiserandet av beredskapsarbetena kan ge några mer påtagliga resultat. Jag vill bara erinra om att endast cirka tvåhundra skenfria, såsom nödvändiga ansedda järnvägs korsningar beräknas kosta 20 miljoner kronor, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har en arbetsbalans på omkring 50 miljoner kronor och att vissa andra statsverk enligt av dem själva lämnade uppgifter gömma på en rad av arbetsuppgifter, som skulle lämpa sig till beredskapsarbeten. Och så kommer man med fattiga 3 miljoner, som skola räcka ända fram till den 1 juli 1932!

Mitt under det att arbetslösheten växer med förfärande fart, skulle statsmakterna slå sig till ro och framför allt akta sig för all slags brådska med anordnandet av beredskapsarbeten!

Det är icke för mycket sagt, att tanken på produktiva statsarbeten i stället för nödhjälpsarbeten bland massor av människor i detta land mottagits som en verklig befrielse i förlitan på att man här hade anvisat en utväg, som skulle komma det järngrepp, i vilket en för Sverige speciell och säregen dogmatik hållit vår arbetslöshetspolitik, att lossna och sålunda skulle leda till en avspänning i de gamla striderna på detta område.

Jag sade, att arbetslösheten växer förfärligt snabbt. Det förhåller sig så, att den 31 december förra året voro 31,070 hjälpsökande anmälda hos arbetslöshetskommissionen. Inom parentes sagt hjälpte kommissionen 4,173, under det att kommunerna ensamma hjälpte 6,472. Det var över 20,000, som stodo

kvar ohjälpta. De hos A. K. anmälda arbetslösa voro flera än något föregående år ända sedan 1922. Men än värre och betydligt närmare det verkliga läget voro siffrorna från arbetarorganisationerna. Där rapporterades den 31 oktober icke mindre än 45,501 arbetslösa. Antalet hade under oktober månad ensamt vuxit med över 10,000. Hur högt man i dag skall skatta de arbetslösas antal, tors jag icke säga något bestämt om, men jag tror ej, det är någon överdrift, om man beräknar de arbetslösa till minst 80,000 à 100,000 för närvarande.

Statsverks-
propositioner.
(Forts.)

I det läget tillåter jag mig vädja till riksdagen: Var icke för småaktig! De arbetslösa ha det bittert nog ändå, utan att riksdagen behöver ge dem det intrycket, att deras öde är folkrepresentationen tämligen likgiltigt.

Saken är ju den, att de arbetslösa i mer än 90 procent av fallen äro fullständigt oskyldiga offer för krafter, på vilka de icke ha det ringaste inflytande. I den mån man överhuvud skall kunna söka ansvaret för en konjunkturedgång av den art, vi nu genomleva, måste detta sökas hos dem, som ha ledningen av produktionen och det ekonomiska livet i världen. Det är sant, att även det ekonomiska livets s. k. herrar äro slavar under rådande produktionssystem, men om det skulle åligga några människor att se till, att icke detta system gång efter annan råkar ur led, om det skulle åligga någon att så organisera produktionen av nyttigheter, att icke ett tu tre katastrofala stockningar inträffa, är det väl ändå de personer, som handhava kapitalanvändningen och ha att sörja för produktionen av nyttigheter.

De arbetslösa äro i varje fall lika skuldlösa som offren för en jordbävning eller ett vulkaniskt utbrott. Det är ej att undra på, då man vet, att i världen finnes ett ofantligt överskott av varor, och samtidigt ser, att människor svälta och frysa och möjligen äro dömda till undergång, om det då väckes reflexioner, som enligt sakens natur måste leda till angrepp på det härskande ekonomiska systemet. Minst av allt kan man vänta sig, att de arbetslösa skola finna sin lott rättvis eller erkänna, att de och deras familjer sakna rätt till livets uppehälle.

Omständigheter av denna art borde ha manat regeringen att påskynda arbetet med arbetslöshetsförsäkringen, så att förslag i detta ämne hade kunnat föreläggas årets riksdag. I stället finner man ett slappt accepterande av den Lübeckska uppskovslinjen. Även om uteblivandet av ett regeringsinitiativ i denna fråga icke var något överraskande, eftersom statsministern vid landstingsvalen upplyste om regeringens avsikter eller rättare sagt brist på avsikter i detta avseende, kunna vi icke annat än på det skarpaste fördöma den även av denna regering bedrivna förhållningspolitiken.

Den 25 april i år blir det tre år, sedan arbetslöshetssakkunniga inlämnade sitt förslag till regeringen. Tycka icke herrarna, att tiden varit tillräckligt lång för att hinna få fram ett förslag till riksdagen? Låt oss göra det tankeexperimentet, att arbetslöshetsförsäkringen varit genomförd, så att den trätt i kraft t. ex. för bara ett år sedan! Hur mycket lugnare skulle man då ej kunnat taga den nu inbrutna krisen! Arbetslöshetsförsäkringen hade i det övervägande flertalet fall tagit emot den första stöten och sörjt för de arbetslösa under en jämförelsevis lång tid.

Det finns en annan sida av regeringspolitiken, som måste utmana kritiken. Statstjänarna knacka alltför jämt förgäves på sin arbetsgivares dörr för att äntligen komma ur det sedan den förra krisen rådande provisoriet med ständigt sjunkande löner. Sedan 1928 års lönekommitté blev färdig, hade deras förhoppningar att ernå stabila löner övergått till förvisning. Nu förklarar finansministern, att både budgetsvårigheter och det senaste prisetallet förhindra en definitiv reglering av lönerna. Det kan, mina herrar, bli värre svårigheter än budgetsvårigheterna! En statstjänarkår, som börjar betrakta statsmakter-

Statsverks- na som löftesbrytare, kan bli desperat — med ingalunda angenäma följder
propositionen. för staten själv.

(Forts.)

I själva verket bestå ju de nuvarande budgetsårigheterna i eller ha rättare sagt framkallats främst av att man utan tillräcklig eftertanke år från år sänkt skatterna. Sedan en socialdemokratisk finansminister tagit första steget, lämnade hans lager de borgerliga finansministrarna därefter ingen ro. Även de måste driva fram skattesänkningar för att ej vara sämre, kanske framför allt sämre i den borgerliga opinionen, än socialdemokraten. Det har från denna talarstol, åtminstone av mig, uttalats mer än ett varningsord mot förhastade skattesänkningar. De kunde ur många synpunkter, icke minst med hänsyn till framtida nödvändigt reformarbete, bli ödesdigra.

Den nuvarande finansministern tors självklart icke debutera med att vrida skatteskruben uppåt igen, och jag begår ingen överdrift, om jag säger, att i denna politik är det högern och det intresse, som detta parti närmast anses företräda, som skär pipor i vassen. Efter min uppfattning måste riksdagen söka rätta till de svårare missförhållandena i avseende på statstjänarnas löner och se till att åtminstone de sämst ställda erhålla en verklig förbättring i sitt läge, och därvid räcker på intet sätt finansministerns förslag.

För övrigt inbjuder det läge, vari statsmakterna råkat i denna sak, till vissa allmänna reflexioner. Man kan icke fortsätta i längden att använda statstjänarlönerna som en regleringspost i budgeten, och man bör se till att åtminstone i viss utsträckning komma ur det nuvarande ytterligt stelbenta lönesystemet. Om de affärssdrivande verken t. ex. hade varit självständiga företag gent emot statsmakterna, skulle riksdagens lönebekymmer för en 50,000 à 60,000 anställda ha varit avlyftade.

Jag gör den frågan: Varför skola järnvägsmännens löner vara beroende av det *statsfinansiella* läget? Vore det ej tillräckligt, om de vore beroende av statens järnvägars ekonomiska möjligheter? Statens järnvägar är ju ett jätteföretag, och det borde självt kunna göra upp om arbetsvillkoren med sin personal. Det finnes efter min uppfattning vid närmare granskning ingen hållbar grund för att riksdagen skall betrakta järnvägsmännen såsom statstjänare av samma slag som statstjänstemännen i departementen eller i de olika rent administrativa verken. Jag vill erinra om att under en gynnsam konjunktur både ur budgetsynpunkt och för statens järnvägars egen del beslutade riksdagen härom året att beröva järnvägarna 10 miljoner kronor till fraktlindringar, och följden har blivit den, att *staten* ej kan betala järnvägens folk skäliga löner. Hade statsbanorna varit ett självständigt företag, skilt från de politiska synpunkterna, som i så hög grad behärska statsmakterna, kunde järnvägarna både betalat sitt folk bättre och med all sannolikhet levererat in större vinstmedel till statskassan, vilka man kanske haft att tillgå och kunnat använda vid lönerregleringar för andra statstjänare. Vad jag nu sagt om statens järnvägar gäller principiellt på samma vis både för domänverket, telegrafverket och vattenfallsstyrelsen.

Den kritik, jag ansett regeringen förtjänt av, kunde naturligtvis utsträckas till andra punkter, men det hindrar icke, att enligt min uppfattning regeringen även haft sina förtjänster. Dit räknar jag bland annat den överenskommelse om tullfred, som är sluten med fyra andra småmakter, en politik, som ju står i en bjärt motsättning till den förra regeringens politik vid den allmänna tullkonferensen i Genève, där Sverige tillhörde de makter, som faktiskt till en viss grad skapade svårigheter. Dit räknar jag också regeringens beslut att ånyo framlägga förslag till sjukförsäkringsreform. Jag hoppas bara, att det skall visa sig, att regeringen kan hålla styr på några av sitt eget partis mera spralliga medlemmar, så att icke liksom i fjol slutet blir en mindre angenäm överraskning för anhängarna av denna reform.

Dit räknar jag också, och jag hoppas att jag icke misstager mig häri, att regeringen icke tänker fortsätta på inmalningsvägen genom att driva fram havreinmalningens galenskap. Våra farhågor, att en utvidgning av veteodlingen skulle bli följden av inmalningstvänget av i fjol, ha visat sig mer än befogade. Men om havreinmalningen nu skulle följa i det hittillsvarande inmalningstvängets fotspår, då hade man i själva verket beträtt vägen till en *jordbrukets planhushållning*, där man hade kunnat sluta, först sedan statsmakterna för varje enskild bonde föreskrivit hur stor del av hans åker som fick besås med det ena eller med det andra sädeslaget.

Ja, mina herrar, det läge, i vilket vårt land befinner sig ur parlamentarisk synpunkt, kan också göra några reflexioner befogade. Den nuvarande regeringen, som ju praktiskt taget för första gången möter riksdagen, har ju, som vi alla veta, en ännu smalare bas i riksdagen än den förra liberal-frisinnade regeringen, och det är bekant, att den nuvarande statsministern vid regeringens bildande icke fann det påkallat att på allvar undersöka förutsättningarna för en utvidgning av denna bas. Nu är frågan den: Är det verkligen statsministerns och regeringens mening, att Sverige *under kommande år skall och bör regeras av en politisk grupp*, som har ett mycket ringa fotfäste hos folket och vars inflytande dessutom inom samma folk synes vara i sjunkande? Har man icke något sinne för att en sådan sakernas ordning, om den räcker länge, med nödvändighet måste framkalla stämningar och känslor, som äro farliga för den demokratiska utvecklingen? Förstår man ej inom regeringen, att antiparlamentarismen ligger på lur, och att det nuvarande förhållandet mellan regeringen och riksdagen undergräver förtroendet för demokrati och parlamentarism? Jag frågar: Vill den nuvarande regeringen icke medverka till att stabiliteten i vårt politiska liv ökas och att därmed förtroendet för demokratiens handlingskraft och regeringsduglighet växer? Ja, jag har ställt frågorna, och jag vet ju ej, om jag får något svar, men det skall i varje fall bli intressant att avvakta det. Det tror jag, vi lugnt kunna säga, att om det gamla vågmästeriet skall fortsätta, kommer med fullkomlig visshet ledan vid detta system att växa både i riksdagen och landet. Utanför kretsen av regeringens närmaste anhängare har det aldrig varit och kan aldrig bli populärt. Även om regeringen tolereras — därest den skall bedriva sin vågmästarpolitik — så är den dömd att arbeta i en atmosfär av ovilja. Det är därför jag tillåter mig till slut uttala den förhoppningen, att regeringen skall finna sig böra beträda en väg, som leder till målmedvetnare och djärvare positiv politik än vågmästarprinciperna tillåta.

Herr Trygger: Herr talman! Då man tager del av den i statsverkspropositionen framlagda finansplanen och inkomstberäkningen samt söker efter bästa förmåga granska desamma, synes det mig som om denna granskning får en annan karaktär, allteftersom man verkställer densamma från en mera begränsad eller mera allmän synpunkt. Anlägger man den förra synpunkten, är man utan vidare benägen att erkänna, att vad som föreslagits är i stort sett byggt på en, såvitt för närvarande kan bedömas, riktig uppfattning av konjunkturerna, i den mån de beröra inkomsterna under kommande budgetår, samt på ett noggrant avvägande av utfallet från de särskilda inkomsttitlarna. För min del hyser jag visserligen den största tvekan, huruvida t. ex. inkomst- och förmögenhetsskatten kan komma att lämna 158 miljoner, tullmedlen 138 miljoner, tobaksskatten 67 miljoner, sprit- och maltskatten 109 miljoner. Mycket beror, vad de tre senare titlarna beträffar, på svenska folkets sinne för sparsamhet i brydsamma tider. Jag kan dock ej göra någon objektivt grundad anmärkning mot de beräknade beloppen, då jag mot den sakkunniga utredning,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

som skett, ej kan åberopa annat än min egen mening om huru den nuvarande konjunkturen rimligtvis borde verka.

Emellertid, även om den gjorda inkomstberäkningen visar sig riktig, så erfordras, då skattebudgetens utgiftssida uppgår till 785.9 miljoner kronor, utöver i övrigt tillgängliga medel ett belopp av 36.69 miljoner. Denna brist täckes dels genom fonden för statsskuldens amortering till ett belopp av 13.46 miljoner och dels genom statsverkets för en dylik användning jämväl avsedda kassafond till ett belopp av 23.23 miljoner.

Det skulle för visso vara rätt oroande, att budgeten endast genom dessa tillskott kunde balanseras, såvida icke på skattebudgetens utgiftssida såsom utgift för kapitalökning upptagits ett belopp av 52.05 miljoner. Särskilt då i denna post ingå 33.6 miljoner till avbetalning av statsskulden, vilka medel härleda sig från ovan nämnda s. k. rusdrycksmedel, 109 miljoner, och vilka till ett belopp av 28.08 miljoner avsättas till fonden för statsskuldens amortering. Av vad nu anförts framgår, att enligt budgetförslaget sistnämnda fond, d. v. s. fonden för statsskuldens amortering, erhåller 28.08 miljoner och får utbetala 13.46 miljoner, d. v. s. ökar sin behållning med 14.62 miljoner. För den, som anser att ett räkenskapsväsen bör vara grundat på enkelhet och lättfattlighet, förefaller detta förfaringssätt ganska egendomligt. Det framstår såsom ett uttryck för en metod, som i forna tider användes av gamla mammalseller (för vilka jag förvisso hyser stor aktning — liksom för finansministern). Denna metod bestod däri, att inkommande belopp fördelades på en massa större eller mindre portmonnäer, ur vilka skulle bestridas olika utgifter. När det blev tomt i den ena portmonnäen, togs emellertid det erforderliga beloppet ur den andra och överfördes till den förra, men i olikhet med finansministern var den gamla damen mycket noga med att betrakta detta förfarande som en länetransaktion, som medförde återbetalningsskyldighet. Denna vandring av pengarna från den ena portmonnäen till den andra var för övrigt en angenäm förströelse för vederbörande på en tid, då för henne livet icke var alltför rikt på omväxling. Jag torde icke misstaga mig, om jag utgår ifrån att finansministern har tillräcklig förströelse i sin i dessa tider särskilt ansträngande ämbetsverksamhet och — i sin glädje att se riksdagen samlad. Kanske ett kommande år finansministern kommer att för än viktigare utgifter ovillkorligen behöva den tid, som de manipulationer, han nu vidtagit, kräva, samt resolut kastar in alla rusdrycksmedel i den stora gemensamma skattekassan samt därifrån tager ut vad som behövs för olika statsändamål.

Härför tala även rent sakliga skäl, vilka jag ej vid detta tillfälle vill beröra, för att ej väcka till liv den smärta, som säkerligen många bland regeringens medlemmar skulle känna, därest de erinrades därom, att vid bestämmandet av sättet för fullföljandet av ädla syften stor hänsyn måste tagas jämväl till människornas svagheter och omständigheternas makt.

Frånsett emellertid riktigheten av vad jag nu gjort gällande, måste man finna beklagligt, om genom den skedda uppställningen av budgeten en felaktig uppfattning uppstår angående den statsreglering, som avser budgetåret 1931—1932. Den, som blott fäster sig vid att, förutom lånemedelsbudgeten å 64.78 milj., avsedda för kapitalökning, ett belopp av 36.69 miljoner måste tagas från befintliga fonder för att få debet och kredit att gå ihop, kan lätt få det intrycket, att redan nu, då depressionen knappt gjort mer än sitt inträde hos oss, Sveriges över all världen bekanta statsfinansiella styrka vore allvarligt rubbad. Så är dock ingalunda fallet. I grova drag är ställningen den, att om man från sådana statens utgifter för kapitalökning, som icke täckas av lånemedel, nämligen 52.06 miljoner, drager ovannämnda 36.69 miljoner jämte i övrigt använda kapitaltillgångar, tillsammans 42.15 miljoner, så återstå 9.91 miljoner. Sistnämnda belopp är således den egentliga utgiftsbud-

getens överskott, trots det att skattebudgetens utgiftssida visar en ökning, trots det att kapitalställningen är orubbad och trots det att inga nya skatter ifrågasatts. Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jämför man emellertid den föreslagna budgeten med föregående års, så förefaller den utan tvivel mindre lysande. Då blir det stora greppet i statsverkets kassafond förvisso av en viss betydelse, liksom återföringen från fonden för statsskuldens amortering berövar oss den sköna idyllen av statsskuldens hastiga förintande under inflytande av de inrullande spritmiljonerna. Härmed kommer jag in på den av mig inledningsvis antydda frågan om vårt budgetära läges bedömande från en mera allmän synpunkt, och därvid kan jag ej stanna blott vid inkomstberäkningen, utan måste även häntya på förhållanden, som sätta ifråga riktigheten av de beräknade utgifterna. Likaledes blir det ej tal om 1931—1932 års statsreglering blott i och för sig, utan jämväl såsom inledningen till en ny serie statsregleringar.

Beträffande då den konjunkturperiod, som vi stå inför, beror densamma i första rummet på huru de utrikespolitiska förhållandena utveckla sig. Det avgörande är därvid, huruvida freden åtminstone inom Europa skall kunna bevaras. För många är svaret på denna fråga ganska lätt att avgiva. Man hänvisar till Nationernas förbund, till alla de överenskomelser och deklamationer, som gjorts och dagligen göras om fredligt biläggande av tvister, om krigets iaktförklaring m. m. Man pekar på nedrustningsfrågans stora aktualitet och på den fredsväg, som rullat fram över världen, sedan världskrigets förödande brand utsläckts. Och vad de tre nordiska länderna Danmark, Norge och Sverige angår, synes man inom större eller mindre kretsar vara av den uppfattningen, att isolerad avrustning från dessa kulturellt så högt stående folks sida skulle vara ägnad att ge fredsrörelsen i världen det starkaste stöd. Särskilt i Danmark företrädes denna mening av den sittande regeringen, och kanske i någon mån även i Norge. I Europas övriga stater åter förbättrar man sin försvarsutrustning med all kraft, och de stater, som berövats rätten att ordna sitt försvar efter den nationella säkerhetens behov, ge upprepade uttryck för sin ängslan över att, när andra äro rustade, vara berövade en nations naturliga rättighet att vidtaga åtgärder till skydd för sin nationella tillvaro. Vilken av dessa ståndpunkter är den riktiga, avrustning för att visa sitt fredliga sinne eller försvarsberedskap för att kunna bidra till fredens upprätthållande? Kanske man för denna frågas besvarande kunde vänta någon ledning ur en av alla erkänd ståndpunkt ifråga om staternas inre förhållanden. Detta så mycket mer som man vid diskussionen om regleringen av staternas *inbördes* förhållanden städse såsom efterföljansvärd princip uppställt vad som under tidernas lopp ansetts böra göras för rättsordningens upprätthållande *inom* varje särskild stat. Har man där lämnat den enskilde utan skydd mot andras maktlystnad, hänsynslöshet, brottslighet? Förvisso ej. Man har skapat en makt, som äger förmåga att värna den enskildes berättigade intressesfär, och där ej kulturutvecklingen kommit så långt, att en dylik stats- eller samhällsmakt kunnat skapas, har man hänvisat den enskilde till att själv försvara sina rättigheter. Däremot har man i sistnämnda fall icke givit honom det rådet att låta sina vapen rosta ner samt sålunda hänvisat honom till att giva våldsmän och brottslingar ett exempel på fridsamt sinne, som dessa kunde antagas bliva benägna att följa. Varför skulle det vara av gagn att ifråga om folkens förhållanden till varandra slå in på en annan väg än den, som otaliga seklers erfarenhet visat vara nödvändig för att upprätthålla frids- och rättstillstånd mellan de enskilda? — Jag för min del söker förgäves efter något skäl för ett dylikt handlingssätt. Det gäller således för varje stat, som är en verklig vän av fred och frid mellan folken, att, så långt krafterna räcka, ordna för försvaret av sitt land, sin kultur, sin tillvaro så-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

som en oberoende nationell personlighet. — Först då en internationell anordning kommer till stånd för denna uppgifts övertagande, kan något moraliskt berättigande finnas för en modifikation i denna staten själv i första hand åliggande förpliktelse. En dylik modifikation kan aldrig tänkas ske på det sättet, att man skulle kunna lägga hela försvarsbördan på andra stater, utan skall den nationella självständigheten ej prisgivas, måste man deltaga i dess försvarande efter en skälig grund. Isolerad avrustning och statligt oberoende äro omöjliga att samtidigt förverkliga utan den största risk för statens bestånd. såvida icke ett världsläge inträder, om vilket vi väl kunna drömma, men som ännu icke tagit verklighetens gestalt.

Kan den nuvarande tiden anses förebåda det snara inträdandet av en dylik period? Jag tror det ej. Den så ofta anbefallda moraliska avrustningen, som måste vara förutsättningen för den materiella, har icke kommit synnerligen långt vare sig bland folken eller individerna. *I sistnämnda avseende ha vi sorgliga exempel även i vårt land.*

Visserligen ordas det vitt och brett om den moraliska avrustningen, men det är också allt. — För var dag vi avlägsna oss från tiden för världskrigets avslutande, framstår besvikelsen bittrare hos såväl segrare som besegrade över det tillstånd som trätt i stället för det som förelåg 1914. De förra känna sig allt osäkrare om att få behålla vad de genom kriget vunnit, och de senare vändas under de bördor, som man lagt på dem genom fredssluten. Fredsångeln svävar som en vingskjuten fågel över länderna, och vill man förekomma att han faller till marken, kan man ej begränsa sig till att, låt vara i de vackraste toner, sjunga hans lov, utan alla goda krafter måste samverka för att återgiva honom hans fulla kraft.

Det kan icke med något skäl förnekas, att nu angivna utrikespolitiska oro är ägnad att verka förlamande på det ekonomiska livet och därigenom försvårande på staternas finanser, detta senare icke minst därför att försvarsväsendet kräver stora belopp i länder, vilkas folk lägga större vikt på att säkra sitt rikets oberoende än på att tillgodose sin egen bekvämlighet.

Till ovissheten i de mellanfolkliga förhållandena komma större eller mindre inrikespolitiska svårigheter i ett flertal länder. Dessa svårigheter hava i många fall sin förnämsta orsak i redan föreliggande rubbningar i landets näringsliv och i en orimlig skattebelastning å befolkningen; såväl det ena som det andra i betydande omfattning följer av världskriget och fredssluten. Ske ej kraftiga åtgärder för en förbättring i nu nämnda avseende, kommer denna ekonomiska och finansiella försumpning att breda ut sig än mera. Länder, som äro mera lyckligt lottade, kunna då ej undgå att träffas i sitt näringsliv och i sina statsfinansier av följderna av det annorstädes växande armodet.

Vad är att göra för att såvitt möjligt förekomma en sådan situation? Man har, vad Europas stater angår, rekommenderat en sammanslutning, ett slags Europas förenta stater, åtminstone på det ekonomiska området. Receptet är icke nytt; det har i avsevärd utsträckning använts i fråga om enskilda företag. Såvitt jag har mig bekant, hava verkningarna ej varit inbjudande till efterföljd, då man slagit ihop goda och dåliga företag eller enbart sådana av sistnämnda slag. I förra fallet ha de magra nöten ätit upp de feta; i det senare ha de magra ätit upp varandra. I bägge fallen har enda räddningen från total förstörelse oftast varit att så snart som möjligt upplösa vad man med stor möda sammanslagit. Jag hyser för min del den meningen, att ett liknande resultat skulle inträda, om man *under nuvarande förhållanden* skapade något slags Europas ekonomiskt förenade stater.

En annan väg synes mig mera framkomlig, nämligen den, att varje stat söker på bästa sätt ordna sina egna ekonomiska förhållanden. Det gäller först och främst att göra klart för sig vad som för folkets egen välfärd abso-

lut måste göras i det egna landet samt att därefter genom överenskommelser enligt do-ut-des-principen och billighetens fordringar ordna det ömsesidiga förhållandet med andra länder. Det är visserligen icke lätt att säga vilken närings upprätthållande är en landets välfärdsfråga, men åtminstone för mig står det klart, att i ett land som vårt, jordbruket är en sådan näring. Det gäller således enligt min mening att, då jordbruksnäringen och därmed den stora jordbrukande befolkningen hotas till sin existens, vidtaga utomordentliga åtgärder till situationens förbättrande. Därmed gör man ock hemma-industrien den största nytta, samtidigt som man ingalunda skadar landets exportindustrier. Visserligen är det ett grundlöst tal, då man gjort gällande, att skapandet av ökad köpkraft hos en befolkningssklass utan vidare skulle vara till gagn för landet och dess näringsliv. Allt beror på huru denna köpkraft skapas och vartill den användes. Åstadkommer man denna köpkraft genom oskäligt höga löner, eller användes den till en konsumtion, som icke kan anses skäligen, gör denna ökade köpkraft snarare skada än gagn. Annorlunda är emellertid förhållandet, därest en näring, såsom fallet är med jordbruket, icke blott ekonomiskt utan även socialt och nationellt är för landet alldeles ofrånkomlig samt valet står mellan dess upprätthållande och dess undergång. I detta fall kan man ej vid bedömandet av det skydd mot den utländska konkurrensen, som man ger denna näring, bortse ifrån de stora fördelarna därav för den inhemska industri, som tillverkar de för den ifrågavarande näringens bedrivande erforderliga maskiner, redskap och övriga produkter.

Härmed må likväl vara hur som helst, det utom allt tvivel mest verksamma medlet att slå sig igenom den depression, som för närvarande gör sig gällande överallt i världen, består i att bereda arbete åt befolkningen. Mången tror, att huvudvikten ligger därpå att medel ställas till förfogande för att säkerställa de arbetslösas mest trängande behov. Detta är enligt min mening ett socialt misstag, som kan få ödesdigra verkningar. Ett uttryck för denna missuppfattning är den s. k. arbetslöshetsförsäkringen. Hela tanken på arbetslöshetsproblemet lösning genom försäkring har varit möjlig, endast därför att man förbisett, att en dylik försäkrings genomförbarhet förutsätter, att i stället för en på frivillighetens grund byggd reglering av arbetslönerna träder en tvångsvis gjord reglering av desamma med stark hänsyn till priserna på de producerade varorna. En dylik reglering strider emellertid emot vår tids sociala uppfattning, för att icke tala om att densamma skulle sakna den smidighet efter föreliggande förhållanden och den auktoritet, som skulle kunna garantera dess respekterande. Därmed faller ock arbetslöshetsförsäkringen till marken. Densamma står för övrigt i strid mot den första förutsättningen för all rationell försäkring, nämligen att en sannoliketskalkyl kan göras med avseende på omfattningen av den åtagna risken. Denna får ej bero på försäkrings-tagarens godtyckliga handlande. Den rätta vägen för arbetslöshetens bekämpande blir däremot arbetslönernas genom frivillig överenskommelse åstadkomna anpassning efter de priser, som kunna erhållas för arbetets produkter, samt ett välvilligt omhändertagande av dem, som trots detta bliva arbetslösa, vare sig denna hjälp sker i formen av understöd eller beredande för dem av arbete för sådana uppgifter, som visserligen äro produktiva men ej omedelbart aktuella, eller äro nyttiga men ej erforderliga. Det är en heder för svensk borgerlig politik, att den hittills inriktat sig på en dylik lösning av arbetslöshetsproblemet, och fortsätta vi denna politik, komma vi att även i framtiden kunna bli herrar över arbetslösheten. Därmed undanröjes den stora fara, som denna innebär för vårt näringsliv, och ger oss ökad kraft att övervinna de svårigheter av politisk, social och ekonomisk art, som för närvarande föreligga. Min övertygelse är, att om Europas folk följa en dylik politik, skall det mörker, som spritt sig över dess länder, snart genombrytas av strålar från den ljus-

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

källa, som till den dag som är, låt vara med avbrott, för oss lyst upp vägen till kulturella, sociala och politiska framgångar. Sker så, behöva vi ej frukta, att det välstånd, vi genom insiktsfullt och tråget arbete förvärvat, skall slås i spillror av den hårda och kalla vind, som nu svept in över vårt land. Vi kunna då hoppas, att 1931—1932 års statsreglering icke skall markera den definitiva övergången till en tid av knapphet på medel för att främja statens olika uppgifter, utan endast innebära ett givakt, när frågan gäller utgifter, som för rikets väl icke äro ofrånkomliga.

Herr Sandler: Herr talman! Mitt bidrag till remissdebatten skall bli en sedelärande berättelse om en fond, en riksdag och några finansministrar. Herr talmannen skall inte tro, att jag därmed tänker göra något överdådigt bruk av den frihet att uti en remissdebatt tala om vad som helst, som har pläгат förekomma. Jag hämtar mitt ämne ifrån den nuvarande budgeten, som även är anledningen till att jag upprepar en gammal lidandets historia.

Det var en gång, mina herrar — det var före världskriget — en riksdag, som ville frigöra det allmänna från rusdrycksmedlen. Kommuner, landsting, hushållningssällskap frigjordes mot vederlag. Det var en slags satisfactio vicaria, ty staten tog hela syndabördan på sig.

Men även för staten utpekades en förlossningens väg. Man satte budgeten under motbokssystem. Den skulle ha en maximerad ordinär tilldelning av 42 miljoner kronor och extra tilldelning endast efter särskild prövning av ändamålet. Så fingo vi rusdrycksmedelsfonden. En finansminister, som ville hämta något ur denna, måste visa ändamålets behörighet enligt fondbestämmelsernas undantagsklausul om sociala ändamål. Vidare fingo vi en nedsättningsregel om maximikvantitetens sänkning.

Det var början. Och hur gick det sedan?

Oväntade, övermäktiga omständigheter, finansministrarnas växlande intentioner och riksdagens minimala konsekvens förvandlade den avsedda varsamma avvänjningen i en förvirrande principiöshet. Fem år efter starten klämdes på grund av fondbestämmelserna kanalen till skattebudgeten ihop, så att röret blev mindre än hälften så stort, och fonden började att överfyllas. Så hittade man på att sätta in ett rör, som ledde tillbaka till budgetens inkomst-sida, och det begynte en cirkulation, ut och in, fram och tillbaka mellan inkomst- och utgiftssidan.

Man lärde sig det knep, som kallas att »taga i anspråk kapitaltillgångar». Först tog man, vad som fanns i fondbassängen. Sedan tog man också, vad som ännu inte fanns! Man tog pengarna på vägen till fonden. Man vickade så att säga på röret, så att strömmen vände halvvägs. Så gjordes en ny uppfinning: ett spritrör, som leddes alldeles förbi fondbassängen, direkt in i budgeten. Det var den illustra omsättningsskatten.

Det blev ett invecklat system, och så begynte rationaliseringsförsökens period. Thorsson gjorde en början 1923. Det var mycket hårda ekonomiska omständigheter, kanske, herr Hamrin, hårdare än i år. Han föreslog, att man för det året skulle suspendera avsättningsparagrafen. Man skulle så att säga ställa undan hela rörledningssystemet för det året. Riksdagen avslog. Hela kärlsystemet skulle fungera. I stället skulle man som förut begagna metoden att taga i anspråk kapitaltillgångarna. Det var den gången, som man tog 20 miljoner kronor ur en fond, som innehöll 12 miljoner!

Beskow 1924 föreslog, att man skulle inrätta ett nytt rör, som gick direkt till budgeten vid sidan av omsättningsskattens rör och genom vilket man skulle leda maltskatten. För övrigt skulle systemet vara det gamla. Riksdagen avslog även detta och begärde i en skrivelse ett nytt system — »med beaktande av fondens syfte».

Wigforss 1925 gjorde en ansats, vars princip gick ut på att man skulle alldeles vända om systemet. Förut hade bara 19 miljoner kronor gått genom ett rör till skattebudgeten, och överskottet hade letts in i fonden. Nu föreslog han, att röret till fonden bara skulle få släppa fram en viss bestämd kvantitet på 4 miljoner, medan resten skulle gå till budgeten. Men så fanns det ett litet rör tillbaka, inte för »sociala uppgifter» i allmänhet utan bara för »främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder». Detta föll på grund av stridiga beslut i kamrarna. Andra kammaren ville ha rörledningssystemet på det gamla sättet, fast med nya och mera moderna dimensioner på rören. Första kammaren ville ha det nya systemet.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Så kom Wigforss 1926 igen med sin idé, nu förbättrad, så att den kunde accepteras. Röret till fonden skulle fortfarande bara släppa fram ett mindre belopp — 5 miljoner inklusive räntorna, enligt riksdagsbeslutet. Röret till skattebudgeten skulle man däremot göra så, att det kunde bytas ut år efter år. Första året skulle man ha ett rör, som rymde 85 miljoner, andra året 83 etc. ned till 75 miljoner efter fem år. Det är i detta sista år vi nu befinna oss med herr Hamrins budget. —

Men överskottet — vad skulle man taga sig till med det? Det var ju också pengar. Skulle det få gå som spillvatten? Nej, det vore ju orimligt. Man måste skaffa sig en användning för dessa pengar utanför den ordinära budgetens ram, någon uppgift, som en gång löst ej återkomme. Den kunde man finna i en ökad avbetalning av statsskulden. Inte i blindo! Om man har goda skulder, varför skall man göra sig av med dem? Men det finns också dåliga skulder, sådana som kosta mer än de placerade medlen ge i avkastning. Wigforss ögon föllo på våra utlåningsfonder. Dessa ge inkomster, som ingalunda täcka de ränteutgifter staten har för dem. Där ligger ett räntelöst kapital, motsvarande ungefär 75 miljoner kronor. Alltså kunde det vara rimligt att för det ändamålet använda överskottet.

Så insattes i systemet ett nytt rör, som förde överskottet till en ny fondbassäng, fonden för statsskuldens amortering. Nu hade man alltså tvenne fondkärn utan något samband inbördes, men bägge kommunicerande med den stora tillförselkanalen, vilken därjämte hade att mata det utbytbara 85 miljonersröret till vanliga löpande budgetändamål.

Denna nya apparat tog riksdagen med ett par modifikationer på prov för fem år. Det fanns emellertid en karakteristisk skillnad mellan Wigforss förslag och riksdagens beslut. Wigforss hade inget vare sig stort eller litet rör, som från någondera av dessa fonder ledde tillbaka till budgeten. Rusdrycksmedelsfonden lades i reserv att vänta på »ingripande åtgärder till rusdryckshanteringens begränsning eller avveckling». Då först var det klart att tappa ur bassängen. I budgetförslaget fanns inte ett öre »i anspråk taget». Men riksdagen, mina herrar, satte åter in ett litet rör tillbaka från rusdrycksmedelsfonden till budgeten genom att lägga till: »varjämte bidrag ur fonden kunna lämnas för åtgärder till nykterhetens främjande». Detta rör var så oskyldigt litet: det rymde bara 329,000 kronor! —

Historien om hur det vart av denna oskyldiga begynnelse kommer litet senare. —

De mellanliggande finansministrarna må ursäkta, att jag nu går direkt till herr Hamrin. Deras insatser ha varit mindre anmärkningsvärda.

Nöden är ju uppfinningarnas moder. Herr Hamrin befinner sig i femårsplanens sista år. Han sitter med det minsta röret i sin hand — bara 75 miljoner till skattebudgeten. Man kan inte vara lika Felix, som det låter, under sådana omständigheter. Man är i behov av pengar. Man har inte lust att lägga på skatter. Och man vill inte ändra bestämmelserna om rusdrycksmedelsfonden, tro aldrig det! Men, mina herrar, om det nu förut finns ett rör,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

som leder tillbaka ifrån det ena fondkärlet, varför inte montera in ett till, som leder tillbaka från det andra, från amorteringsfonden? Antagligen är detta kärlet en kraftigare denatureringsapparat än rusdrycksmedelsfonden, ty herr Hamrin sätter här in en betydligt grövre tub, som rymmer 13 miljoner kronor. Det är detta rör, herr talman, som är sinnrikheten i årets finansplan.

Vad finner man, om man gör en sammanställning ur budgeten för att se efter, hur rusdrycksmedlen figurera på inkomsternas och på utgifternas sida? På utgiftssidan finner man då först ett belopp, avsättning till rusdrycksmedelsfonden, 5 miljoner, så tre poster för avbetalning av statsskuld och kapitalnedskrivning på tillsammans 33.6 miljoner, diverse poster, spridda i budgeten, att utgå direkt ur fonden, 5.4 miljoner, och slutligen till skattebudgetens behov i allmänhet 75 miljoner, som man inte kan se, var de förekomma.

Varav motsvaras detta på inkomstsidan? Där ha vi först en mycket stor post, de orenade rusdrycksmedlen, 109 miljoner, så överskottet från fonden — i penningens värld luktar ju i vart fall inte andra generationen, och ingen har någonsin generat sig för att taga ränta från rusdrycksmedelsfonden i anspråk — det gör 4.5 miljoner. Vidare vad man kunde kalla enkeldenaturerade spritmedel, d. v. s. de som komma från rusdrycksmedelsfonden, 5.4 miljoner, och slutligen de dubbeldenaturerade spritmedlen från amorteringsfonden, 13.5 miljoner. Om man nu på ömse sidor lägger ihop beloppen, blir det på utgifterna 119 miljoner och på inkomsterna 132.5 miljoner, d. v. s. herr Hamrin får 13.5 miljoner över, med vilka han löser finansieringsproblemet. —

Ett sådant där dubbelt bokhålleri kan ju fördunkla, men knappast förändra realiteten. De 109 miljoner, som inflyta, användas i verkligheten sålunda: 20.1 miljoner för statsskuldsmortering och kapitalnedskrivning, 88.5 miljoner till skattebudgeten och 0.4 miljoner till rusdrycksmedelsfonden. Men denna fond bidrar till budgeten direkt med 5.4 miljoner. »Avsättningen» till fonden i herr Hamrins budget är alltså minus 5 miljoner! I det nu framlagda budgetförslaget bidraga rusdrycksmedlen till att finansiera löpande utgifter med 93.5 miljoner, eller 18.5 miljoner mera än enligt den 1926 fastställda planen.

Därtill har herr Hamrin gjort ett annat litet konststycke. Han har för sina övriga budgetändamål frigjort 2.5 miljoner, därigenom att han plockat in bland de ändamål, till vilka man kan använda avsättningen, jämväl nedskrivning av statens järnvägars lånekapital. Tidigare finansministern ha fått finna sig i att finansiera med andra skattemedel än rusdrycksmedel. Det är alltså inte mindre än 21 miljoner, med vilka herr Hamrin lättat sina budgetbekymmer under sitt umgänge med dessa rusdrycksmedel.

Nu skall jag be att få gå tillbaka till historien om det där oskyldiga avtappningsröret, som kallas »nykterhetens främjande». Det erbjuder redan ett rätt vackert utvecklingsperspektiv. Jag tar och jämför statsverkspropositionerna och riksstaterna under den här femårsplanens period. År 1926 föreslogs 0. Riksdagen beslöt, att 329,500 kronor skulle få gå tillbaka från fonden. År 1927 föreslogs 476,000. Riksdagen beslöt 482,000. År 1928 föreslogs 972,000. och riksdagen beslöt 1,004,000. År 1929 föreslogs 1 miljon, och riksdagen beslöt 1,066,000. År 1930 var siffran i statsverkspropositionen 1,357,000 och i riksstaten 1,423,000.

Nu äro vi framme vid detta år. Årets förslag upptar 5,433,000 kronor. Plats för applåd, mina herrar! 1930 var det den Lindmanska regeringen, som hade 1,357,000 kronor. I år är det den Ekmanska regeringen, som har 5,433,000 kronor. Plaudite, amici, comoedia humana infinita est.

Det är en kraftig stegring i »nykterhetens främjande», som ägt rum, samtidigt som underbart nog rusdrycksmedlens tillväxt medför stora bekymmer för översvämning i de numera två fondbassängerna. Man kan ju bli tankfull

för mindre. Jag får för mig visionen av en man, som genom små lyckade synder skaffar sig självförtroendet att begå de större. —

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Även här kan det vara anledning att skilja på sken och på sak. Vad som hänt är ju, att »nykterhetens främjande» har visat sig vara ett mycket användbart begrepp. Från början var det bara två ting, som ingingo däri, nämligen nykterhetsnämnderna på femte huvudtiteln, och de poster, som förekomma på åttonde huvudtiteln under rubriken »nykterhetens främjande». Den första stora utvidgningen skedde i 1928 års statsverksproposition, framlagd av den första frisinade regeringen. Den andra och mycket större utvidgningen kommer nu, framlagd av den andra frisinade regeringen. Men kan man vänta annat än att en frisinad regering skall kraftigare främja nykterheten än högerregeringar eller socialdemokratiska regeringar!

Till och med 1930 hade under detta begrepp plockats in alkoholistvård och kampen mot smugglingen. Må så vara. Men de nya kategorierna äro ganska märkliga. Det är tre stora nyheter på inalles bortåt 3.5 miljoner kronor, som herr Hamrin kommer med. Där finna vi sinnesslöanstalt finansierad av rusdrycksmedel till över 1 miljon kronor — enligt riksdagens anvisning, har jag läst i finansplanen. Jag tror naturligtvis, att jag också till en etthundrafemtiondel har varit med om att ge finansministern denna anvisning. Den saken har jag inte närmare undersökt. Men för att jag åtminstone inte skall ha något ansvar för fortsättningen, skall jag be att få säga kommande finansministrar, att det är ett grymt missförstånd, om de tro, att man sedermera också kan använda rusdrycksmedelsfonden för en del av det stora hospitalsanslaget eller för en del av fattigvårdskostnaderna och att man därvid kan åberopa sig på givna anvisningar. Vidare ha vi här utgifterna för tvångsarbetsanstalterna. Nästa gång kan det ju gälla fängelserna och polisväsendet! Varför inte? Slutligen hittar man, såsom en åtgärd för att »främja nykterheten», på att flytta över på detta konto ersättning för indragna brännvinsmedel — beslutad år 1913! Förut har ingen finansminister kommit att tänka på att detta kan kallas för att »främja nykterheten». Även här har man ett perspektiv, som pekar framåt. Vad herr Hamrin tar med, är ersättning till städerna. Nå, men varför inte tänka på alla de andra, som fingo vederlag år 1913 — ersättningen till landstingen på 3 miljoner och ersättningen till hushållningssällskapen på 2 miljoner! Varför skall landsbygden vara lottlös? Landsbygden fick också vederlag år 1913, nämligen förändrade grunder för bidragen till lärarlönerna. Om man, endast för att visa storleksordningen, skulle lägga på den marginalen på det belopp, som nu utgår till lärarlöner, finner man att detta vederlag representerar någonting på 12 miljoner. Finansministern har verkligen här pekat ut en väg, som kan leda mycket långt. Jag kan inte finna någon fast hållpunkt i detta. Allting gungar och flyter.

Däremot anser sig ju finansministern ha mark under fötterna, då han begär att få taga tillbaka just 13.5 miljoner av rusdrycksmedel från amorteringsfonden. Detta motsvarar nämligen årets kapitalökningsanslag. Så synd, att inte tidigare finansministrar kommit på den idén, att det som går till kapitalökning och inte skall betalas av lånemedel, gott kan läggas in bland de ändamål, för vilka rusdrycksmedlen användas! Under femårsplanens tid ha nämligen sådana utgifter till inte mindre än 90 miljoner kronor passerat, och det hade således funnits möjlighet att under denna tid placera mer än det dubbla av vad som avsatts av rusdrycksmedel.

Mina herrar, jag läser i finansplanen, att allt det som jag nu talat om kallas att icke i förtid rubba den år 1926 fastslagna ordningen! —

Ja, härmed är historien slutförd, och man kunde se sig om efter en lämplig titel. Kanske är det så gott att avvakta riksdagens godkännande även av det nyaste rörledningssystemet. Men sedan tycker jag, att den här histo-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

rien gott kunde få komma in i Folkskolans läsebok att läsas av små snälla barn, som växa upp till finansministrar en gång, under den tankeväckande rubriken: »Ärlighet varar längst.»

Herr statsrådet **Hamrin**: Herr talman! Jag har för avsikt att taga kammararens tid i anspråk en stund för att närmare belysa en del av de frågor, som blivit behandlade i statsverkspropositionen och jämväl här i dag berörda under diskussionen. Jag skall redan från början nämna, hur jag ännar disponera mitt anförande. Jag kommer efter några allmänna reflexioner att beröra vårt besparingsarbete och i samband därmed vår skattepolitik för att sedan tala om en av de frågor, som kanske äro mest uppmärksammade i den dagliga diskussionen, nämligen frågan om de statsanställdas krav på lönereglering, därefter om lärarnas krav av samma slag för att sluta med samma ämne som här nyss behandlats av herr Sandler, d. v. s. rusdrycksmedlens användande.

Jag har, herr talman, fattat en finansministers uppgift så, att han särskilt under brydsamma ekonomiska förhållanden skall tillvarataga de skattskyldigas intressen. Det är en ofrånkomlig plikt, synes det mig, att tillse att inte större pålagor åläggas de skattskyldiga än vad som är nödvändigt för att tillgodose berättigade krav och intressen från samhällets sida och för att, i den mån det är möjligt, påverka utvecklingen. Men jag kan inte underlåta att redan från början betona, att när man granskar utvecklingen i vårt land, så finner man en skillnad mellan förhållandena före världskriget och efter det samma. Under det man före världskriget kunde skönja en bestämd tendens från riksdagens sida att behandla Kungl. Maj:ts propositioner i den riktningen, att de av riksdagen fastställda riksstaterna merendels stannade vid ett lägre belopp än vad av Kungl. Maj:t begärdes, så är den tendensen tydlig och klar efter kriget, att de flesta riksstaterna överskrida vad Kungl. Maj:t åskat. Varje finansminister har säkerligen beaktat detta förhållande och sökt att påverka utvecklingen i den motsatta riktningen, det vill säga söka minska statens utgifter eller i varje fall förhindra, att desamma är från år stiga. Olika finansministrar ha därför tillkallat s. k. besparingssakkunniga, ekonomisakkunniga och besparingsnämnder. Man har snart sagt använt alla uttryck, som i detta fall kunna komma i fråga för att beteckna det arbete, som skulle utföras. Jag vill inte förneka, att vissa resultat eråtnatts, till en början ganska väsentliga, sedan av jämförelsevis ringa omfattning. Det har gällt att indraga en och annan tjänst i något av statens ämbetsverk. Arbetet har understundom kunnat medföra, att tillsättandet av en tjänst blivit förhindrat. Man har därmed låtit sig nöja.

I detta sammanhang skulle jag vilja betona, att ett sådant betraktelsesätt sammanhänger med den allmänt utbredda känslan och uppfattningen, att våra ämbetsverk och myndigheter draga så otroligt mycket pengar, att man i första hand får sin uppmärksamhet riktad just på dessa statsutgifter. Jag ber då att blott få nämna en siffra, som åtminstone i någon mån belyser, hur ringa betydelse det i själva verket har, om man lyckas dra in på en tjänst här och en tjänst där eller förhindra skapandet av en ny sådan. En preliminär utredning visar, att lönerna för personalen i våra centrala ämbetsverk stanna vid en siffra, som inte går upp till 2 procent av hela vår skattebudget, och att antalet personer, som finns anställda i de centrala ämbetsverken, utgör något över 2.000 personer. Det är alltså, menar jag, inte på detta område man har att vinna några verkliga besparingar, även om man inte skall underlåta att i fortsättningen på allt sätt beakta utvecklingen. Framförallt gäller det att uppmärksamma själva organisationen, och se till, i vilken utsträckning dubbelarbete pågår, det vill säga att arbete av liknande slag utföres på olika håll.

Och i den mån talet om skrivardöme har fog för sig bör det beaktas och för-
enklingar genomföras. Även i berörda hänseende bör man kunna vinna åtskil-
ligt genom användande av de tekniska hjälpmedel man i vår tid har till sitt
förfogande.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Det är med denna min syn på dessa frågor, som jag under loppet av förra
hösten begärde och fick Kungl. Maj:ts uppdrag att tillsätta den s. k. statens
organisationsnämnd, och jag ställer ganska stora förhoppningar på det arbete,
som denna nämnd kommer att utföra. När densamma tillsattes, kallades den
för en ny Geddeskommitté, och det gav mig anledning att reflektera över, hur
litet vi i vårt land och i svenska riksdagen haft kännning av verkliga bespa-
ringsåtgärder. Det förhåller sig ju nämligen så, att den verkliga Geddeskom-
mittén på sin tid hade befogenhet att nedskära utgifterna med till en början
10 procent. Jag undrar vad man skulle säga, om man här i landet lämnade
en sådan frihet åt några få personer. Nu skall jag gärna erkänna, att det är
från vår synpunkt sett lyckligt, att man hittills åtminstone inte behövt vidta
sådana radikala åtgärder. I fråga om besparingsarbetet blir det i själva ver-
ket till sist så, att det ankommer på regering och riksdag att tillse, att den
största försiktighet iakttages, när det gäller att tillgodose nya krav eller höja
utgående anslag. Det är mycket lätt att bevilja ett nytt anslag och höja ett
redan utgående, men det har visat sig nästan omöjligt att sänka eller bortta
en gång beviljade anslag.

Jag är därmed inne på en fråga, som det kanske är något djärvt att här be-
röra, men som jag känner det förenligt med min plikt att ta upp.

Det finns tre stora makter, som en finansminister har att kämpa mot, då han
söker vidta besparingar och pressa ner utgifterna. Den första av dem är stats-
myndigheterna och ämbetsverken, som sin plikt likmätigt framlägga sina an-
slagskrav. Den andra stormakten utgöres av de olika departementscheferna,
finansministerns egna kolleger, och den tredje är riksdagen själv. Jag har
redan sagt, att det är myndigheternas plikt och skyldighet att framställa sina
krav enligt den uppfattning, som cheferna eller ledningarna ha beträffande
behovet, men jag har aldrig under de tjugu riksdagar, som jag tillhört, sett att
man visat någon som helst återhållsamhet från myndigheternas sida, oaktat
man känt till, att det varit ebb i kassan och att ökade anslagskrav skulle be-
reda både departementschefen och framförallt finansministern svårigheter, då
det gällt att få budgeten att balansera. Tvärtom, anslagskraven äro precis
lika stora, när man räkar in i en depressionsperiod, som när man vet, att man
befinner sig i en mera gyllene tid. Detta har också medfört, att finansminis-
tern måste dra ett brett streck över en hel del krav, som myndigheterna kom-
ma med, även om de använt all sin formuleringsskicklighet för att motiverings-
vis ge så starkt stöd som möjligt åt de framställda kraven. Det är också all-
deles uppenbart — och därmed kommer jag in på den andra stormakten — att
departementscheferna glömma inte att åberopa myndigheternas motiveringar,
när de framställa sina anspråk, med större eller mindre beaktande av svårig-
heterna, för att få så mycket som möjligt. Det är givetvis ett vällovligt in-
tresse, som hyses av de olika departementscheferna, då de önska tillgodose de
speciella områden, som var och en av dem företräder i statsrådet. Försöker
man exempelvis pruta på ett belopp hos en av de chefer, som förestå närings-
departementen, så ge de vanligen hänvisning till något av de andra departemen-
ten och mena, att beträffande anslag till näringslivets stöd får inte prutas, ty
de anslagskraven omfattas med så stort intresse i riksdagen, och avse ju pro-
duktionens förkovran och uppblomstring. Kommer man sedan till justitiede-
partementet, ecklesiastikdepartementet, socialdepartementet, får man höra:
inte får man pruta på anslag, som avse upprätthållandet av rättsvärden i lan-
det. Och den andliga kulturen och undervisningsväsendet skola vi väl upp-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

rätthålla, hur det sedan går på andra håll. Vidare tillåter jag mig erinra om att det är mycket stora och inflytelserika grupper både i och utanför riksdagen, som förmena, att det skall prutas på olika håll, men inte på fjärde huvudtiteln. Där får inte prutas. Åtminstone har man hittills sett många tecken på en sådan sinnesstämning. Jag frågar, herr talman, var skall man då pruta? Jag har åtminstone ej någon erfarenhet om, att en departementschef har fattat sin uppgift på det sättet, att han skulle försöka komma så långt ned som möjligt beträffande utgifterna. Motsatsen är i regel fallet. Detta är inte riktat mot någon regerings enskilda ledamöter, utan det är en allmän företeelse.

Tillåt mig sedan att beröra bara ett par frågor i detta sammanhang som avser huvudtitlarna. I den allmänna diskussionen rörande nionde huvudtiteln har man pekat på hur njugg denna regering varit, och hur litet den nuvarande jordbruksministern äskat, jämfört med vad riksdagen beviljade år 1930. Nu förhåller det sig i själva verket så, att den nuvarande jordbruksministern har begärt omkring 3.5 miljoner mer än vad hans företrädare gjorde. Det var riksdagen, som sedermera ökade på. En liknande missuppfattning gör sig gällande beträffande fjärde huvudtiteln. Jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp de anslag, vilka beskurits. Om de personer, som skriva långa artiklar om dessa saker, kunde den fråga de behandla, så skulle de ovillkorligen komma till ett annat resultat. De minskningar, som äro gjorda på fjärde huvudtiteln, äro ju huvudsakligen på mathållningsanslaget och furageringen, och det finns väl ingen rim och reson i den tanken, att jag för min del skulle vara med om att bibehålla dessa anslag lika höga som förut, samtidigt som vi i riksdagen och i hela landet tala om de låga livsmedelsprisen och de sjunkande prisen i allmänhet på jordbrukets produkter. Om man sammanräknar dessa besparingar och sedan jämför fjärde huvudtiteln, sådan den nu föreligger, och föregående års fjärde huvudtitel, så kommer man till jämförbara siffror. Det är väl dessa man skall ta hänsyn till, innan man, som sker på vissa håll, talar om en hård behandling av försvaret. Jag tror att om man studerar åsyftade jämförbara summor, skall man också medge, att fjärde huvudtiteln inte blivit mera styvmoderligt behandlad än någon annan. Men jag har självfallet måst kräva, att man även beträffande fjärde huvudtiteln tar hänsyn till utvecklingen och till vad som är rimligt för att komma till minsta möjliga utgifter.

Jag kommer nu över till den tredje stormakten, som en finansminister har att kämpa emot, nämligen riksdagen själv. Jag har redan antytt, att riksdag efter riksdag höjer de förslag, som departementscheferna komma med. Vad som är värre än höjningarna är dessa ständigt och jämt gjorda utfästelser och löften som riksdagen ikläder sig. De s. k. välvilliga motiveringarna äro det största oting, som en finansminister kan tänka sig. Ledamöterna i statsutskottet och jordbruksutskottet diskutera de motionsvis framställda kraven. Man kan inte tillgodose dem, men när man läst namnen på motionärerna blir beslutet det, att en kompromiss på något sätt måste träffas, så att inte någon större strid uppstår i kamrarna. Det hela slutar med en s. k. välvillig motivering. Om herrarna hade en föreställning om, vad jag fått tillfälle att höra av välvilliga motiveringar under loppet av förra hösten! Dag efter dag, i vartenda departement, pekade man på dessa välvilliga motiveringar och sade: Så har statsutskottet uttalat, riksdagen har ingen invändning gjort mot saken, och då känner jag mig också skyldig att ta upp den. Därtill kommer att riksdagen under jämförelsevis goda tider fattar beslut och beviljar anslag, som sträcka sig över en lång tid, utan att enligt min uppfattning så noga pröva dess följdverkningar och om anslagen verkligen äro så nödvändiga.

Jag vet inte, om det är lämpligt, men jag skall ändå ta ett par exempel. Riksdagen beslöt förra året att anslå, jag tror det var 1.5 miljoner till en statsisbrytare. Jag förstår herr Lundvik mycket väl när han tillstyrkte proposi-

tion i ämnet, han ville göra någon insats till sjöfartens och till handelns fromma, och så anslog riksdagen beloppet. Nu måste naturligtvis hans efterträdare ha upp resten i budgeten. Vi ha kompromissvis fått ned summan till en miljon, men fortsättning följer i nästa statsverksproposition. Jag skall inte här diskutera, huruvida anslaget var nödvändigt eller icke, men jag vill bara säga, att det höjer tionde huvudtiteln med omkring 10 procent, och det kommer det att göra för budgetåret 1932/1933 också. Men inte nog med det. Denna isbrytare kommer liksom den vi ha att dra bortåt hundra tusen kronor om året, även om den inte gör en enda resa. Samtidigt ha vi byggt en isbrytande färja. Göteborg håller på att bygga en stark isbrytare, och staten har en, utom dem de olika hamnarna ha. Men inte går det att dra ett streck över ett beslut, som riksdagen fattat, utan har man sagt A får man säga B förmodar jag. Precis på samma sätt är det med en del byggnadsanslag. Jag såg en skarp kritik mot mig häromdagen i en av högerns tidningar för att jag inte tagit upp en del av de framställda kraven på anslag till fortsättande av påbörjade byggnader eller nybyggnader. Det finns åtskilliga sådana i statsverkspropositionen, särskilt under sjätte huvudtiteln, där jag hyser den bestämda uppfattningen, i vissa fall styrkt av besök på platserna, att de mycket väl kunnat anstå under åtskillig tid framåt. Men riksdagen beslöt förra året att i vissa fall bevilja ett anslag — mycket litet för all del — men följderna komma och konsekvenserna äro ofrånkomliga.

Nu skall man naturligtvis kunna vända dessa uttalanden mot mig och säga, att det finns ju en huvudtitel, den femte, som svällt ut mest och där man bör sätta in sina besparingsåtgärder. Ja, herr talman, för min del hyser jag den uppfattningen — det säger jag ärligt och öppet ifrån — att inte minst utan mest under ekonomiskt svåra förhållanden med därav följande arbetslöshet och betryck för stora grupper av vårt lands befolkning, är det vår ofrånkomliga plikt att tillse, att vi hjälpa dem, som främst behöva hjälp. Framför mycket annat, jag skulle vilja säga framför allt annat går denna plikt.

Jag övergår nu, herr talman, till att yttra några ord om skattepolitiken. Det har ju varit en alltjämt återkommande anmärkning emot den meningsriktning jag tillhör, att man inte tillräckligt tillvaratagit de skattskyldigas intressen. Man borde passat på och vid varje möjligt tillfälle sänkt de direkta skatterna. Emot detta resonemang har jag såsom ledamot av andra kammaren och såsom ledamot av bevillningsutskottet hävdad, att det är inte på den direkta statskattens område, som vårt skatteproblem rör sig. Jag skulle beträffande de under sista åren resta kraven på skattesänkningar vilja säga, att jag beklagar den man, som hade varit finansminister detta år, om riksdagen hade följt de förslag, som från olika högerregeringars sida blivit framställda. Jag kan inte finna annat än att man då blivit nödsakad att antingen ta ett språng uppåt, när det gällt de direkta skatterna, eller också naturligtvis ett mindre steg uppåt på den direkta skattebeläggningens väg, medan det övriga hade fått tagas genom indirekta skatter. Jag återkommer till detta i annat sammanhang. Skatteproblemet rör sig framför allt om våra kommunalskatter, landstingsskatter och våra vägskatter, och jag skall belysa detta, särskilt när det gäller landsbygdens folk, enkannerligen jordbrukarna.

Jag infortrade i början av detta år, i samband med pågående utredningar inom finansdepartementet angående skatteuppbörden, från samtliga länsstyrelser uppgifter om huru mycket som utdebiterats i de olika länen förra året, 1930. Jag fick dessa uppgifter i går, och de äro verkligen intressanta från början till slut. De visa, att den uppdebiterade inkomst- och förmögenhetsskatten på landsbygden i hela vårt land förra året uppgick till 40,811,000 kronor. Den uppdebiterade landstingsskatten på landsbygden belöpte sig till 40,631,000 kronor, och den uppdebiterade vägskatten för hela landsbygden till 32,519,000

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kronor, däri också inräknat de belopp, som väghållarna själva uppbära. Inkomst- och förmögenhetsskatten trycker alltså landsbygdens folk precis lika mycket eller lika litet — vilket uttryck man än vill använda — som den samlade landstingsskatten och blott omkring 20 procent mera än den uppdebiterade vägs-katten. Jag skall inte nu trötta kammaren med att räkna upp många siffror, men jag skall ta några stycken, så att herrarna få ett par stickprov på hurudant det ser ut på olika håll.

Jag tar till att börja med Malmöhus län, vårt sydligaste alltså. Där uppgår inkomst- och förmögenhetsskatten till 3,433,000 kronor på landsbygden, landstingsskatten till 3,263,000 kronor och vägs-katten till i runt tal 3 miljoner kronor. Skillnaden är, som herrarna höra, inte stor.

Jag skall sedan ta det nordligaste länet, Norrbottens län. Där äro siffrorna mycket anmärkningsvärda. Inkomst- och förmögenhetsskatten är 1,200,000 kronor, landstingsskatten 3,300,000 och vägs-katten nära 1,800,000. Vad har det för betydelse för en sådan landsända och framför allt för landsbygdens folk, om man sänker inkomst- och förmögenhetsskatten med fem enheter eller inte?

Jag skall ta ett annat län, vårt minsta: Gotlands län. Landsbygden har där en skattebörda av 204,000 kronor i inkomst- och förmögenhetsskatt, 314,000 i landstingsskatt och 256,000 i vägs-katt. Jag gör gällande, att med dessa siffror för ögonen måste jag alltså vidhålla den uppfattningen, som jag tidigare hävdad, att vårt skatteproblem ligger inte, i varje fall inte i den utsträckning, som man velat göra gällande, på den direkta statsskattens område.

Det finns, herr talman, ett annat område, där man påstår, att riksdagen och olika regeringar, enkannerligen den nu sittande, iklätt sig förpliktelser och, såsom ett uttryck föll här i dag, »avgivit löften», som den nuvarande regeringen icke skulle vara hågad att i någon mån infria. Jag avser därmed de framställda kraven ifrån de statsanställdas sida, till vars ekonomiska konsekvenser jag senare skall återkomma. Det håller på att bildas, i den mån detta icke redan skett, en legend, som berör just denna fråga. Med hänsyn härtill, synes det mig vara nödvändigt, att jag här lämna en relation av vad som i det fallet förekommit, vilken relation spänner över ett flertal år. Detta förefaller mig vara så mycket mer nödvändigt, som herr Möller i dag i sitt anförande talade om löftesbrytare, vilket i så fall regeringens ledamöter skulle vara inför dessa befattningshavare.

Jag skall här sticka in en rent personlig reflexion. Jag har åtminstone reflekterat över samma fråga som herr Möller berörde, den nämligen, huruvida det kan vara rimligt och lämpligt att i längden uppehålla den nuvarande ordningen. Riksdagen bestämmer och beslutar avlöningen till massor av människor, vars arbete man bra litet kan bedöma och vilkas placering i löneplanen man också har i stort sett liten möjlighet att rättvist avväga. Men när man talar om de affärsdrivande verkens inkomster och de belopp som dessa leverera till statskassan, och därpå grundar sina anspråk, då vill jag erinra om att det finns en annan siffra, som man i detta avseende bör taga hänsyn till, eller rättare sagt två siffror: dels i vilken mån som verkets inkomster täcka räntan på det investerade kapitalet och dels huru mycket staten i taxor och avgifter belastar allmänheten, jämfört med den siffra som betecknas av avlöningens index. Jag har en sådan utredning. Jag skall inte trötta med den, men jag har konstaterat, att för samtliga våra affärsdrivande verk avlöningarna ligga betydligt högre än avgifterna, indexmässigt sett.

Beträffande de statsanställdas lönefråga, så har denna egentligen kommit upp i samband med frågan om dyrtidstilläggets inarbetande i de fasta lönerna. Denna fråga blev på sin tid aktuell, då man 1924 föreslog en längre

tidsperiod, under vilken de fastställda indexsiffrorna skulle vara gällande. Utom vid 1924 års riksdag var frågan även uppe vid 1926 och 1927 års riksdagar. Vid det första tillfället förutsattes för budgetåret 1924/1925 ett indextal, icke oväsentligt understigande det gångna årets, vid 1926 års riksdag förutsattes medeltalet av det gångna årets indexsiffror, och vid 1927 års riksdag förutsattes det vid tiden för statsverkspropositionens avlämnande gällande indextalet, beräknat något i underkant. Samtliga dessa förslag att vinna en större stabilisering beträffande dyrtidstilläggen avslogas av riksdagen på olika grunder. Från vissa håll gjordes gällande, att indextalet skulle komma att ytterligare falla, vilket skulle ha till följd, att staten finge vidkännas högre reallöner än de förut gällande och alltså högre statsutgifter. Från andra håll ville man inte godkänna de obetydliga sänkningarna och fastslå indextalet för någon längre tidsperiod, därför att man förmenade, att höjningar i levnads-kostnaderna kunde ske, och då ville man naturligtvis ha tillfälle att få del av de högre dyrtidstilläggen. När man läser igenom de diskussioner, som förts i båda kamrarna rörande denna fråga, är det tydligt, att det är två fullständigt diametralt motsatta åskådningar, som här göra sig gällande.

Emellertid tillkallade 1928 dåvarande chefen för finansdepartementet personer, som fingo i uppdrag att inarbeta dyrtidstilläggen i de fasta lönerna. Direktiven för kommittén innehöll bland annat, att kommittén skulle i allmänhet låta de sammanlagda löneförmånerna vara vägledande, ehuru naturligtvis hänsyn måste tagas till barntilläggen, maximeringen av vissa dyrtidstillägg och ojämnheter i andra fall. Vidare heter det ordagrant: »Uppenbart är, att vederbörlig uppmärksamhet bör fästas vid prisnivåns utveckling under utredningsarbetets fortgång och en eventuell tendens till sjunkande levnadskostnader.» Såvitt jag kunnat finna, har aldrig riksdagen eller någon regering gjort några utfästelser, som gå utöver vad som innehålles i dessa statsrådets direktiv. Kan någon lämna mig hänvisning till var sådan utfästelse blivit gjord av riksdagen eller av någon regering, så är jag tacksam att få de upplysningarna. Jag har ej kunnat upptäcka något sådant. Tvärtom har riksdagen tidigare motsatt sig till och med inarbetandet av dyrtidstilläggen i de fasta lönerna såsom jag nu påpekat.

Jag har i dagarna sett uttalanden av representanter för statsanställda, vilka gjort gällande, att den nuvarande regeringen eller vissa av dess ledamöter gjort utfästelser beträffande löneregleringar uppåt. För min del känner jag inte till några sådana utfästelser, och det förefaller mig otroligt, att någon regeringsledamot lämnat några sådana. Jag stöder för resten denna uppfattning på en framställd anmärkning, riktad till mig personligen av en framstående förtroendeman för den största personalgruppen bland de statsanställda strax före jul — eller kanske det var efter jul — vilken beklagade sig över att regeringen inte ville lämna något besked rörande dessa frågor. Det är därför, herr talman, som jag kanske något indignerat frågar, när de löfterna blivit givna, som man nu anser ha svikits. Finns det sådana löften, så bör man ju komma fram med dem och icke blott med allmänna talesätt.

Jag övergår sedan, herr talman, till att tala om den andra lönefrågan, nämligen lärarkårens lönefråga. Den har en mycket längre historia bakom sig. Där kan man spåra opinionen bland lärarkåren ända tillbaka till tiden strax efter 1918, då de statsavlönade men kommunalt anställda lärarna fingo löne-reglering. För kort tid sedan hölls det här i Stockholm ett stort lärarmöte, som av deltagare i detsamma betecknades såsom de svikna löftenas tioårs-jubileum. Det är självfallet, att när man ser sådana påståenden framkastas ifrån så vederhäftigt håll, vill man naturligtvis undersöka, vad det finns för reell grund för dylika allvarliga tillvitelser emot statsmakterna. Jag har

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

också låtit göra en mycket grundlig undersökning och utredning rörande den saken.

Man syftar naturligtvis, om man går längst tillbaka i tiden, på den utredning, som igångsattes 1920 i syfte att utarbeta ett förslag om en definitiv löne reglering för bland annat lärarna vid folk- och småskolorna. Ett sådant förslag utarbetades också, och det är ju känt, hur det upptogs av riksdagen, av den allmänna opinionen och av regeringen eller kanske rättare sagt av de olika regeringarna. Jag tror att jag skulle kunna här framlägga klara och tydliga bevis på att man inom alla grupper i riksdagen bestämt reagerade mot de krav, som framfördes genom denna kommitté. Ett mycket moderat uttryck för detta har jag funnit, som en av mina berömda företrädare som finansminister — en socialdemokrat — fällde, då han påpekade, att en förbättring måste bli av mera blygsamma dimensioner än man på folkskollärarhåll tänkte.

År 1925 börjades motionerandet i riksdagen rörande denna fråga. Det väcktes då en motion om tillfällig löneförbättring för folkskollärarna. Statsutskottet hemställde om avslag och förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle, »när den statsekonomiska situationen och förhållandena i övrigt det medgiva, icke underlåta att framlägga det förslag i ämnet, som kan anses vara av omständigheterna påkallat». Riksdagen avlog motionen.

Följande år återkommo samma motionärer. Även då gällde det tillfällig löneförbättring. Statsutskottet ansåg sig böra framhålla, att utskottet ansåg de utgående lönerna vara »för knappt tillmätta», och uttalade som sin mening, att kravet på en snar löneförbättring framstode som befogat och att kravet borde tillgodoses genom en definitiv löne reglering. Skulle emellertid, säger utskottet, det icke gå att inom de närmaste åren åstadkomma detta, borde en tillfällig löneförbättring beredas ifrågavarande lärare, och utskottet slutar med att hemställa om en skrivelse i sådant syfte. Mot detta yrkande stod en mycket stark minoritet inom statsutskottet, som skärpte uttrycken i skrivelseförslaget i så måtto, att riksdagen skulle begära förslag om tillfällig löneförbättring nästa år, d. v. s. 1927. Resultatet i kamrarna blev, att den ena kammaren avlog båda skrivelseförslagen och den andra godtog utskottsmajoritetens förslag. Frågan hade alltså även det året fullständigt fallit.

Följande år eller 1927 återkommo motionärerna igen. Statsutskottet vidhöll, att kravet var berättigat, men hemställde om avslag på motionerna. Ett förslag om skrivelse till regeringen framlades, som gick ut på att frågan om definitiv löne reglering skulle om möjligt framläggas för 1928 års riksdag eller, om ej så kunde ske, frågan om tillfällig löneförbättring tagas under övervägande. Elva ledamöter av utskottet reserverade sig för rent avslag. Detta sistnämnda yrkande bifölls av båda kamrarna. Frågan var alltså även då fallen, och riksdagen hade inte gjort någon som helst utfästelse.

Följande år eller 1928 återkommo motionärerna igen, då något förstärkta. Statsutskottets majoritet ställde sig på samma ståndpunkt som tidigare och föreslog skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om förslag till förbättrade, märk väl: *förbättrade* löneförhållanden för lärare vid folk- och småskolorna snarast, och utskottet tillade: och om möjligt till år 1929. Båda kamrarna ströko detta sistnämnda direktiv till regeringen, men biträdde utskottsmajoritetens skrivelse för övrigt. År 1929 framlade dåvarande regeringen ett förslag till förbättring av lönerna för ifrågavarande grupper. I propositionen återopades riksdagens nyss uttalade önskan att förbättra lönerna för vissa grupper lärare.

Såvitt jag kunnat utröna, är detta i korthet historien om riksdagens och regeringarnas löften med avseende på lärarkårens framställning. Men ändock göres det gällande att utfästelser och löften givits. Detta föres fram i skri-

velser till Kungl. Maj:t, på möten och i tidningar. I en till konungen ställd skrivelse framhålles således ifrån folkskollärarnas representantskap, att det redan år 1920 ställdes i utsikt, att en snar lönereglering enligt det nya lönesystemets principer, d. v. s. kommunikationsverkens, skulle komma att genomföras. Jag har redan påpekat, hur det förslaget mottogs, och förre ecklesiastikministern framhöll i proposition till 1929 års riksdag, att detta förslag, som avlämnades år 1923, icke befunnits föranleda någon Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen. Jag förmodar att det blivit prövat i vederbörlig ordning och ansetts icke hålla måttet.

Man åberopar vidare i den till konungen ställda skrivelsen uttalanden, gjorda av statsutskottet, men man säger inte ett ord om att vad utskottet föreslagit blivit av riksdagen avslaget. Riksdagsskrivelsen av år 1928 åberopas naturligtvis, men icke riksdagens hemställan, att Kungl. Maj:t skulle taga under övervägande, huruvida förslag om *förbättrade* löneförhållanden må kunna framläggas för riksdagen. Detta löfte — jag betonar det ännu en gång: det enda, riksdagen faktiskt givit — är, på sätt jag erinrat om, uppfyllt.

Man säger slutligen från representanterna för denna stora kår, att regeringen — den förra Ekmanska — tillsatte 1928 års lönekommitté, och däri ligger ett löfte. Det må då framhållas, att dåvarande finansministern särskilt betonade, att utredningsarbetet måste ofrånkomligen inriktas på att draga mindre kostnader än tidigare förslag och att det borde undersökas olika vägar att differentiera bestämmelserna på sådant sätt, att de sämre ställda bleve tillgodosedda.

Jag slutar denna del av mitt anförande med att säga, att jag med detta icke velat ansluta mig till dem, som mena, att denna lönefråga för alla tider skall vara svävande. Jag tror tvärtom, att det är nödvändigt, att man kommer till ett beslut i densamma, där man tar hänsyn till olika omständigheter, som bl. a. dem, att lärarkåren i landet är så högst olika avlönad i olika kommuner, i städer och på landsbygden o. s. v. Man bör då också ta fasta på de uttalanden, som jag nyss citerade och som återfinnas i direktiven för 1928 års lönekommitté.

Att förslaget nu icke framlagts beror, utom på de ekonomiska omständigheterna, som jag skall komma tillbaka till, därpå, att denna fråga rent tekniskt och praktiskt icke kunnat föreläggas riksdagen. De mest diametralt motsatta ståndpunkter ha hävdats av de hörda myndigheterna, och på viktiga punkter ha allvarliga anmärkningar riktats mot förslaget. Vissa detaljer och frågor, sammanhängande med en definitiv lönereglering för folkskollärarkåren, ha icke alls eller åtminstone mycket ytligt behandlats av 1928 års lönekommitté. Dit hör bland annat kommunernas ställning till det nya systemet. Man har inte lämnat några uppgifter om vad förslaget innebär för kommunerna, därest de nuvarande proportionerna mellan statsavlöningen och det kommunala tillskottet skall bibehållas. En preliminär uträkning på den punkten visar, att landskommunerna skulle belastas med omkring en miljon kronor, men går man in för förslaget, sådant det föreligger, skulle däremot städerna få en ganska betydande besparing, därest man nämligen fastslår såsom oeftergivligt, att kommunerna icke få rätt att lämna några kommunala tillskott. Men dessa siffror äro — det vill jag även säga till dem som suttit i kommittén och äro närvarande här — ganska svävande, när man börjar granska dem närmare.

Nog är denna regering lika mycket som någon annan besjälad av ett livligt intresse för att tillgodose denna stora grupp såväl som övriga, vilka ha eller få sina inkomster och avlöningar bestämda av statsmakterna eller underordnade myndigheter. Det är ju mänskligt att framställa krav, och det är lika mänsk-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ligt att behjärta dessa krav i den mån detta kan ske, men det fordras dock att förutsättningarna föreligga, och detta har för mig varit det avgörande. Möjligheterna att skaffa de belopp, som skulle ha blivit nödvändiga för att tillgodose kraven, äro mer än vanligt begränsade. Ty vi böra observera, att 1928 års lönekommittés förslag beträffande dem, som finnas inrymda i avlöningsplanen, har aldrig godkänts av befattningshavarna och deras representanter. Det får man en klar uppfattning av redan genom att läsa det sista numret av järnvägsmännens facktidskrift, och det må gärna tillåtas mig att här nämna en episod. När en stor grupp representanter för de statsanställda var uppe och mottogs av statsministern, mig och en ledamot till av regeringen, framställde jag den frågan direkt: Vill herrarna svara mig på följande fråga: om regeringen står i det predikamentet, att den har att välja mellan att antingen lägga fram 1928 års lönekommittés förslag eller ingenting — vilket skulle ni föredra? De lämnade intet svar alls, utan man höll alltjämt på att man utöver vad 1928 års lönekommittés förslag gav skulle ha en ganska väsentlig höjning.

Det har visat sig på grund av de prissänkningar, som inträtt efter det kommitténs förslag utarbetades i början och mitten av förra året, att den sammanlagda utgiftsökningen med utgångspunkt från nuvarande indexläge för båda grupperna befattningshavare — de statsanställda och de kommunanställda — skulle gå upp till ett belopp av 35 miljoner kronor. Det är visserligen endast en approximativ siffra, men den är uträknad så noga som materialet tillåter. Då har jag ändå inte räknat med de följdverkningar i ekonomiskt avseende, som äro ofrånkomliga vid genomförande av kommittéförslaget, t. ex. beträffande pensioner m. m.

Men det är, såsom jag nyss antydde, ju inte lönekommitténs förslag, som man från en del håll kräver skulle godkännas. Tvärtom, man har från tjänstemannahåll gjort gällande, att det gav för litet, och protesterat mot dess antagande. Enligt en av dessa reservationer, som blivit avgiven av en av de statsanställdas särskilda representanter, skulle det tillkomma ytterligare 12 miljoner kronor, och enligt en annan tjänstemannarepresentants reservation skulle tillägget bli 17½ miljoner. I ena fallet skulle alltså slutsumman bli 47 miljoner, i andra fallet 52½ miljoner. Det må förlåtas mig, om det varit mig omöjligt att tänka mig att gå in för sådana krav med hänsyn både till det nuvarande budgetläget och — det vill jag säga — ännu mera till de tider, som enligt min uppfattning komma och som jag då skall begränsa till det budgetår, som faller efter det som vi nu komma att under riksdagens lopp behandla. Det är i alla fall siffror som tala, och jag förmenar och gör gällande, såsom jag förut offentligen uttalat, att ingen regering, av vad färg den än månne vara, hade kunnat taga på sitt ansvar att framlägga en proposition, innebärande så betydliga ekonomiska konsekvenser.

Det är nog många ute i landet, som illa berörts av regeringens underlåtenhet på detta område och som anse, att saken är mycket enkel. För en sådan mening finner man uttryck hos personer, från vilka man skulle kunna vänta litet större förståelse och mera inblick i de faktiska förhållandena i ekonomiskt hänseende. Jag har framför mig ett telegram, och jag förmodar, att jag gör avvändarna en stor tjänst, om jag åtminstone delvis låter det inflyta i första kammarens protokoll. Det är från ett stort läraremöte, och där står bland annat: »Mötet protesterar mot att lärarna i högre grad än andra samhällsmedborgare skola bära statens utgifter och vägrar bestämt godtaga talet om statens finansiella svårigheter som skäl för ytterligare uppskov med folkskollärarkårens lönereglering. Då icke heller någon annan giltig anledning för ett uppskov kan anföras, inlägger mötet en allvarlig protest mot att från regeringshåll så ifrågasatts och beklagar djupt, att regeringen icke synes

draga sig för att beröva Sveriges lärare den sista skynten av tilltro till dess goda vilja att göra dem rättvisa.» När man gör sådana uttalanden inom denna grupp, får man inte begära så mycket från sådana håll, där man icke har samma underbyggnad och förutsättningar för att kunna bedöma ett ekonomiskt läge, som denna grupp borde hava.

Jag skall naturligtvis icke närmare ingå i någon polemik mot vad som där uttalats. Det är konsekvenser av det resonemanget, som man fått läsa, sedan statsverkspropositionen framlades. Regeringen menar man kunde hava funnit många enkla vägar och sätt för att tillgodose alla dessa krav. Den Ekmaniska regeringen kunde t. ex. »hava fiskat upp ännu några miljoner ur rusdrycksmedelsfonden och amorteringsfonden för att infria de utfästelser, som regeringen gjort». När jag, herr talman, läste detta, kom jag alldeles osökt att erinra mig vad en av mina berömda företrädare såsom finansminister, herr Thorsson, en gång yttrade: Det är synd om människorna, att de inte begripa, huru litet de begripa i ekonomiska ting.

Jag behöver, herr talman, ej ytterligare betona, att vad som kan göras och vad utvecklingen kräver beträffande samtliga dessa grupper också bör göras. Men man måste komma något så när överens om, efter vilka linjer man då skall gå. Man måste vidare både från personalorganisationernas och riksdagens sida visa moderation och tillmötesgående. Jag ställer mig sålunda icke på den ståndpunkten beträffande alla dessa grupper, att de skola avvisas, och att man säger till dem: Ni har ju redan tillräckligt, och ni får ingenting mera! Man måste i stället gripa sig an med detta problem och träffa en överenskommelse, som stödjdes från båda hållen. Det är nämligen den enda förutsättningen för att det skall kunna bli något lugn och någon ro angående denna fråga.

Till sist övergår jag till att säga några ord om den fråga, som senast blivit berörd av herr Sandler. Hans anförande befriade mig från att lämna den historiska redogörelse för vad som sig i riket tilldragit i samband med rusdrycksmedelsinkomsterna, som jag eljest haft för avsikt att lämna ungefärligen i huvudsaklig överensstämmelse med de uppgifter, som herr Sandler lämnade. Herr Sandler skämtade och jonglerade med siffrorna och påpekade, hurusom den ena finansministern efter den andra på olika sätt försökt komma åt litet mera av dessa medel, än vad som föreskrevs först i 1913 års förordning och sedermera i 1926 års. Enligt den gamla ordningen överfördes ju rusdrycksinkomsten till rusdrycksmedelsfonden, i den mån de icke togos i anspråk för löpande utgifter, och då försökte olika finansministrar att taga direkt av dessa inkomster för att täcka utgifterna och fylla hålen i budgeten. Men riksdagen sade: Nej, var så god och flytta över dem först till fonden, och sedan kan man taga dem tillbaka ur fonden! Det var två år å rad som finansministern sökte gå den vägen, men riksdagen sade bestämt ifrån, att den vägen ville den inte gå. Vi följa förordningen och flytta först medlen till rusdrycksmedelsfonden, och sedan skola vi taga dem därifrån igen. Ett år var det omkring 21 miljoner kronor, som man manipulerade med.

Det finns emellertid en fråga, som inte berörts, och det är denna: Varför befinna vi oss i det nuvarande läget? När man föreslog den övre gränsen för användningen av rusdrycksmedlen för löpande utgifter till 85 miljoner kronor, berodde detta, såvitt jag kan finna, därpå, att i den riksstaten funnos dessa inkomster beräknade till 87 miljoner kronor. Om minnet inte sviker mig, så tror jag, att riksräkenskapsverket föreslog siffran till 85 miljoner kronor eller samma belopp, med vilket man ansåg sig böra taga medlen i anspråk för löpande budgetändamål.

Vad har sedan inträffat? Ja, något som man enligt min mening *då* icke kunde tänka sig och som är det sorgligaste kapitlet, och det är, att den oer-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

hörda ökningen i inkomster till allra största delen beror på ökad konsumtion. Men, mina herrar, vi få väl ha vilken uppfattning som helst om nykterhetsfrågan och allt vad därmed sammanhänger; inte är det väl dock något glädjande tecken i vårt land och för vårt folk, att man även under depressionstider, då köpkraften minskas och många bli arbetslösa och icke ha någon inkomst alls, måste räkna med flera miljoner ökade inkomster av denna hantering. Brännvinstillverkningsskatten lämnar mera, uteslutande på grund av ökad konsumtion. Också partihandelsvinstens ökning beror till största delen på en stegrad konsumtion, även om härutinnan minskade skatter och omkostnader samt rationalisering av driften i övrigt bidragit till att öka statsinkomsterna. Den ökade konsumtionen har vidare ökat detaljhandelsvinsterna, omsättnings- och utskänkningsskatten samt maltskatten. Jag upprepar det: ingen människa kunde år 1926 hava tänkt, att man skulle i varje fall i så raskt tempo gå i höjden med dessa inkomster på grund av ökad konsumtion.

Man har nu klandrat mig för att jag inte föreslagit riksdagen att anvisa ytterligare medel av dessa direkta inkomster för att täcka löpande utgifter, utan i stället gått omvägen över amorteringsfonden. Naturligtvis kan denna sak diskuteras, mera oförstående är inte heller jag; jag har dock ställt mig på den ståndpunkt, som riksdagen och mina båda närmaste företrädare intagit. Herr Wohlin avvisade saken med några få ord. Min närmaste företrädare, herr Dahl, ägnade den några rader, men kom till samma uppfattning som jag. att förordningen var av riksdagen beslutad och att man skulle låta den gälla, till dess tiden var ute. Det finns väl så mycket mindre anledning för mig att föreslå riksdagen att vidtaga en ändring i eller upphäva denna förordning, som det nu återstår bara ett enda år, till dess man måste taga ställning till denna fråga i hela dess omfattning. Detta är anledningen till att jag gått den andra vägen, nämligen att taga medlen ur den s. k. amorteringsfonden.

Jag vill endast ytterligare betona, att för den, som närmare granskar sammansättningen av ifrågavarande 13 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor, ligger användningen av dessa pengar i rak linje med användningen av amorteringsfonden i övrigt. Efter den gamla ordningen togo vi lånemedel till alla järnvägsbyggnader, och man fick amortera dessa efter fastställda planer eller i mån av förmåga. Enligt den nya ordningen uppdelas anslagskraven i lånemedel och inkomster av andra slag. Därigenom kommer man fram till den sunda och riktiga principen, att man icke lånar mera än det belopp, som kan anses bli räntebärande. Samma synpunkter synas mig böra anläggas, då det gäller användningen av dessa 13 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Jag tar t. ex. ett sådant belopp som avsättningen till fonden för täckande av kreditkassans förluster. Vad är detta annat än en ren förpliktelse, som staten iklätt sig och som man måste amortera! Den blir aldrig räntebärande, och förlusten är för övrigt redan konstaterad i större omfattning än som begärts täckning för. Jag anser, att det inte är orimligt, att man tar ur en fond, som är avsedd för statsskuldens amortering, och täcker en sådan utgift. Jag kan föra samma resonemang även vid andra poster. I varje fall borde man väl kunna vara ense om, att då man inte kunnat anvisa några andra medel än vad som nu föreslås, borde man inte ägna saken en så stor uppmärksamhet. Jag väntade med spänning att få höra, huru herr Sandler skulle sluta sitt långa, intressanta och raljerande föredrag, och jag trodde, att han skulle ge några anvisningar, huru jag skulle kunna få några andra medel än dem, som jag givit anvisning på; men ingenting föreslogs. Det blev endast en trevlig underhållning om huru man har handlat både nu och tidigare.

Min huvuduppgift har naturligtvis varit att föreslå åtgärder, avsedda att balansera budgeten, utan att föreslå nya eller höjda, direkta eller indirekta skatter och utan att föregripa riksdagens ståndpunktstagande i den i och för

sig mycket viktiga frågan om rusdrycksinkomsternas fortsatta ställning i riksstaten. Jag önskar emellertid icke åberopa vare sig den ene eller andre av mina företrädare och deras auktoritet såsom skydd för den finansplan, som jag har framlagt. Jag rekommenderar densamma och tror, att det är den bästa och mest lämpliga väg, som i den nuvarande situationen kunnat anvisas. Den torde också enligt min bestämda uppfattning hålla, om riksdagen handlar försiktigt och förnuftigt.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Nerman: Då man, herr talman, står här som representant för ett litet fattigt parti i ett hörn av det parlamentariska torget, lönar det knappt — helst för den som är ny i en samling experter på en finansplans rörlednings-teknik, som herr Sandler har tolkat — att i detalj hugga in på regeringens debet och kredit, detta så mycket mindre som valmännens flertal kanhända knappt bryr sig om — eller ens fäst sig vid — vem det är som regerar. Och jag får blygsamt säga ifrån, att när jag har lyssnat här på en rad stora tal från herr Ekmans regering och nästa, förefaller det mig som snarast familjedispyter. Här finns nog också på olika håll en tro, att det kvittar, vilket parti som styr Svea rike från Konungens rådsbord — expeditonsministärer det blir de ändå allesammans. Ett parti sitter oppe, de andra tre står och lurar, inget av dem har nå'n vidare lust att störta det förra för att ta styret självt i kris och med valår framför sig.

Om jag, herr talman, ändå har dristat mig störa idyllen med några ord av en annan kulör än den rent familjära, sker det då inte för att försöka detaljkritisera herr C. G. Ekmans regim — som är just den nödfallsregimen, svenska folket kan vänta sig ha på nuvarande tidpunkt — men för att peka helt kort på vad som väl ändå får sägas vara ur valfolkets synpunkt i dag det stora centrala: arbetslöshetens problem och sedan världsfredsspörsmålet.

Arbetslösheten ger eko i trontal, i press- och debatten här nu i dag. Herr Ekman har sagt, det är tid »skaka av oss sorglösheten»; från andra håll har livligt betygats, att man vill göra allt — det är säkert äkta född oro — men av de stora partiernas män har, såvitt jag har fattat, ingen givit oss rätt perspektiv, proportioner och orsak. Ingen har rört vid *det hela*, varav den svenska misären är en försvinnande del: den rådande världsanarkien, hushållningsskedets upplösningskris. För oss kommunister kom den här krisen på intet sätt som för andra partier överraskande. Aldrig har vi sett stabilisering, annat än relativ — emellan kristid och kristid. Vi tror oss därför ha rätt att se i vår världs konvulsioner tecken till upplösning av en förlegad hushållsoordning, som för att hålla sig kvar kastar ut ur arbetsprocessen aderton, tjugu, tjuufem, kanske ännu fler millioner människor, som med familj får — hoppas se'n på »försynen». Armar vill samhället ha till produktion och kanonmat. Men hur tar samhället hand om arbetskraften i krisen? Jo, kommer nöd, får envar sköta sig — och »nog föder Gud höken»! Det är nu summan av lagens bud. Var finns samhällets ansvar för alla fattiga, som måste jämt visa samhället ansvar? Den, som till årets budget vill ha den budgetens bakgrund, kan inte undgå att se magasinerna ute i världen digna av mat och skor och kläder och alla slags varor, medan därutanför producenterna svälter och fryser. 1 oktober i fjol låg 15 miljoner ton vete osäljbart — till ett pris, som passar börsens schakaler — därför eldar man lokomotiv i västern med vete! Socker, 3,6 miljoner ton, ligger osält, 16 miljoner ton stenkol, halva-annan miljoner ton bomull, olja, 600 miljoner i hektoliter. Kan sådant kallas ett ordnat, förnuftigt system? Anarki kallar jag det. I denna planlösa slumpproduktion får människorna svälta, företag slås igen och produktionen går utför — 15 å 20 % i den kapitalistiska världen — medan betecknande nog det socialistiska bygget — som i en värld av fiender byggs i Sovjetunionen — vi-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sar en stegring minst samma procent — ja, det erkännes stundom t. o. m. i ren motståndarpress, att bygget går framåt.

Härmed, herr talman, har jag i korthet sökt teckna den bakgrund, mot vilken Sveriges misär måste ses — och därmed den enda lösning, som finns på ett världsnödsproblem: *en ordning av världen*, så inte längre stat emot stat konkurrerar på kniven eller som nu stad och land står i ständig motståndarställning, klasser i kamp och kriser och krig är framtidsutsikten nu och i evighet — trots all världens böndagsplakater.

Ser vi på Sverige därnäst — vår sektion av planetens elände — har vi ju här ännu relativt lugnt, men det hasar sig utför: 45,500 par av armar var utan möjlighet att förtjäna sitt bröd den sista oktober. Detta officiellt. Vad den är, den där arbetslösheten, har vi som nu sitter här väl själva rätt lite begrepp om. Jag ber om överseende, om jag i denna församling av — så i nödfrågor som i allt annat — nyktert experta folkombud råkar få in ett stänk av en känsla och öppna kanske på glänt lite mer av samvetet, samkänslans uttryck, än vi i vanliga fall kostar på, när vi — *om* vi nu göra't — räcker vår fattiga slant till den arbetslöse, som knackar skyggt på vår dörr med en blick, som skvallrar en del om *hans* budget: hustru och barn i hans vård, som har börjat sin svältkamp där hemma. Jag gör mig ingen som helst illusion, att riksdagens gärning för våra arbetslösa i år får resning och storhet, blir något monumentalt — efter alla fosterlandsfraser! Detta som kunde — som tankeförsök! — ha blivit ett intyg över en folklig demokrati, en samling av folket — sådan herr Olsson i Kullenbergstorp visst drömde på Gillet, glömsk i sitt tal av att folket består av motsatta klasser. Vad man kan vänta är kompromiss av tre, fyra partier, där kapitalets främsta parti, eller högern, tar vinsten. Nå, socialdemokraterna har i en känsla av oron i sina egna djupare led i år kostat på sig en aning starkare ton. Så förklarade herr Arthur Engberg nyss i *sitt* trontal — i lördags i Social-Demokraten — att de arbetslösa nu ska' »ovillkorligen hjälpas». Statsministern har sagt häromdagen: »Av vikt är, att intet underlåtes» etc. I dag har vi hört det ånyo från varje kammarens hörn — vi ha fått höra herr Möller tala patetiskt, i dag. Men som utskottet börjar sin handel, växer de arbetslösas armé var dag utpå gatan, och som den växer — och *om* den förstår sin makt — får man hoppas, att den kan öppna hjärtat en smul på representanter, för vilka valmännens vilja är lag — när den viljan blir myndig!

Detta om arbetslöshetens problem. Det andra var *freden*. Ingen är okunnig om, hur människomassorna längtar till en betryggande fred, och vi vet, hur vänsterns partier har firat orgier i att bedyra, att freden är säkrad, liksom i år samma blå optimism finns i Konungens trontal. Har inte staterna byggt ett förbund i Genève, vars magnater t. o. m. har belönt med en dynamitpatrons fredspris? Ja, allt är frisinne, fromhet och frid — och ändå är folken visst inte riktigt lugnade än och antyder taktlöst, hur alla stormakters rustningar växt långt över år fjorton; staternas umgänge går som förut med hemliga avtal, diplomaterna reser som förr och tvinnar den taggtråd, där — när vår nya förkrigstid har på nytt blivit krigstid — våra pojkar ska' »dö för sitt land» — för en lögn, som år fjorton. Fredsdamens mantel ner i Genève har en olustig likhet med en viss sagokostym; den är kejsarens nyaste kläder. Societén låtsas tro på dess glans, och naturligt att massan, fostrad av storpressen, »husbondens röst», tror precis som noblessen. Bara från vårt, kommunisternas, håll — som från pojken i sagan — kommer den oförvillades ord: Den där tanten är naken!

Hur den här synpunkten nu hör ihop med herr Ekmans förvaltning och därmed dagens debatt? Jo, det har hänt, att en stormakt frankt tog de andra på orden och lämnade in till behandling ett detaljerat avrustningsförslag i otadlig

ordning. Vad fick Sovjetunionens förslag för välkomst där nere? Jo, det fick krokben och hån och obotfärdigt förhinder. Löftena, som man strött ut, var bara en smart sol- och vårmans. Nå, har nu Sveriges representant i Genève gjort en kraftfull insats i fredens sak och hjälpt Sovjetfredsförslaget? Nej, ack, så klädsamt blyg slöt han upp bakom stormaktskartellen, följde den lydigt och snällt — ja, så har den svenska nationen likt varje annan borgerlig stat fört »kampen för freden». Nå, mina herrar, jag tror inte på några underverk — minst i Nya förbundets dar — och Sverige, den fredskänslans stamort, är — vad man ännu må tro bland menlösa barn i nationen — inte nå'n farfarsidyll, där i evig ödmjukhet alla sjunger Bä, bä, vita lamm eller Fridas visor. Vi har dem, alla en kapitalistisk stats välsignelser — alla: kriser, konflikter, finanskapital, och den svenska idyllen, som redan börjar ta Världssveriges form i litteraturen, har några namn av en rätt imponerande fredsvänlig klangfärg, namn, som, rättare sagt, betygar, hur Sverige marscherar friskt i imperialistisk takt fram till stormakt i Norden: Enskilda Banken med Dawes-lån, Grängesbergs Afrikagruvor, Tändstickstrusten, som med sina fingrar runtomkring jorden snärjer sitt trogna folk i all världens tändsaffärer, för att nu inte nämna Bofors, idyllen i Värmland, som säljer krigsattiralj till alla världens arméer, kristna och hedningar om varann, så mycket den orkar. Där råder aldrig gunås någon lågkonjunktur i den branschen. Sveriges imperialistiska väg är så tydlig som tänkbart. Fälttecknet är konkurrens: svenskt välstånd, på andras bekostnad, när det blir trångt — som moralen ju är i det här paradiset — allt medan man reklamerar med fred och bedyrar från fredslust, som för säkerhets skull är draperad i gasmoln och taggtråd. »Fredsångeln vingskjuten» måste ha bot — med gevär, vill herr Trygger.

Jag har här flyktigt berört de två allra största problemen: arbetslöshet och krigsouverture, som förresten hör samman båda i det anarkiens system vi alltså tolererar. Folk börjar undra, av nöd, hur det står till här i världen, bakom fasadbelyst glans och diplomaternas frackar, om den s. k. demokratin har kraft att stå rycken, när nu i nödens tid kulturen tar lyftning från Lappo? Det är då rätt intressant att höra herr Per Albin Hansson i sitt grupphälsningstal vilja »trygga demokratin genom att göra den arbetsduglig». Det måste förvåna, detta att demokratin så plötsligt förklaras för vanför. Den blir i år 20 år här i landet och borde då vara vapenför, hoppingivande frisk och ungdomligt stridbar. Kanske herr Hansson har känt lite här vad spørsmålet gäller. Demokrati — diktatur, det är bara två olika former för en och samma regim: den förra formen är lyxen, som man består sig, när man har råd och affären går hyggligt. Kommer så kris och ens manskap blir vrångt, tar man till diktaturen, hel eller halv eller hur det passar bäst för profiten.

Det rör nu inte intimt själva riksbudgeten, hör alltså inte till pjäsen direkt, men väl hör det till tragedien, att i en situation av det slag, som jag här har sökt teckna, massorna — splittrade i en mängd partier och statsbås, ställda emot varann och lärda att misstro varandra — jordens emot industrins och handelns mot huvudets krafter — alla står de där fromma som får och ser vördsamma opp till hov, taburetter och parlament som gudomliga makter. Kanske har man ändå börjat känna därute en första längtan till samling till sist. Men inte den officiella, varje nation för sig efter kartans krigsgränser, utan arbetets samling runtom till *kamp* för en ordning som ger oss — vad vi nu inte har — vår rätt till livet och freden — inte profitens varganarki men socialismens ordnade världshushåll och *en mänsklighets ordnade budget!*

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! När nu de flesta av partiledarna haft ordet, kanske det inte anses förmätet, att en enkel man i ledet också begär att få yttra några ord. Den siste ärade partiledaren, som uppträdde före mig

Statsverks-
propositionen.
(Förta.)

här på talarstolen, åtnjuter ju ett i sitt slag sällsynt privilegium. Han kan liksom en annan stor anhängare av diktatur säga, inte precis »L'Etat, c'est moi» — »staten är jag», men han kan säga: »Le parti, c'est moi» — »partiet är jag». Ja, han kanske till och med skulle kunna säga: »La partie, c'est moi», d. v. s. »delen, det är jag», ty han representerar ju dock endast en del av den allena saliggörande moskvakyrkan, som han här predikade för, och dessutom en del, som är utkastad såsom bestående av svåra och grova kättare. — Detta sista förhållande är också ett resultat av den diktatur, som han här prisar.

Jag skall inte gå särdeles mycket in på herr Nermans anförande. Han påpekade, att sovjet hade kommit med ett detaljerat avrustningsförslag i Genève. Ja, man gjorde det, men hur gick det med herr Nermans egna partivänner i andra kammaren, då de väckte en motion om svensk avrustning? Det var just den, som gav närmaste anledningen till, att de blevo exkluderade ur sitt parti, och det hjälpte dem inte, att de sade, att denna motion var väckt uteslutande för att bereda socialdemokraterna svårigheter ute bland valmännen.

Herr Nerman säger, att det bara är från kommunisternas socialistiska samhälle, som ljuset kommer. Ja, det gör det verkligen! Enligt upplysningar, som kommit till västerlandet, har ju sovjetunionen stängt sina arbetsförmedlingsanstalter, arbetsbörserna, och dragit in allt arbetslöshetsunderstöd under påpekande, att var och en måste arbeta till den lön, som staten behagar bestämma. Det är ju också ett ideal, det vill jag inte bestrida, men jag tvivlar på, att den svenska arbetarklassen vill bekänna detta ideal. Jag vågar säga herr Nerman rent ut, att jag inte tror, att han kan driva upp en procent för det, om han talar om den verkliga sanningen om innebörden i den omsorg om arbetslösa, som visas på den kanten.

Dessutom är ju förhållandet det, att här i Sverige en del sågverk måst inställa driften, därför att man från Ryssland exporterar trä med statssubvention och gör det till samma marknader som Sverige. Jag förstår mycket väl, att man kan göra sig skyldig till en sådan sak, då man sitter i en sådan oerhörd ekonomisk klämma, som den av herr Nerman prisade regimen gör. men jag förstår inte, att man kan framställa metoden såsom särskilt ägnad att främja arbetarnas läge ute i Europa.

Jag hade emellertid icke begärt ordet, herr talman, för att tala om dessa ting. Jag hade i stället tänkt att få yttra några ord om en fråga, som för närvarande i sig delvis innehåller förklaringen till den nuvarande besvärliga situationen, nämligen om världens spannmålsfråga.

En författare i den franska tidskriften *l'Europe Nouvelle* har för ett par månader sedan erinrat om, hurusom den engelske kemisten Sir William Crookes 1898 profeterade, att veteproduktionen redan 1938, således efter fyrtio år, skulle understiga konsumtionsbehovet. Crookes utgick från det faktum, att tillgången på kvävehaltig växtnäring vore mycket begränsad och snart skulle uttömmas, därest det ej lyckades kemisterna att ur luftkvävet framställa kväveföreningar, som kunde tillgodogöras av växterna. Han uppmanade specialisterna i tillämpad kemi att ivrigt arbeta på lösningen av detta problem i syfte att förebygga en snart stundande allmän hungersnöd i världen.

Jag minns mycket väl, att jag för omkring tjugufem år sedan läste tyska ekonomers utläggningar över samma ämne. En av dem gjorde en nog så intressant politisk tillämpning av sina funderingar. Det är allmänt bekant, sade han, att de tyska bönderna äro politiskt konservativa eller i varje fall rösta konservativt på grund av sitt intresse för spannmålstullar. När inom kort all brukbar vetejord tagits i anspråk och priset på vete samt därmed även på råg i hög grad kommer att stegras, så bortfaller givetvis den förnämsta anledningen till, att bönderna skänka de reaktionära partigrupperingarna sina röster, och därmed kommer för Tyskland liksom för många andra länder en period av

politiska framsteg att taga sin början. Med agrarprotektionismen skulle även industriprotektionismen falla, och en av de förnämsta anledningarna till spänning mellan Europas stater upphöra. Kapprustningen skulle sålunda avstanna och medel till sociala framsteg åstadkommas.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Man kan ju visserligen hysa något tvivel, huruvida väsentligt höjda födoämnespriser skulle kunna medföra sådana goda verkningar, men funderingarna innehöllo dock vissa intressanta punkter, och Sir William Crookes hade otvivelaktigt rätt ifrån sina utgångspunkter. Kvävegödselmedlen voro vid den tiden på upphållningen, och spannmålsarealerna ansågos då icke kunna väsentligen utvidgas. Samtidigt växte befolkningen hastigt i alla länder, och det artade sig till en mycket farlig situation. Industriens förnämsta kemister i alla länder kastade sig över problemet att åstadkomma syntetiska kvävehaltiga gödselmedel till billigt pris, och de lyckades som bekant på ett förträffligt sätt. Faran för kvävebrist i jordbruket är för all framtid avlägsnad. Samtidigt härmed har gått ett framgångsrikt strävande att genom tillämpning av den moderna ärftlighetsforskningen förädla sädesslagen och öka avkastningen per hektar samt göra vetet mera hårdigt, så att det kan trivas längre norrut än förr. För varje årtionde ha nu till på köpet nya väldiga arealer lagts under plogen. Jag skall nöja mig med att nämna några få exempel efter den i början av mitt anförande citerade författaren.

Under de sexton åren från 1913 till 1928 ha Förenta staterna utvidgat den med vete besädda arealen med över 3 miljoner hektar eller, om jag inte minns fel, ungefär med lika mycket som Sveriges hela åkerjord. Kanada har mer än fördubblat sin och kommit upp till bortåt 10 miljoner hektar mot förut ungefär $4\frac{1}{2}$ miljoner hektar. Argentina, Australien och Indien ha nått till en sammanlagd ökning av över 4 miljoner hektar.

Även i övriga länder har vetearealen ökats och produktionen stegrats ännu mer än arealen. Så är ju bland annat förhållandet i vårt eget land, ehuru ökningen hos oss i någon mån motväges av rågproduktionens tillbakagång.

Världsprодукtionen av vete har förändrats på följande sätt sedan 1890 — jag anger den avrundade medeltalssiffran för varje årtionde efter nämnda år — 65, 82, 96, 104, allt miljoner ton. Under en period av icke fullt fyrtio år har sålunda skörden stegrats ifrån 65 till 104 miljoner ton eller med jämnt 60 procent.

Veteätarnas antal har inte på långt när stegrats i samma progression. Och vad värre är — konsumtionen per individ har sjunkit i ett stort antal länder under tiden efter kriget. Nedgången har exempelvis i Frankrike utgjort 29 kg., i Kanada 124 kg., i Förenta staterna 13 kg., i Argentina 27 kg., allt per invånare och år. Ökning av konsumtionen har ju också förekommit i några stater, men den är icke av samma storleksordning som minskningen. Här i Sverige har ju för övrigt vetekonsumtionens uppgång motsvarats av en betydligt större nedgång i rågkonsumtionen, varför alltså den totala konsumtionen av brödspannmal har nedgått även här.

De olika staterna, som under kriget kommo in på den nuvarande politiken att genom speciella åtgärder med mycken kraft uppmuntra spannmålsodlingen, ha med iver fortgått på den en gång inslagna vägen, drivna framåt av en stark opinion inom lantmannakretsar. Från dessa lantmannakretsar har det fordrats subventioner, tullar och direkt produktionsbefrämjande åtgärder i allt större utsträckning. Även sammanslutningar bland jordbrukarna ha arbetat i samma riktning. De mycket omtalade vetepolerna på andra sidan Atlanten ha genom det bedrägliga hopp de ha ingivit jordbrukarna om varaktigt högre priser på vete påskyndat utvidgningen av de besädda arealerna eller åtminstone hindrat en minskning.

Resultatet, mina herrar, av alla dessa samverkande omständigheter var, att

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

de synliga lagren i andra än jordbrukarnas händer, enligt Broomhall i Liverpool, den 1 september 1930 utgjorde icke mindre än 12,768,000 ton mot exempelvis 4,975,000 ton samma dag 1926. De synliga lagren ha allt ifrån 1926 tillväxt år efter år, och trots alla ansträngningar att undvika det har priset sjunkit katastrofalt utom i Sverige, där inmalningens konstgrepp åstadkommit en liten hausse, som kommer att räcka ända till den tidpunkt, då vår egen veteodling blivit nog stor att fylla behovet och frambringa någon smula därutöver, vilket antagligen kommer att inträffa om två eller tre år. Då få vi enligt min bestämda uppfattning hos oss se precis samma fenomen som i Kanada, där priset på Manitobavete i september förlidet år enligt Winnipegnoteringen nådde ned i 2 dollar 57 cent för oktoberleverans mot 3 dollar 25 cent 1913 och 10 dollar 35 cent 1920.

Man kan gärna medge, att det nämnda priset av 2 dollar 57 cent för 100 kg. av världens bästa vete är så lågt, att man erfar en stark känsla av beklämning. Men tyvärr är nog priset ännu långt ifrån botten. Få blott »de sanna vännerna av ett fosterländskt näringsliv» härja ytterligare ett par valstrider i de olika länderna och infria sina stora löften om »stöd och skydd åt det nationella näringslivet» — genom tullar, subventioner och inmalningstvång — så är nog priset nere i något sådant som 1½ dollar eller föga över 5 kronor i svenska pengar per deciton. Man kan bestämt förutse, att även det svenska priset, av den anledning jag nyss angav, kommer att falla på ett liknande sätt i samma stund som statsuppmuntran har nått sitt syfte, nämligen att få jordbrukarna att odla tillräckligt vete för Sveriges behov och litet däröver.

Hade nu statsmakterna i alla länder låtit bli att blanda sig i en sak, som de icke ha med att göra, och i stället sagt ifrån på det sätt, som professor Heckscher gjorde 1929 — och som alljämt inbringar honom det ena hetsiga angreppet efter det andra i vissa bondeförbundstidningar — nämligen att staten icke har det ringaste intresse av att med konstlade medel påskynda utökningen av en redan mer än tillräckligt stor produktion — om staterna sagt ifrån detta öppet och klart, hade antagligen spannmålspriset nu varit rätt tillfredsställande och i varje fall stått mycket högre än för närvarande. Men var och en, som vågat tala för ett klokt och förnuftigt handlande från staternas sida i handelspolitiskt avseende, har under den på de sista åren ånyo uppfammande protektionistiska galenskapens period skrikits ut som en jordbrukets fiende, under det att de, som av alla krafter ha arbetat på att stimulera produktionen genom statsuppmuntran åt odlarna och som sålunda medverkat till det oerhörda priset på spannmål, betraktats som jordbrukets sanna vänner!

Enligt vad jag ryktesvis hört från andra kammaren, har högerns partiledare där i dag utlovat en aktion för betydligt högre spannmålstullar än dem högern gick in för förra året. Högern har sålunda icke tagit någon varning av vad som redan har skett, lika litet här i Sverige, som motsvarande partier gjort det i andra länder. Man går tillväga alldeles som det berättas om en viss snål bonde. Han placerade en hötapp på sådant avstånd framför hästens nos, så att hästen inte skulle komma åt höet men ändå lockas till att alltmåra anstränga sina krafter, när det gällde att draga tröskverket. Ungefär på samma sätt håller man genom ständiga statsåtgärder till jordbrukets uppmuntran fram en hötapp för att sporra dragaren, i detta fall jordbrukets befolkningen, till att odla mer och mer, ehuru den därigenom icke kan få det bättre utan endast sämre.

Borde icke tiden vara inne att i alla länder fullt öppet och ärligt säga ifrån, att det icke längre går på detta sätt? Det kommer att leda till den mest förfärande kris, som vi någonsin ha upplevat, om staterna alltjämt skola fortsätta på samma väg. Vad det i de flesta veteländer behöves hjälp till från det allmännas sida är, synes det mig, att avveckla jordbruket på de sämre och mindre givande jordarna. Man borde således försöka minska produktionen, samtidigt

som man under övergångsskedet räckte en hjälpare hand åt dem, som genom en sådan operation komme att bli utan arbete. Huruvida det är möjligt att gå en sådan väg, vet jag icke, men någon annan torde icke finnas. Vi veta ju, att vår stenindustri för närvarande är mycket illa där. Hur skulle det gå, om staten utfäste en premie per ton för producerad gatsten eller annan sten och därigenom ökade produktionen inte bara till vad den var, innan depressionen började, utan vida därutöver, allt under det man omöjligt kunde sälja varan. Skulle det inte leda till, att hela stenindustrien vid en viss tidpunkt måste helt inställas, då rusdrycksmedelsfonden och andra statens tillgångar icke längre räckte för att hålla verksamheten uppe? Var och en inser i det anförda fallet utan vidare, att förfarandet skulle vara felaktigt. Men när det gäller jordbruket, går man så tillväga i de allra flesta länder i hela världen, att man utfäster premier för ökad odling, ty det är just innebörden i allt vad man hittills gjort, utan alla omskrivningar sagt.

Överhuvud taget, mina herrar, har nog den protektionistiska läran under de senaste månaderna visat en rad frukter, som inte böra förbises. Minns ni, mina herrar, hurusom efter den sista presidentvalkampanjen i Förenta staterna — medan detta väldiga land ännu flöt av mjölk och honung — en brottsjö av protektionistiska krav slog över kongressen? Och huru dessa krav i stor utsträckning bifölls, ehuru det i många fall klart och tydligt hade uppvisats, att de företag, som skreko mest hade det bra — i vissa fall hade de delat ut gratisaktier och höga kontanta procenter på sitt aktiekapital, strax innan eller strax efter det de framställde sina fordringar om fördubbling av de redan förut abnormt höga tullsatserna. Så var fallet exempelvis inom en viss gren av stålindustrien. Man fordrade en förhöjning av tullarna från 40 procent till 80 procent av värdet på varan. Det företag, som gick i spetsen i kravet på tullförhöjningar, meddelade strax efter det att skrivelsen hade gått in till kongressen, att man skulle utdela icke endast den vanliga procenten utan också gratisaktier, och ordföranden i styrelsen höll ett tal, vari han utlovade en fullständigt lysande framtid. Han yttrade också, att aldrig hade detta företag upplevat ett så gott år som det senast förflutna. Men det stod ju självfallet inte detsamma i skrivelsen till kongressen, och han fick också sina 40 procents tullförhöjning. Detta invercade rätt så oförmånligt bl. a. på vissa svenska företag, som sälja denna artikel. Men det tycks därför ingalunda ha hjälpt Amerika, ty där får man nu reducera driften i allra högsta grad. För närvarande lär det gå sju miljoner amerikanska arbetare utan sysselsättning, och den kris, som lett till detta resultat, började just en kort tid efter det att man skridit till en fördubbling eller ännu större ökning av tullarna för en hel rad av varor. Den amerikanska krisen har fortplantat sig till Europa, och även här i Sverige ha vi ju börjat märka en ganska svår hämning i det industriella livet på allra sista tiden.

Nå, nu säga naturligtvis de bland er, mina herrar, som ha en annan uppfattning än jag, att i England härjar ju också en kris utan att man där höjt några tullar. Ja, det är alldeles riktigt, att man inte höjt tullarna kring själva Storbritannien, men en mängd av de stora landområden i andra världsdelar, som utgöra en integrerande del av det brittiska imperiet, ha höjt tullarna. Man har genom dessa åtgärder skurit sönder ett förut enhetligt ekonomiskt område, och det måste komma att leda till svåra påföljder.

En slutsats ber jag emellertid att få dra av vad jag här yttrat, som herrarna icke skola försöka att ett ögonblick förneka; och det är den slutsatsen, att våldsam höjda tullar i varje fall icke kunna förhindra, att en ekonomisk kris inträder. De kunna icke heller få en ekonomisk kris att upphöra, det visa exemplen från länder, där man gått fram på tullförhöjningens väg. Därmed borde ju faktiskt de eventuella högerplanerna på en mängd tullförhöjningar här i landet

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

vara definitivt avfärdade. Dessa tullförhöjningar kunna icke hjälpa, och enligt min bestämda uppfattning skulle de vara ägnade att i hög grad skada oss. Tack vare den förnuftiga ekonomiska politik, som följts i vårt land, ha vi lyckats undgå att indragas i den allmänna krisen under ett helt år, och svårigheterna äro för närvarande hos oss alls inte så stora som i en mängd andra länder.

Amerika har drabbats hårt, inte minst på grund av felgrepp i den allmänna ekonomiska politiken i detta väldiga land, både inåt och utåt. Man har vägrat att taga emot varor såsom betalning för Europas skulder till Amerika. Man har hopat guld i bankvalven, och därigenom bidragit till en allmän och stark deflation. De protektionistiska måtten och stegen har jag redan berört. Man har vidare avskurit tillförseln av folk från Europa. Man har därigenom kraftigt hejdat den starka befolkningstillväxten och i och med detta också minskat konsumtionen av livsmedel i hög grad. Man har också berövat sig fördelen av ett initiativkraftigt och arbetsdugligt tillskott från gamla världen. Dessutom har man försökt att även på andra konstlade vägar än genom protektionism driva upp produktionen på vissa områden, ungefärligen på samma sätt som vissa låtsade sjuklingar, som gärna vilja fortsätta att ligga till sängs, bruka driva upp temperaturen, när läkaren kommer för att kontrollera den — genom att gnida termometerkulan. Man har genomfört ett avbetalningssystem i Amerika av den mest oerhörda omfattning. Det har sagts mig — jag har icke haft tid att själv kontrollera siffrorna — att olika företag i Amerika ha fem miljarder dollars att fordra för varor, som äro utlämnade mot avbetalning. Fem miljarder dollars, det är en summa som svarar ungefär mot Sveriges hela nationalförmögenhet, åtminstone är den av samma storlekssklass.

Det är klart, att så länge man ideligen fortsätter att lämna ut varor med förbindelse att betala dem i framtiden, så ökar man möjligheten att producera, men till slut måste man ju komma till den punkt, då det inte längre går. Det måste bli ett stopp. Då får kurvan teoretiskt samma stigningsgrad som den hade innan man slog in på detta försäljningssystem. Men i praktiken stannar den ingalunda vid den lutningsvinkeln, utan i stället störtar den nedåt. Ty vid första avstannande av produktionen blir under sådana förhållanden en mängd personer ur stånd att betala sina på avbetalning köpta varor, och det måste leda till inställande av verksamheten i banker, som äro mindre starka, och även till en inskränkning av försäljningsverksamheten. Det hela leder till att försvåra krisen i alldeles oerhört hög grad, precis på samma sätt som ett abnormt uppdrivande av spannmålsproduktionen genom offentliga och organisatoriska åtgärder har lett oss fram till det nuvarande tillståndet på jordbruksområdet.

Jag har här särskilt velat påkalla uppmärksamheten på avbetalningssystemet, ty den senaste tiden ha vi sett vissa strävanden även i vårt land att organisera skuldsättningen bland småfolket. Det är tydligt, att svårigheterna för vida folklager här i Sverige för närvarande äro synnerligen stora. Främst gäller detta de arbetslösa. Men dessa svårigheter skulle ha varit ännu större, om icke under det senaste årtiondet väldiga folklager hade lärt sig att undvika skuldsättning och i stället skaffa sig en smula reserver. Jag rekommenderar för min del åt alla, som äro intresserade för en sund ekonomisk utveckling i vårt land, att bidra till uppkomsten av en stark opinion mot ett så farligt system som systemet *organiserad skuldsättning för anskaffande av förbrukningsartiklar*.

Det allmänna läget i världen är rätt mörkt för närvarande. Det ligger, såsom herr Möller redan påpekat, någonting fullständigt abnormt i en situation, då det finns arbetskraft i överflöd, samtidigt som det finns gott om sparkapital och överflöd på råvaror och jord. Hur kan det vara möjligt, att många

miljoner människor gå arbetslösa och måste undvara det nödvändigaste, då förhållandena äro sådana, som jag nyss skildrat?

Ja, jag skulle vilja taga ett exempel från det idealland, som den närmast föregående talaren riktade våra blickar på. Där är sockerförbrukningen omkring 5 kilogram pr år och invånare; för ett och ett halvt eller två år sedan var den 4 kilogram. Här i Sverige är ju förbrukningen över 40 kilogram per individ, och i en del andra länder ligger siffran ännu högre. Vad man lyckats åstadkomma med att bygga en ööverstiglig mur runt kring detta stora land av enorma och fantastiska tullsatser på allt, som skall föras in av enskilda, det är endast att hindra sitt eget folk att leva på samma standard som befolkningen i andra länder. Vi skulle emellertid inte ha något sockerproblem i världen om förbrukningen vore lika stor bland de 140 à 150 miljoner människor öster om oss, som den är här i vårt land. Då skulle hela överskottsproduktionen på Kuba och Java kunna ätas upp, det vill säga komma till den avsedda användningen. Och varför stå textilfabrikerna i England stilla, under det att folk måste stå i långa köer i det land jag här syftar på för att få köpa det mest nödortftiga? Jo, det är samma avspärrningspolitik, som gör sig gällande även i detta fall. Och en analog avspärrning, fastän i lindrigare former, förekommer ju mellan de allra flesta länder ute i Europa och i världen för övrigt. Det är alldeles tvärsäkert, mina herrar, att genom alltjämt fortsätta och skärpta avspärrningar kommer världen att bli fattigare och fattigare, dessa avspärrningar kunna sedan ha karaktären av prohibitiva eller för varuutbyten i hög grad hinderliga tullsatser eller av monopol i fråga om produktionen eller i fråga om arbetskraftens fördelning.

Denna sista fråga är inte den minst viktiga; den kanske hör till dem, som uppmärksamheten främst borde riktas på. Inskränkningarna i den fria flyttningsrätten ha för varje år blivit allt större och större med undantag av ett litet fåtal länder. Samtidigt har arbetslösheten och svårigheterna tilltagit. Ju mer arbetslösheten tilltar, desto hårdare och strängare gör man avspärrningspolitiken gentemot tillförsel av arbetskraft utifrån, med resultat att arbetslösheten stiger ännu mer. Jag kan icke här gå in på att motivera riktigheten av min syn på denna sak, men jag är fullt övertygad om, att man mycket lätt skulle kunna organisera världen så, att endast 10 procent av befolkningen skulle kunna sysselsättas. Låt oss bara dra gränser omkring våra län, omkring våra städer, omkring våra kommuner, och påbud, att var och en skall arbeta i det län eller den kommun, där han råkar vara född, så få vi se, varthän vi komma. Men problemet bleve då kanske mycket enklare att lösa, ty inom kort skulle större delen av ett folk, som bure sig åt på det sättet, komma att dö av svält, och sedan man kanske funne det lämpligt att upphäva restriktionerna. Men vad som gäller om ett särskilt land, det gäller numera om världen i dess helhet. Vi kunna i vårt land — för att ta ett exempel — icke ha någon som helst olägenhet av att taga emot arbetsdugligt, initiativkraftigt och företagsamt folk från andra länder, och detsamma är förhållandet med alla andra länder i världen. De dåliga och undermåliga individer, som taga sig för att flytta hit, finns det ju möjlighet att hänvisa till ursprungsorten, precis som man inom landet hänvisar vederbörande till hans rätta hemortskommun.

Ha vi någon som helst anledning i något västeuropeiskt land att vägra att taga emot dugligt och arbetskraftigt folk från de övriga länderna? Nej, det ha vi icke — det kan icke uppfinnas ett enda skäl, varför vi skulle vägra att göra detta. Men vi hindra dem, som ha just den rätta kraften att bygga något nytt och gagneligt och att åstadkomma de nödvändiga förbindelserna mellan oss och deras hemland, att fritt komma hit och driva sin verksamhet. Detta är till skada för oss själva. Med den begränsning av födelsetalet, som man kan konstatera i hela Västeuropa, borde när som helst de nuvarande re-

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

striktionerna beträffande folkomflyttningen kunna upphöra, och Amerikas Förenta stater skulle, enligt min bestämda mening, göra sig själva en synnerligen stor tjänst, om de inginge ett allmänt flyttningsförbund med dessa andra stater. Däremot är saken naturligtvis svårare att klara i områden, där man har tvångsarbete, eller där en stor del av befolkningen utan att tänka på utkomstmöjligheterna i det land, dit de bege sig, bara resa, om de kunna komma iväg, uteslutande på grund av det oerhörda förtryck, som råder över individerna i vederbörandes eget land. Detta är en sak, som är abnorm och som bör ordnas på sitt särskilda sätt.

För min del skulle jag här vilja uttrycka den förhoppningen, att den svenska regeringen måtte vidtaga åtgärder för att upphäva passtvänet för Sveriges del. Det vore ett riktigt föredöme för det övriga Europa och en protest mot de metoder, som överallt användas.

Kan Kungl. Maj:ts nuvarande regering göra något för att ute i världen föra fram till klart medvetande tanken, att det icke kan få fortsätta som hittills med åtgärder av skadligt slag, har den verkligen gjort något för att sona sina egna och sina företrädares handelspolitiska synder. Jag har med den allra största tillfredsställelse sett den åtgärd, som regeringen vidtog, då den ingick i förhandlingar med Danmark, Norge, Holland och Belgien angående en gemensam handelspolitisk linje. Visserligen har inte av referaten framgått, att några stora positiva vinster blivit gjorda, men man får vara glad, att denna grupp av stater, som förefaller i så hög grad ha gemensamma intressen och som också sammanlagt spela en stormakts roll i ekonomiskt hänseende, har börjat tänka på en organisation för att driva en riktig och lovvärd handelspolitik.

När det gäller att övervinna den nu rådande krisen skola vi fullt klart och tydligt se alla de svårigheter, som föreligga. Det är bara till skada att sticka huvudet i busken och vägra att se verkligheten sådan den är. Men å andra sidan måste vi också spänna alla våra krafter, var och en i sin stad, för att åstadkomma något nyttigt till krisens motverkande. Det finns ingen annan väg att gå för närvarande än denna. Vi få undvika att göra av krisstämningen frammanade dumheter, och vi måste taga i av alla våra krafter, var på sitt område. Sker detta, tror jag, att vårt land kommer jämförelsevis lyckligt igenom det, som nu synes förestå.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Den siste ärade talaren nöjde sig i dag i stort sett med att redogöra för huru enligt hans mening det ekonomiska tillståndet såväl i vårt land som andra länder för närvarande gestaltar sig. Men han underlät därvid, såvitt jag kunde fatta, i motsats till vad han eljest brukar göra, att anvisa några utvägar beträffande frågan, huru särskilt jordbruket under den nu rådande krisen skall kunna kämpa sig igenom svårigheterna. Han förklarade visserligen, att produktionen hade ökat, särskilt veteproduktionen, varför den borde anpassas efter behovet, och att de jordbruk, som ej bära sig, borde nedläggas. Men han nöjde sig med detta. Han anser måhända i dag, att det ej är rådligt att rekommendera jordbrukarna att nu öka den animaliska produktionen och minska den vegetabiliska. Priserna på de animaliska produkterna ha nämligen sjunkit till den grad, att jag inte tror, att någon längre kan råda till att öka denna gren av jordbrukets produktion.

Vad den ärade talaren i övrigt yttrade om fri inflyttning och friare varuutbyte staterna emellan, kan jag för min del ej minst från ideell och teoretisk synpunkt ge mitt erkännande. Men huru förverkliga det, så länge världen är som den är. Varför söker ej herr Örne bland sina egna partikamrater förverkliga sina meningar, inte bara rörande fri inflyttning från utlandet och

flyttning staterna emellan, utan även evad det rör fri arbetsanställning inom olika arbetsområden. Hur är det t. ex. för en person, som söker anställning som murare eller byggnadsarbetare i Stockholm? Och var skulle de jordbrukare, som rekommenderats att lägga ned sina jordbruk på grund av att de ej ekonomiskt bära sig, få anställning?

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Den fria cirkulation, som här rekommenderats, tillämpas helt enkelt inte på något område eller i något land, och vi kunna då icke ställa oss ekonomiskt värnlösa i förhållande till de länder ute i världen, som vidtaga åtgärder till näringslivets skydd. Allt fortfarande utgör jordbrukskrisen det stora spörsmålet inom vårt näringsliv, och fortfarande måste åtgärder vidtagas till jordbrukets stödjande. Den världskris, varom i trontalet erinras, har visserligen även i vårt land sträckt sig till andra områden än jordbruket, men nog är den för detsamma mest kännbar.

Det särskilda utskott vid förra årets riksdag, som hade att behandla jordbrukets skyddsfrågor, och vars ordförande den nuvarande statsministern var, uttalade, att vid en jämförelse mellan priser och produktionskostnader inom jordbruket före 1914 och vid den tid, då utskottet hade att taga ställning till jordbruksfrågorna, »hade en högst avsevärd försämring inträtt i de villkor, under vilka jordbruksproduktionen bedrivs». Sedan dess ha emellertid de ekonomiska förutsättningarna för jordbrukets bedrivande än ytterligare försämrats, även om det villigt skall erkännas, att de åtgärder, som riksdagen då beslutade och de den nu sittande regeringen i övrigt vidtagit, bidragit till att mildra krisens verkningar. Och härvid skall jag ej fästa avseende vid, att dessa senare åtgärder synas ha en viss släktskap med överflyttandet av vissa rusdrycksmiljoner till de löpande utgifterna i den nu föreliggande statsbudgeten. Men kan man på den vägen vinna något, så må ju Paris vara värt en mässa.

Och att jordbruket i årets trontal fått en så eftersatt plats får kanske tillika tolkas som en ny regeringsstrategi, jämfört med orden om de yttersta och de främsta. Såvitt jag i övrigt kunnat utläsa av trontalet, synes regeringen ha för avsikt att även för nästa skördeår beträffande brödsäd tillämpa de anordningar med inmalningstvång och prisavtal, som för närvarande äro gällande. Om så är förhållandet, bör man se till, att dessa anordningar göras så effektiva som möjligt och att de avtalade priserna upprätthållas och i den utsträckning sig göra låter komma odlarna till godo. I det avseendet brister det åtskilligt å vissa orter för närvarande. De kvarnar, som ej äro med i avtalet, hava utnyttjat lantmännens trångmål och behov att få sälja sin spannmål, och bland de till avtalet anslutna kvarnarna ha flera vägrat att inköpa spannmål direkt från odlarna. Härigenom ha många odlare blivit tvungna att till underpris försälja spannmål till mellanhänder och kvarnar, stående utanför avtalet.

Häremot borde naturligtvis lantmännen i första hand själva råda bot genom sammanslutningar och spannmålsbelåning. Men även statsmakterna böra se till att de åtgärder, som äro möjliga att vidtaga, icke försummas.

Sedan är det en annan gren av spannmålsodlingen, som nog ute bland odlarna väckt åtskilliga bekymmer. Jag tänker därvid på havreodlingen. För havrens avsättning ha statsmakterna icke uträttat någonting annat, än att de uttalat fromma önskningar. Förra riksdagen och även det av riksdagen då tillsatta särskilda utskottet gjorde åtskilliga uttalanden, som nog syftade till att beträffande havren åtskilligt borde göras, men hittills har detta emellertid icke lett till något resultat. Det finnes åtskilliga lantbrukare i vårt land, som odla havre på jordar, som icke lämpa sig för odling av vete eller råg, och för dem är det naturligtvis bekymmersamt för närvarande, då havrepriset står i 7, 8 eller i vissa fall 9 öre per kilogram.

Statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Nu kan man säga, att mycket i detta avseende icke kan göras, och det tror jag, att jordbruksutredningens avgivna betänkande visar. Vad som kan göras bör likväl icke underlåtas, och i det fallet bör man beträffande havren lika väl som beträffande brödsäden se till, att i den utsträckning som är möjlig den inhemska marknaden förses med spannmål, odlad inom landet.

Det har från ett håll i dag — jag tror, att det var från herr Gustav Möller — inlagts protest mot, att vissa åtgärder skulle vidtagas beträffande inmalningstvång för havre, avsedd till gryn, och i en morgontidning för i dag, det var för övrigt Svenska Dagbladet, läste jag, under rubrik: Förmalningstvånget för havre börjar först den 1 dec., spannmålsnämndens yttrande i denna sak. Är det verkligen nämndens mening, att en tvångsinmalning ej kan sättas i tillämpning förrän den 1 december i år? Då blir den icke till gagn för den skörd, som nu ligger i magasinerna och lagras. Om det kommer att finnas något fog för inmalningstvång beträffande nästa års skörd, kan man för närvarande icke uttala någon mening om. Skall någonting göras, så bör det göras nu. Såvitt jag har fattat spannmålsnämndens uttalande, så lägger den åtskilliga stenar i vägen, så att, om man skall följa dess anvisningar, torde det icke bli lätt att snart få detta förmalningstvång i tillämpning.

Spannmålsnämnden säger: »Enligt nämndens mening synas de kontrollåtgärder från det allmänna sida, som förutsättas i sammanhang med de föreslagna föreskrifterna rörande förmalningen av havregryn och inköpsplikten vid import av utländska havregryn, kunna tekniskt sett genomföras utan större svårighet. Nämndens arbete torde ej väsentligt behöva ökas genom det föreslagna övervakandet.» Detta låter ju förhoppningsfullt, och man är med anledning av denna passus i nämndens utlåtande färdig att fråga: Men varför icke genast sätta detta i system?

Längre ned kommer emellertid nämnden med en del kontrollföreskrifter, beträffande vilka det förvånar mig, att man funnit nödigt föreskriva. Nämnden säger här bland annat: »För grynberedning lämplig svensk havre måste ha vit eller gul färg — alltså praktiskt taget fri från svarthavre (högst 2 kärnor per kg.) — samt skall vara »strid», välbärgad och frisk (ej »bränd»). Den får ej ha unken eller annan obehaglig lukt. Vattenhalten bör ej överstiga 19 procent (samtliga procenttal avse viktsprocent). Hektolitervikten, bestämd medelst Sommer och Runges 1-litersväg, bör vid normal körning ej understiga 52 kg. och kärnhalten ej 70 procent. Halten av grodda kärnor får ej vara högre än 2 procent. Inblandningar av andra sädesslag få icke överstiga 2 procent dock med undantag för vicker, varav endast får ingå högst 1 procent. Halten av orenhet (jordpartiklar, ogräsfrö m. m.) får uppgå till högst 1 procent.» Härtill skulle komma en del undersökningar rörande skördens kvantitet och kvalitet m. m.

Det förvånar mig, att nämnden funnit nödigt föreslå så detaljerade föreskrifter. Varför kan man t. ex. icke föreskriva, att viss inmalning av svensk havre till gryn skall ske efter det eller det datum, såvida det finnes tillräckligt med för beredande av gryn lämplig havre inom landet. Sedan finge grynkvarnarna se till att skaffa sig sådan havre; det finge bli deras ensak, såsom det är för närvarande, i den mån de använda svensk havre. Skulle det sedan visa sig, att det icke finnes tillräckligt med havre inom landet, passande till gryntillverkning, vore det en enkel sak att ändra inmalningsprocenten, som bör bestämmas i mån av tillgång på lämplig havre. Jag kan icke förstå, att man behöver så noggranna kontrollföreskrifter. Mig synes det alltså, att denna sak kunde göras ganska enkel och snart sättas i verket. Härigenom skulle även vinnas något för den i ladorna och magasinerna liggande skörden, och åtgärden skulle bli till nytta för lantmännen. Huru det blir till ett annat år, därom kan man i närvarande ögonblick icke yttra sig.

Åtgärder av detta slag vars innebörd är att å den inhemska marknaden få avsättning för inom landet odlade och framställda produkter torde, såsom det ekonomiska förhållandet under senare tider utvecklat sig, icke böra inskränka sig enbart till jordbruksproduktionen, utan man tvingas till att även på andra områden å hemmamarknaden gynna den egna produktionen. Huru är det t. ex. för närvarande med skogsbruket och sågverksindustrin såväl i Norrland som i övriga delar av landet? Denna har minskat avsevärt; skogsarbetare och småbrukare bli utan arbete, och för många hotar ett nödläge. Även på detta område bör man se till att i den mån sig göra låter främja användningen inom landet av landets egna produkter, vilket kan ske när det gäller ved och bränsle för statens, landstingens och andra allmänna institutioners behov. Likaså borde svenska trävaror användas vid våra massafabriker och andra trävaruindustrier. Går det så långt, att även vi inom landet komma att få kännning av konkurrensen öster ifrån på skogsbrukets område, torde läget för det samma bli sämre än det nu är. Jag tror icke, att ens herr Örne i en sådan situation skulle vilja förorda, att vi skulle lägga armarna i kors och stillatigande se på. Vi skulle nog söka att om möjligt hålla vår produktionsapparat i gång, inrättande oss efter det förhanden varande läget, icke endast uttalande fromma önskningsor om, att så skall det vara.

Vad jag nu berört står i ett visst sammanhang med skapandet av produktiva arbeten inom vårt land. Härom har ju regeringen i statsverkspropositionen gjort en del uttalanden, och även föreslagit anordnande av arbeten av sådan art. Det kan likväl ifrågasättas, om icke regeringen i dessa tider, då arbetslöshet råder, varit väl återhållsam med igångsättandet av arbeten av allmännyttig och produktiv beskaffenhet. Härvid vill jag då något beröra en mindre detalj i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln, nämligen utbyggandet av Byxelkroks hamn å Öland. Den tillhör den grupp av fiskehamnar, varom riksdagen redan beslutat, att de skola utföras. Senast år 1928 uttalade riksdagen, att den förväntade, att Kungl. Maj:t fortfarande hade sin uppmärksamhet riktad på denna angelägenhet och icke underlåte att för riksdagen framlägga förslag i ämnet, så snart förhållandena sådant medgäve. Man hade därför väntat förslag i ämnet till årets riksdag, särskilt som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjort förnyad framställning därom. Så har emellertid icke skett, och man får förutsätta, att det beror på finansiella skäl. Emellertid tror jag för min del icke, att det skulle ha skadat skattebudgeten, om detta arbete hade satts igång. Det borde också ha bringat lättnader för den stenindustri, som finnes nere vid Kalmarsund och som då skulle ha fått lämna en del råmateriel till denna hamns utbyggande.

När nu emellertid herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet icke ansett sig böra i år framlägga förslag om ifrågavarande hamns utbyggande, så förmodar jag, om nu detta förestavats av ekonomiska skäl, att herr statsrådet icke har något emot, om riksdagen skulle bevilja medel på grund av en enskild motion till detta arbetes igångsättande. Och om så icke blir fallet, hoppas jag, att herr statsrådet snarast möjligt må vidtaga åtgärder för hamnbyggnadens igångsättande och utförande.

För att nu återgå till budgeten, så gör man även i år den iakttagelsen, att densamma avsevärt stigit. Man kan säga, att allting sjunker, men budgeten, den stiger. Vid förra riksdagen påpekade den nuvarande statsministern, att budgeterna för de närmast föregående åren visade en rätt avsevärd stegring. Men man kan med större styrka göra detta påpekande nu, ty budgeten har även i år avsevärt stigit trots de rådande ekonomiska förhållandena. Jag vill icke säga, att det varit möjligt att hålla budgeten nere, ty det finnes åtskilliga automatiska stegringar, och även torde man kunna säga, att herr finansministern gjort vad han kunnat för att hålla budgeten inom rimliga gränser. Men

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

*Statsverke-
propositionen.*
(Forts.)

såsom herr statsrådet och chefen för finansdepartementet själv från denna talarestol yttrade, är det åtskilliga krafter, som äro verksamma för att få budgeten uppåt, och det är regeringens sak att hålla den nere.

Herr statsrådet uttalade därvid, att enskilda riksdagsmän och framförallt utskotten under riksdagarna bidraga till, att budgeten stiger dels genom motioner och dels genom andra framställningar. Då jag hörde detta kunde jag icke undgå att fästa mig vid, huru man kan ändra ståndpunkt och åsikter från det ena året till det andra beroende på, vilken ställning man intager till den föreslagna budgeten. Förra året motionerade den nuvarande statsministern och för övrigt, såvitt jag känner till, hela det frisinna partiets förtroenderåd i båda kamrarna, vartill även herr finansministern Hamrin hörde, om ett anslag å 15,600,000 kronor. Riksdagen begränsade visserligen detta anslagsäskande till 8,800,000 kronor, men från den synpunkt, som herr finansministern lade på denna fråga, var det nog intet äskande, som i så hög grad rubbade budgeten vid förra riksdagen som just det, som framställdes i denna motion. Det är ju mycket lätt att uttala förtrytelse, när man själv har så lätt att glömma det ena året vad man gjort det andra. Därför synes mig, att, om något äskande om högre anslag för något ändamål nu skulle göras, herr finansministern minst av alla borde ha anledning att så skarpt uttala en förkastelsedom över detsamma.

Slutligen vill jag något beröra en fråga, som nu tilldrager sig ganska mycken uppmärksamhet.

För fyra år sedan ansåg den dåvarande frisinna regeringen, att en stabilitet inom vårt ekonomiska liv då hade inträtt, och den föreslog därför, att dyrtidstillägget skulle inarbetas i de fasta lönerna och begärde riksdagens samtycke härtill. Riksdagen och statsutskottets majoritet, till vilken även jag hörde, voro icke lika övertygade om, att så var förhållandet, och vi se i dag, att index sedan den tiden sjunkit med i runt tal 10 enheter. Man är nu oviss om, huruvida en stabilisering inträtt, även om en sådan skulle vara mycket önskvärd. Partiprisindex står fortfarande så långt under levnadskostnadsindex, att det är tvivelaktigt, huruvida en prisstabilisering kommer att inträda i detta läge. Till följd härav kan man fråga, om det, som så starkt framföres från vissa håll, nämligen en lönereglering, kan anses berättigat vid denna tidpunkt. Nog är det väl ändå många, som ha det betydligt sämre ställt i vårt land än statens löntagare. Dessa ha dock en säker inkomst, en tryggad ställning och pensionsrättigheter jämte åtskilligt annat. Värre ställt är det för dem, som icke veta, om de kunna få arbete för morgondagen. Ovissheten och osäkerheten på det ekonomiska området är för övrigt så stor, att det ej torde vara rådligt att nu företaga en omfattande och kostsam lönereglering. Ej heller kan man nu bedöma utsikterna för vårt näringsliv och om industri och jordbruk skall kunna betala de arbetslöner, som nu äro gällande. Och lika väl äro jordbruksarbetarna dåligt ställda i lönehänseende. Deras realinkomster ligga långt under industriarbetarnas inkomster.

Under tider då statsbudgeten är mycket ansträngd får man i första hand tillgodose de samhällsintressen, som äro mest trängande, och de grupper, som äro mest i behov av hjälp. Om näringarna understödjas och näringslivet främjas, så kommer det allmänna ekonomiska väståndet också att därigenom främjas, och jag hoppas, att regeringen under nu rådande depressionstider har sin uppmärksamhet riktad på jordbruket, som ju även är vår modernäring.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall inte alls giva mig in på regeringens näringspolitik. Det är en annan sida av den folkfrisinna regeringens politik, som jag ämnar ägna endast ett par ord.

En föregående talare har här i dag fäst uppmärksamheten på det ytterst egendomliga uti att en regering, som framgått ur ett förbudsparti, gör det

mesta möjliga för att genombryta och radera de bestämmelser, som riksdagen har uppsatt för att hindra, att rusdrycksmedlen i allt för stor omfattning tagas i anspråk i budgeten.

Det är en annan sak, som också är egendomlig, när man tänker på en regering, framgången ur ett parti, som kallar sig det folkfrisinnade partiet, således ett småfolkets parti, och det är den saken som föranlett mig att här begära ordet.

Det var så redan under den föregående folkfrisinnade regeringen, att man med skäl kunde påvisa, att denna regering var den enda här i landet, som intagit en fullkomligt negativ inställning gentemot det fria folkbildningsarbetet. De löften, som givits av den senaste socialdemokratiska regeringen år 1926 om hänsynstagande till det fria folkbildningsarbetets krav vid följande riksdag, strökos, och det blev ingenting gjort vare sig 1927 eller 1928 av den då sittande folkfrisinnade regeringen.

Sedan kom en konservativ regering, och den gjorde genast år 1928 ett stycke arbete för att ta igen, vad som försummats under den folkfrisinnade regeringen. År 1929 föreföll det emellertid, som om den konservativa regeringen i någon mån hade överanstängt sig, men den fick av riksdagen en påminnelse, att det arbete, som påbörjats år 1928, skulle fortsättas. Även denna riksdagens anvisning har den nu sittande regeringen betraktat såsom icke angående sig, och nu har den folkfrisinnade regeringen gått ett steg längre genom att till folkskolan utsträcka den avoga hållning, som den under föregående period intog gentemot det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Denna direkt avoga hållning gentemot folkskolan har t. o. m. intagits i strid mot båda de föregående riksdagarnas uttryckliga önskan och vilja på denna punkt.

Det var på det sättet, att när den konservativa regeringens ecklesiastikminister år 1928 framlade förslag om utvidgande av folkbibliotekens verksamhet, så tog han av statsfinansiella skäl icke med folkskolebiblioteken. Det var icke utan, att man inom alla partier och icke minst inom det folkfrisinnade partiet då kände sig litet förvånad över detta sätt att stanna mitt i reformen, just när man kom till folkskolebiblioteken, och statsutskottet sade ifrån 1929, att utskottet ansåg det vara i hög grad behjärtansvärt, att skolbiblioteken kraftigt understöddes av staten, och att de för dem gällande understödsbestämmelserna, i likhet med vad Kungl. Maj:t föreslagit beträffande folkbiblioteken, omlades i syfte att befrämja ett mera planmässigt och kvalificerat biblioteksarbete. Utskottet böjde sig då för den statsfinansiella synpunkt, Kungl. Maj:t anlagt på frågan, och fann sig därför icke kunna tillstyrka det motionsvis gjorda yrkandet om anslag till skolbiblioteken. Men utskottet fortsätter: »Utskottet vill emellertid uttrycka en förhoppning om att Kungl. Maj:t skall finna det möjligt att inom en snar framtid underställa riksdagen förslag om en förbättring av understödsvillkoren även för dessa bibliotek.»

Den nuvarande statsministern har suttit tillräckligt länge i statsutskottet för att känna till detta utskotts skrivsätt och han skulle nog ha kunnat giva sin ecklesiastikminister en anvisning, om ecklesiastikministern icke förstått, vad statsutskottet menat med det ovan anförda.

Nu räcker det emellertid icke därmed, utan, då regeringen år 1930 icke, i enlighet med riksdagens önskan, framlade något förslag om anslag till skolbiblioteken, sade statsutskottet och riksdagen ifrån på ett hårdare sätt. Statsutskottet säger år 1930 följande: »Ehuru utskottet finner det beklagligt, att ej utrymme ansetts kunna beredas för den reform på förevarande område, vars behövighet uttryckligen av riksdagen erkänts, anser utskottet dock, att en omläggning av förenämnda understödsbestämmelser ej bör genomföras, utan att förslaget först undergått vederbörlig granskning och prövning av Kungl. Maj:t. Med framhållande av vad 1929 års riksdag anförut om önskvärdheten

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

av en snar lösning av denna fråga, finner sig utskottet därför böra förorda, att riksdagen, i avbidan på framställning i ämnet från Kungl. Maj:ts sida, ej heller denna gång vidtager någon åtgärd i saken.» Jag undrar, om den nuvarande statsministern själv någonsin varit med om att skriva en tydligare anmaning till Kungl. Maj:t: »Var så snäll och gör som riksdagen nu två gånger sagt ifrån, att riksdagen vill, att det skall göras!» Det är helt naturligt, att folkskolans lärarekår är synnerligen förbluffad över att den folkfrisinade regeringen anser sig kunna så blankt strunta i vad riksdagen två gånger har begärt, att regeringen skall göra.

Därtill kommer ännu en sak. Statsutskottet sade i fjol ifrån, varför statsutskottet inte gärna ville handla på egen hand, trots att statsutskottet tydligen hade god lust att göra det. Statsutskottet menade, att denna fråga dock är så viktig, att Kungl. Maj:t borde ha tittat på den och sett efter, om det är något Kungl. Maj:t kunde ha att erinra mot skolöverstyrelsens förslag. Nu har Kungl. Maj:t så att säga saboterat saken ytterligare. Kungl. Maj:t hade i år kunnat säga: »Ja, det är bekymmersamt och ledsamt, men vi kunna inte göra något. Kungl. Maj:t vågar inte ta på sitt ansvar att föreslå beviljandet av dessa 22,500 kronor» — ty så stor är egentligen denna utgift, som Kungl. Maj:t inte vågar ta på sitt ansvar — »men Kungl. Maj:t har i överensstämmelse med riksdagens önskan genomsett de bestämmelser, som utarbetats i skolöverstyrelsen, och Kungl. Maj:t har ingenting att erinra mot dessa bestämmelser», eller »Kungl. Maj:t har det och det att erinra mot dessa bestämmelser». Om Kungl. Maj:t handlat på det sättet, hade Kungl. Maj:t åtminstone inte saboterat frågan, utan då hade riksdagen helt objektivt kunnat se efter, om riksdagen möjligen någonstans kunnat hitta dessa 22,500 kronor, som det var så omöjligt för Kungl. Maj:t att hitta ens i rusdrycksmedelsfonden, varifrån ju eljest åtskilligt tycks kunna tagas.

Därtill kommer en sak, som är rätt så belysande. Under dessa fyra senaste år ha de båda universitetsbiblioteken fått sina bokanslag höjda, vardera med sammanlagt 60,000 kronor om året. Således, de två vetenskapliga biblioteken i Uppsala och Lund ha nu ett årligt anslag, som är 60,000 kronor större än för fem år sedan, och kungl. biblioteket har fått sitt anslag höjt med 30,000 à 40,000 kronor, vilket det nu är. Den nuvarande — det är kanske oriktigt att säga folkfrisinade — ecklesiastikministern har ansett, att dessa bibliotek även i år böra få sina bokanslag höjda med 5,000 kronor vardera. Den nuvarande ecklesiastikministern anser alltså, att det inte bör skänkas något gehör åt riksdagens önskan om ett anslag till skolbiblioteken, gående ut med 22,500 kronor det första året och sedan med 45,000 kronor om året, men dessa bibliotek, som de sista fyra åren fått sina anslag höjda med 60,000 kronor om året, de skola ha ökat anslag i år också. Ja, det sista anser jag vara riktigt. Jag vill visst, att de vetenskapliga biblioteken fortfarande skola få ökat anslag, därför att de nuvarande äro för låga. Det är således riktigt. Men jag opponerar mig bestämt emot att det skall anses viktigare med en fortsatt höjning för de vetenskapliga biblioteken än med en mycket blygsam höjning för landets 2,500 skoldistrikt. Vårt lands folkskolebarn i dessa 2,500 skoldistrikt borde speciellt den folkfrisinade regeringen, stödd på riksdagens beslut, ändå kunna ta så pass hänsyn till, att de inte ännu längre tid behöfve gå och vänta på ett något så när tillfredsställande ordnande av förhållandena.

Det är också rätt intressant att lägga märke till, att den förra folkfrisinade regeringen gav den allra yppersta motivering till detta anslag, som det här i dag är tal om, genom sina många vackra ord om skolans inre arbete, vackra ord, som motsståndarna till den s. k. reformen ansågo bara vara bluff och ingenting annat. Det är rätt egendomligt, att denna regering så att säga ger stöd åt dessa beskyllningar genom att just absolut hindra den omläggning

av det inre arbetet, som man år 1927 hade så vackra ord för, ty denna omläggning av det inre arbetet *kan* inte försiggå, utan att biblioteken få högre anslag. Vad är det fråga om? Det är fråga om att varje skoldistrikt här i landet skall av statsmedel kunna få högst 1,000 kronor i stället för 150. Det är ju parodi på anslag — 150 kronor per skoldistrikt ute i landsbygdsdistrikt med kanske 20 skolor. En femma per skola! Vad skall det bli för bokinköp? Men folkskolan har tydligen inte den folkfrisinnade regeringens öra. Man får kanske vara tacksam, så länge universitetsbiblioteken i någon mån kunna räkna på dess välvilliga intresse, ehuru det nog skulle vara synnerligen befoget att utsträcka omtanken även till folkskolan, där dock den stora massan av landets barn går.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det är också en moralisk fråga sammanknippad med denna. Här talas jämt och ständigt om hur det i våra hem finns så förfärligt gott om dålig litteratur, smutslitteratur rent av, i form av veckotidningar och tidskrifter o. s. v., som fördärvar barnens fantasiliv. Då vore det väl en folkuppfostraregärning av stor betydelse att skaffa *god* läsning åt hemmen genom skolans försorg? Om barnen vandes vid god läsning från barndomen och förde god läsning med sig till hemmen, så vore dock åtskilligt vunnet på denna väg. Det är därför så mycket egendomligare, att den nuvarande folkfrisinnade regeringen och dess ecklesiastikminister rent av saboterar — det är ett ord, som mycket väl kan användas på grund av behandlingen av riksdagens uttalade önskan — folkskolans krav i detta hänseende.

I samband med den s. k. skolreformen av år 1927 är det en annan sak, som också är verkligt dyrbar från den folkfrisinnade politikens utgångspunkt. Vad var det för barn, som berördes av denna egendomliga skolreform av år 1927? Det var de barn, som *inte* skola bli arbetare och bönder. Visserligen kom reformen att beröra barn från arbetare- och bondehem, men man brydde sig inte om de barn, som, när de hade vuxit upp, skulle bli arbetare och bönder. Gick riksdagen utan vidare in för sådana synpunkter vid den s. k. skolreformens genomförande? Nej, en stark socialdemokratisk representation krävde, att man vid denna reforms genomförande skulle taga hänsyn även till de barn, som i framtiden skulle bli arbetare och bönder. Och riksdagen gav sitt bifall till den synpunkten och krävde en utredning för de barn, som skulle stanna kvar i det praktiska arbetet hela sitt liv. Den utredningen ha regeringarna lagt på hyllan, till dess alla andra utredningar, som röra den rena överklassskolan, blivit fullbordade. Men när alla andra konstiga utredningar hade gjorts, så föranstaltade den förra regeringen att också denna sak skulle utredas, och statsutskottet i sitt utlåtande gav i fjol en antydning om att utskottet väntade denna utrednings resultat till i år. Har inte utredningen blivit färdig? Jo, det har den visst. Den har varit remitterad, och remisserna äro klara, allesammans utom en. Kommerskollegium, som fått hand om en hel del av remisserna, har tillstyrkt — under den gamla formen, som vi haft i fråga om de andra delarna av kompletteringen till skolreformen — att försök bör anställas med dessa praktiska skolor, som ha föreslagits. Men skolöverstyrelsen har begärt förlängd tid för att avge sitt yttrande. Det är rent komiskt detta. När skolöverstyrelsen vill någonting, då bryr sig departementschefen inte om den saken — såsom i fråga om skolbiblioteken. När skolöverstyrelsen *inte* vill någonting, ja, då får den det uppskov den vill ha. Det vore nästan på tiden, att näringslivets män — det är dock näringslivets män, som här närmast äro intresserade vid sidan av arbetarna och bönderna, de föräldrar, vilka ha sina barn i den lägre skolan — sade ifrån, att näringslivet i detta fall bör ha minst lika mycket att säga till om som magistrarna och de institutioner, som representera dem.

Det har under hela denna diskussion med all rätt sagts, att det är full-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

komligt galet att endast ta hänsyn till »studiebegävningar», dessa välsignade »studiebegävningar», av vilka minst en tredjedel äro kvarsittare i varje klass i läroverken — så pass studiebegåvade äro de. Det är alldeles galet att jämt och ständigt vid skolornas organisation ta hänsyn till studiebegävningar i stället för till dem, som skola gå ut i det praktiska livet. Men skola vi ha en folkfrisinnad regering länge, så tycks det vara en ganska angelägen sak att inte skynda för fort, när det gäller denna fråga, som dock för hela vårt ekonomiska liv och inte minst för vårt näringsliv är av så oerhört stor betydelse.

Ja, herr talman, jag finner, att det är en mycket konsekvent folkbildningspolitik, som den folkfrisinnade regeringen här för i överensstämmelse med sina gamla traditioner, ehuru den nu vid detta tillfälle tycks ytterligare ha hårdnat till och blivit ännu ovänligare mot de stora massornas berättigade krav på hjälp, dels i sitt fria folkbildningsarbete och dels för sina skolor.

Herr Wagnsson: Herr talman! Herr finansministern ägnade en stor del av sitt långa anförande åt tjänstemannalönerna. Han sökte genom en historik, till vilken jag i vad det gäller lärarlönerna senare ber att få återkomma, göra gällande, att något löfte om förbättrade löner icke givits från statsmakternas sida, åtminstone inte i vad det gäller de direkt statsanställda. Formellt har han kanske rätt, men jag erinrar därom, att andra kammaren i följande beslut uttala sig för en realprövning av lönerna. Det var alltså ett erkännande från andra kammarens sida av att de direktiv, som 1928 års lönekommitté fått och som herr finansministern i denna del här föredrog, desavuerats från kammarens sida. Då det dessutom är känt, att den nuvarande statsministern i egenskap av ledamot av andra kammaren biträdde det beslut, vartill kammaren kom, synes det mig ganska naturligt, om detta tolkades så, att man i stats-tjänarkretsar förväntade en proposition om löneförbättringar snarast möjligt.

Det är därför också naturligt, att en känsla av stark besvikelse uppstod, då det genom statsverkspropositionen blev känt, att regeringen inte ansåg sig böra i riksstaten bereda plats för anslag till reglering av lönerna för de i allmän tjänst anställda befattningshavarna. 1928 års lönekommitté har ju den väsentliga delen av sitt arbete slutfört. Man räknade därför med att en lönerrevision skulle kunna genomföras i år. För många statsanställda har det måst kännas bittert och hårt att i en uppåtgående konjunktur, då lönerna i den öppna marknaden visade tendens att stiga, mötas av lönereduktion det ena kvartalet efter det andra. Och det är också naturligt, om man där fört fram yrkanden på en stabilisering av lönenivån och en höjning av de nu utgående lönerna.

Kungl. Maj:t har gäekat de förhoppningar, som ställts på Kungl. Maj:t i denna fråga. Man väntar nu, att riksdagen på något sätt skall kunna korrigera regeringen.

Om de statsanställda i allmänhet ha starka skäl till missnöje, kunna undervisningsväsendets befattningshavare alldeles särskilt anse sig styvmoderligt behandlade. Lärarna vid såväl högre som lägre skolor ha fått bevittna, huru som deras lönefråga sedan ett tiotal år befunnit sig under utredning. De ha hoppats och väntat, att förespeglingarna och löftena skulle förvandlas till handling, och de ha trots, att en handlingens man nu bevakade deras intressen vid det kungl. rådsbordet. De hade dessutom väntat, att den nuvarande statsministern skulle erinra sig de direktiv, som hans tidigare regering gav 1928 års lönekommitté, då den tillsattes, att forcera arbetet på ett sådant sätt, att lönefrågorna om möjligt skulle kunna avgöras redan vid 1930 års riksdag. Lönekommittén uppfyllde icke det önskemålet. Desto angelägnare synes det mig ha bort vara för regeringen att i år söka få frågorna lösta.

Det är förklarligt om missmodet griper omkring sig i lärarkretsar. Man

tycker, att statens utredningskvarnar mala alltför långsamt. Missnöjet kan icke avfärdas som oberättigat. Det må tillåtas mig att komplettera den historik, varmed herr finansministern nyss uppbyggde denna kammare, med ytterligare några data, som tala sitt tydliga språk. Det blir också i viss mån ett tillrättaläggande av vissa delar av vad herr statsrådet här anförde.

Jag erinrar då om att efter en petition från Sveriges allmänna folkskollärarförenings centralstyrelse 1912 tillsattes en lärarlönenämnd med uppdrag att utreda folkskol- och läroverkslärares lönefrågor. Nämnden avgav sitt förslag 1914, men först 1918 fattade statsmakterna sitt beslut. Det må oförbehållsamt erkännas, att den löne reglering, som då genomfördes, var den största, som lärarkåren någonsin fått. Lärarna bevara säkerligen i tacksamt minne den insats för frågans lösning, som dåvarande ecklesiastikministern, herr Närner Rydén, gjorde.

Löne regleringen grundade sig emellertid på prisnivån 1914 och var därför föråldrad redan då den trädde i kraft. År 1919 inleddes nämligen en ny stor löne regleringsperiod. Behovet av en snar löne reglering för lärarna erkändes också redan 1920 från Kungl. Maj:ts sida. Dåvarande ecklesiastikministern tillsatte nämligen det året, i det han fullföljde ett initiativ, som förre finansminister Thorsson tagit, lärarlöne kommittén, som fick i uppdrag att söka inränga lärarna i det lönesystem, som tillämpades för kommunikationsverken. Lärarlöne kommitténs förslag avgavs, som herr statsrådet nyss här framhöll, år 1923. Därefter remitterades det i vederbörlig ordning, och sedan hamnade det på hyllorna i ecklesiastikdepartementet. Ingenting blev gjort.

På grund av enskilda motioner i riksdagens båda kamrar gjorde emellertid statsutskottet under åren 1925—1927 välvilliga uttalanden, men kamrarna hade svårt att enas på en positiv linje. Att tolka detta — som herr statsrådet nyss gjorde — som en desavuering från riksdagens sida gentemot statsutskottets välvilliga ställning till en löne reglering är kanske formellt riktigt, men reellt kan invändning däremot göras. Jag erinrar speciellt om behandlingen av frågan år 1926. Då hade majoriteten i statsutskottet samlat sig kring ett i stort sett mycket välvilligt yttrande, i vilket man krävde en löne reglering för lärarna snarast möjligt, men där man i motiveringen fått in några ord, i vilka det påyrkades, att vissa utredningar skulle förknippas med denna löne reglering, som skulle avse en lägre löne placering än den 1920 års kommitté hade föreslagit. Gentemot detta hade så gott som halva statsutskottet reserverat sig och yrkade på en skrivelse, utan att dessa ord skulle ingå i densamma. Andra kammaren anslöt sig till majoritetens i statsutskottet uppfattning, men då frågan föredrogs i första kammaren, inträffade genom den tillämpade voteringspropositionen det förhållandet, att samtliga de reservanter i utskottet, som velat gå längre än utskottsmajoriteten och i högre grad tillgodose lärares intressen, i slutvoteringen ansågo sig böra rösta för avslagslinjen för att icke dessa — som de ansågo — oförmånliga ord i statsutskottets motivering skulle bli accepterade och ingå i en riksdagsskrivelse. Den majoritet alltså, som 1926 avslög statsutskottets utlåtande, bestod dels av representanter i denna kammare, som under dåvarande förhållanden direkt motsatte sig någon skrivelse, dels av sådana anhängare av skrivelseförslaget, som voro missnöjda med den form statsutskottets majoritet givit denna skrivelse.

Detta ställer, synes det mig, herr finansministerns formellt korrekta historieskrivning i en något annan dager, än den han här från talarstolen nyss velat ge den.

Två år senare lyckades man emellertid i statsutskottet »skriva förbi», som det heter, de olika meningar, som funnos inom den mycket starka majoritet, vilken krävde positiva åtgärder, och man fick då dessa båda grupper enade

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

på samma linje. Resultatet härav blev den riksdagsskrivelse, som avläts 1928 och i vilken det bland annat heter: »Riksdagen håller emellertid före, att det ur alla synpunkter vore önskvärt, att frågan om en reglering av ifrågavarande lärargrupperns löner snarast bleve definitivt löst.» Nu antydde herr finansministern nyss, att något löfte från riksdagens sida icke hade givits i lönefrågorna. Jag undrar, om inte de av mig citerade raderna måste betraktas som ett mycket bestämt löfte från riksdagens sida? Herr finansministern kan visserligen däremot anföra, att riksdagen endast vid ett tillfälle avgivit detta löfte. Jag vet inte, om det i vissa kretsar anses, att ett löfte blir bindande först sedan det vid upprepade tillfällen blivit givet, men det synes mig, som om Sveriges riksdag borde vara mån om, att när ett löfte en gång givits, söka få det infriat.

På grund av bl. a. denna riksdagsskrivelse tillsatte den förra Ekmanska ministären 1928 års lönekommitté, och det är med anledning av dess arbete man förväntat, att regeringen i år skulle framlägga förslag i frågan. Då dessa förväntningar inte blivit uppfyllda, är det förklarligt, om stämningen på många håll inom lärarkåren är bitter. Uppfostrarens ideella hängivenhet för sin uppgift och osparda nit i sitt arbete bli icke oberörda av missräkningar i det oändliga. *Det är icke endast folkskollärarkåren utan i lika hög grad den svenska folkskolan, som kan taga skada av den förda lönepolitiken.*

Som skäl för sin avvisande hållning gentemot de framställda anspråken har herr finansministern här huvudsakligen anført tvenne omständigheter. Dels har han helt naturligt pekat på det statsfinansiella läget, dels har han också sökt skydd bakom vissa uttalanden från ämbetsverkens sida över 1928 års lönekommittés betänkande. Beträffande ordandet om det statsfinansiella läget skall jag erkänna, att detta argument inte kan utan vidare avfärdas, utan att viss hänsyn måste tagas därtill. Men å andra sidan nödgas jag för min del bestämt instämma i och understryka vad herr Möller i sitt första anförande här framhöll, nämligen *det orimliga i att tjänstemannalönerna är efter år skola ingå såsom en budgetreglerande faktor.* Det går kanske för något enstaka tillfälle att anlita den utvägen, men i längden är det orimligt, och det är också statsmakterna ovärdigt att förfara på det sättet.

Vad sedan herr finansministerns andra avslagsskäl beträffar, nödgas jag mycket bestämt bestrida, att den relation, som han här gav, var objektiv. Jag har haft tillfälle att läsa alla de yttranden, som från ämbetsverkens sida avgivits över 1928 års lönekommittés betänkande, och jag har av dem ingalunda fått det intryck, som herr finansministern sade sig ha fått och som han delgav kammaren här. Jag vill i stället bestämt hävda, att ämbetsverken i regel yttrat sig ytterligt välvilligt om lönekommitténs betänkande i vad det avser lärarelöner och att speciellt de två ämbetsverk, som efter mitt förmenande på denna punkt representera sakkunskapen, nämligen skolöverstyrelsen och socialstyrelsen — den senare i vad det gäller dyrtidsgrupperingssystemet och systemet för beräkning av naturaförmåner — i princip helt och hållet accepterat de grunder, på vilka lönekommitténs förslag vilade.

Att man sedan i vissa detaljer gjort erinringar är riktigt, men det har varit förslag om smärre ändringar, som inte på något sätt behövt medföra något uppskov med frågans behandling. Av ämbetsverken är det egentligen endast ett, som intagit en direkt kylig och avvisande hållning, nämligen statskontoret, men jag måste beträffande statskontorets yttrande göra den erinran, att det synes mig i så måtto egendomligt, som statskontoret i princip vänder sig mot den del av kommittéförslaget, där kommittén följt en anvisning, som statskontoret gav i sitt yttrande över lärarelönekommitténs förslag på denna punkt. Statskontoret var missbelåtet med den beräkning av naturaförmånerna, som gjordes av 1920 års kommitté. 1928 års lönekommitté tog upp de av stats-

kontoret anförda synpunkterna och anslöt sig i huvudsak till dess kritik, men statskontoret är fortfarande missbelåtet med det förslag till lösning, som på denna punkt framkommit. Jag skall inte gå närmare in på saken, jag har bara velat göra denna lilla anmärkning mera en passant.

Min uppfattning är att finansministerns omnämnande av ämbetsverkens yttranden över löneregleringskommitténs förslag inte var objektivt utan i hög grad färglagt.

När sedan herr finansministern såsom ett ytterligare skäl för uppskov i detta sammanhang talade om, att vissa detaljer i lönefrågan inte alls eller endast ytligt behandlats av lönekommittén, så väckte detta min synnerliga förvåning. Om herr finansministern varit närvarande här, skulle jag till honom velat rikta den direkta frågan, vilka detaljer det var han syftade på. Han anförde nämligen omedelbart såsom exempel på sådana detaljer — han nämnde bara ett men talade i pluralis, alltså om flera detaljer — det förhållandet, att lönekommittén inte i sitt förslag skulle ha tagit hänsyn till frågan om relationen mellan statsbidrag och kommunala bidrag till lärarelönerna. *Detta yttrande fyllde mig med mycket stor förvåning, ty denna fråga har ägnats ingående uppmärksamhet inom kommittén, och ett förslag på denna punkt har utarbetats, som ingår i kommitténs betänkande* och som jag finner egendomligt, att herr statsrådet står främmande för. Det skulle vara av mycket stort intresse för mig att få en förklaring, varpå det beror, att herr statsrådet här kunnat lämna en sådan upplysning. Kanske, när allt kommer omkring, det beror på, att herr statsrådet inte ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt innehållet i kommitténs betänkande.

Detta är herr statsrådet i så fall inte alldeles ensam om. Jag finner i åttonde huvudtiteln, att också herr finansministerns kollega ecklesiastikministern på en punkt åberopar sig på ett yttrande av statskontoret, som gäller provisorisk avlöningsförbättring åt vissa lärare vid folkskolorna — närmare angivet, skolkökslärarinnor och slöjdlärare. Som skäl för att inte vilja tillstyrka en tillfällig löneförbättring, sådan som riksdagen i fjol ifrågasatte, för dessa grupper, anför herr ecklesiastikministern efter statskontoret följande: »I likhet med statskontoret finner jag vidare, att då 1928 års lönekommitté den 21 juli 1930 avgivit betänkande med förslag till lönereglering för befattningshavare vid undervisningsväsendet, *däribland även nu ifrågasarande lärargrupper*, det måste erfordras alldeles särskilda skäl för att provisorisk avlöningsförbättring bör medgivas att utgå» etc. Nu förhåller det sig på denna punkt så, att den ena av dessa grupper, nämligen slöjdlärarna, äro inte inrangerade i lönekommitténs förslag. Lönekommittén säger direkt ifrån, att den inte tagit med dem i sitt betänkande, utan anför, att det på denna punkt bör föranstaltas om en särskild utredning, men herr ecklesiastikministern åberopar trots detta en icke av lönekommittén gjord utredning som skäl för avslag. Det är ju rätt säreget att finna sådana uppgifter i statsverkspropositionen, och det är inte underligt, att man blir fylld med förvåning över att träffa på dem. Kanske förklaringen till herr ecklesiastikministerns yttrande är likartad med förklaringen till herr finansministerns uttalande om löneförslaget. De båda statsråden ha icke tillräckligt studerat de frågor, om vilka de uttala sig.

Ja, herr talman, jag skall till slut bara be att få anföra ytterligare ett par ord. Det har från vissa ledamöter i denna kammare, på grund av i tidningarna utspridda uppgifter, framställts förfrågningar till mig, huruvida lärarekåren nu står redo att tillgripa blockadvapnet för att vinna beaktande för synpunkter, som lärarekåren anser ha skjutits åt sidan. Jag ber att få meddela, att dessa uppgifter sakna verklighetsunderlag. Bestyrelserna för de två största lärareorganisationerna ha beslutat utsända var sin representant till Norge för att studera de norska lärarnas löneförhållanden och de medel, som i dessas

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

strävanden för förbättrade ekonomiska villkor kommit till användning. I detta beslut ligger ingenting annat än vad som av ordalagen framgår. *Några desperata åtgärder för främjande av lönefrågans lösning ha icke ifrågasatts.* Men förklarligt är, att då dessa frågor sedan ett tiotal år tillbaka varit aktuella på lärarorganisationernas arbetsprogram, bl. a. undersökningar göras om, hur lärarekåren har det ekonomiskt ställt i andra länder. Det behöver väl inte sägas, att lönefrågans lösning alltid ingår i ett komplex av spörsmål, sådana som folkskolans ställning i skolsystemet, lärarkårens utbildning, rättsliga ställning, organisationsförhållanden, fördelningen mellan stat och kommun av skolutgifterna, det allmänna statsfinansiella läget m. m. Vad Norge beträffar, har det förekommit i några fall, där lärarna inte fått sin förut tillförsäkrade lön, att från lärarorganisationernas sida riktats en uppmaning till lärare från andra kommuner att inte anmäla sig som sökande till ledigförklarade tjänster i skoldistrikt, där löner enligt tidigare avtal inte utbetalats. Motsvarande åtgärder ha vidtagits i en del andra länder. När de svenska lärarna vilja undersöka de norska lärarnas ekonomiska och rättsliga villkor, så ligger däri icke något som helst ställningstagande till de medel, som Norges lärare eventuellt anlita i sina strävanden efter förbättrade lönevillkor, och de ifrågasatta utredningarna äro fullkomligt förutsättningslösa.

Det vill emellertid synas mig, som om motståndarna till en löne reglering begärligt gripit efter detta tillfälle att söka blanda bort korten och överskylla sin negativa inställning till kårens lönefråga. Den taktiken är emellertid dömd att misslyckas. Det må bestämt sägas ifrån, att en tillfredsställande lösning av den tio år gamla lönefrågan är för folkskolans och dess lärarkårs skull synnerligen påkallad. Lönefrågan har så länge varit ett irritationsmoment, att dess avskrivning under den närmaste tiden från det aktuella dagsprogrammet är i hög grad påkallad.

Herr Westman: Herr talman! Jag skall för min del respektera den arbetsfördelningsprincip, som bör följas vid en debatt sådan som denna. Jag skall endast tala om en enda fråga, men den fråga jag ämnar beröra är en mycket viktig fråga, en central fråga i vårt statsskick. Det är min avsikt att med några ord beröra frågan om förhållandet mellan regeringen och riksdag.

En föregående ärad talare, socialdemokratiska partiets ledare, som öppnade denna debatt, har redan varit inne på denna fråga, men jag skall för min del framhålla några säregna drag i vårt politiska och parlamentariska liv, som han lämnade åsido.

Den ärade talaren yttrade, att det i dag är första dagen, praktiskt taget, som regeringen möter riksdagen. Dessa hans ord väckte till liv hos mig minnen från den föregående riksdagens sista vecka. Det var på själva pingstaftonen, den 7 juni, som den nu sittande regeringen kom till, och i den konselj, i vilken den utnämndes, avgav den till statsrådsprotokollet sin regeringsförklaring. Riksdagen var då samlad. Efter pingst, den 12 juni, hade riksdagen ett sammanträde, vid vilket det förekom ett mycket viktigt ärende, nämligen statsregleringens beslutande. Riksdagen hade sålunda att avgöra ett ärende, varvid enligt allmänna parlamentariska åskådningar det ofta anses lämpligt att klargöra förhållandet mellan regering och riksdag. Statsrådets ledamöter hade infunnit sig vid detta sammanträde och tillfredsställde genom sin personliga närvaro den i stor utsträckning berättigade personliga nyfikenhet, som var rådande hos kamrarnas ledamöter. Men den politiska vetgirigheten? Regeringen begagnade inte detta tillfälle att söka kontakt med riksdagen. När jag framhåller detta, är jag fullt medveten om, att det inte finns någon bestämd praxis i vår författning, enligt vilken en regering bör, då den framträder, avge en förklaring inför riksdagen av sina avsikter för att bereda riksdagen tillfälle att

diskutera dess program och ange den ställning, som riksdagen intar till den nya regeringen. Men det finns, om inte en praxis, så dock ett prejudikat, som visar, att sådant kan ske i vårt land. Det är prejudikatet från 1914, då den Hammarskjöldska regeringen omedelbart efter sitt utnämmande hade ett möte med riksdagen, i syfte att klargöra sin ställning och få kännedom om riksdagens åsikter. Denna händelse visar, att en sådan programdebatt kan äga rum i vårt land, även om man inte hos oss infört ett dagordningsinstitut.

Emellertid, om nu regeringen vid sitt tillträde underlät att framkalla en klargörande debatt på det sätt jag ifrågasatt, fanns ju alltid den möjligheten, att riksdagspartiernas ledare genom sina uttalanden vid behandlingen av statsregleringen hade bringat klarhet i den viktiga frågan om riksdagens förhållande till den nya regeringen. Så skedde icke. De stora partiernas ledare tego, och under sådana omständigheter fanns det naturligtvis ingenting annat att göra för bondeförbundets ledare än att även de instämma i den stora politiska tystnaden.

Vad kan nu vara anledningen till, att partiledarna handlade på det sättet? Ja, jag spelar inte kort, varken hasardspel eller intelligensspel, så att jag är inte befogad att använda den kortspelsterm, som kanske skulle vara ägnad att karaktärisera det handlingssätt, som de politiska partiernas ledare använde. Jag kanske kan ta en bild från ett annat område. Man kanske kan säga, att riksdagspartiernas ledare vid detta tillfälle begagnade sig av ett tema ur Disasagan; de framträdde som Disa varken för eller emot, varken klädda eller oklädda o. s. v.

Man måste väl ändå säga, att när riksdagen handlar på det sättet vid ett sådant tillfälle, så fullgör inte riksdagen den funktion, som det tillkommer riksdagen att uppbära i ett demokratiskt statsskick vid ett regeringsbyte under sittande riksdag. Till följd härav fick man inte någon klarhet, huruvida båda de stora partierna stödde regeringen, man fick inte veta, om ett av dem stödde regeringen, man fick inte veta, om båda voro oppositionspartier. Jag förstår inte alls, varför inte regeringen var angelägen att få klarhet i denna sak. Kanhända berodde det på självförsäklighet, kanhända berodde det på blygsamhet, kanhända på någon parlamentarisk teori, som jag inte är i stånd att utfundera.

Men då regeringen underlät att söka kontakt med riksdagen, var sökte regeringen då sitt stöd för den tid, som återstod, innan nästa riksdag skulle samlas? Jag har studerat regeringsförklaringen och fann då där, att regeringen sökte sin tillflykt i en *förhoppning*. Det står mot slutet av regeringens programförklaring: »Under bildandet av den nya regeringen ha, i enlighet med Eders Kungl. Maj:ts önskan, försök gjorts att samla åtminstone vissa partier till samverkan inom regeringen. Dessa strävanden ha icke lett till resultat. Det är regeringens förhoppning, att dess begränsade parlamentariska underlag icke skall hindra ett flertal bland vårt folk att giva en här antydd, framstegsvänlig politik, förd under beaktande av alla samhällsmedlemmars berättigade intressen, anslutning och stöd.» Ur statsrättslig synpunkt är naturligtvis den motsättning, som här göres, mellan »det *begränsade* parlamentariska underlaget» och »*flertalet* inom vårt folk» rätt egendomlig, men om man vill undvika den tolkningen, att denna motsättning skulle innebära, att regeringen vill underkänna riksdagen såsom representation för folket, så återstår väl endast den tolkningen, att dessa ord betyda, att regeringen hoppas vinna flertal inom riksdagen vid landstingsmannavalet 1930 och vid andrakammarvalet 1932. Hur har det då gått med denna regeringens förhoppning? Ja, därom kunna vi nu delvis uttala oss. Landstingsmannavalet ha ju, som vi alla veta, gått emot regeringen. Återstår andrakammarvalet 1932, men det är väl ändå en smula tidigt och dessutom en smula osäkert att diskontera majoriteteten ifrån dessa val.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

så att den skulle anses utgöra det stöd, på vilket regeringen har suttit alltifrån juni 1930 och fortfarande sitter.

Om jag sålunda utgår ifrån, att regeringen inte egentligen stöder sig på denna diskontering, så frågar jag mig: varpå stöder sig då den nu sittande regeringen? Svaret härpå kan väl inte bli något annat, än att den stöder sig på det *riksdagstaktiska läget*. Den statsrättsliga teori, som av regeringen tillämpas — den har ju redan förut under debatten i dag av en ärad talare angivits med det bekanta nyckelordet »vägmästeriet» — är, därom kunna vi väl alla vara ense, en *praktisk makteori*. Men den är inte en demokratisk parlamentarisk teori för uppbyggande av en regering på folkmajoritetens breda bas. För min del har jag varit med om att demokratisera vår valrätt och vår författning. Jag har varit med om det för att möjliggöra, att vi i vårt land skulle få ett regeringssystem, som gav oss en regering, som var stark, därför att den hade bakom sig folkets majoritet, så att den framstod för vårt folk och för utlandet som en fast samling av det svenska folkets vilja och krafter. Av de fjorton regeringar, som vi haft sedan 1911, ha emellertid alla utom en varit minoritetsregeringar. Det är ju givet, att en minoritetsregering inte kan vara stark — om man inte vill erkänna fåtalsväldets styrka. Vid regeringens sida har under sådana förhållanden naturligtvis med nödvång utbildat sig en *regerande riksdag*. Någonstädes i en stat måste makten ligga. Ligger makten inte hos regeringen, så måste den ligga hos riksdagen. Vi böra, såvitt jag förstår, inte sluta ögonen för det förhållandet, att den lösning, som vi i vårt land hittills ha lyckats åstadkomma av det problem, som handlar om regeringens bildande och dess förhållande till riksdagen, har varit av det slaget, att den medfört ett undergrävande för regeringsmaktens auktoritet. Böra vi inte låta oss angeläget vara att förbättra det system, som vi ha, och undvika en ordning, som i ett flertal avseenden ger oss demokratiens svagheter utan att i gengäld ge oss dess styrka?

En föregående ärad talare, som jag tidigare omnämnt, har uttalat en varning för en fortsatt tillämpning av ett dylikt system. Jag skulle vilja instämma i denna varning, och jag skulle vilja sammanfatta min ståndpunkt — för att ange något *positivt*, som i alla fall ligger inom räckhåll — på så sätt, att jag skulle vilja åstadkomma en ändring av tänkesättet i den riktningen, att man i vårt land *vid regeringsbildande* fordrar, att en *ansvarig riksdagsmajoritet tydligt och offentligt framträder och anger sig*. Endast härigenom kan man få den klarhet över ansvaret för rikets styrelse, som är en nödvändig förutsättning för ett demokratiskt styrelsesätt.

Man tycker kanske, att vad jag nu sagt är präglad av alltför mycket teoretiskt tänkande, men den princip, för vilken jag här gått in, är ingenting annat än den princip, som under senare tider har omvandlat hela Europa, *majoritetsprincipen*.

Erfarenheten, inte minst från de sista åren, men även från äldre tider, ger tydligt vid handen, att en stat blir svag och skröplig, om den i sitt statsskick åsidosätter den teori, som är den enda, på vilken en stark och varaktig statsåskådning kan uppbyggas.

Herr Nordborg: Herr talman! Regeringen har i årets statsverksproposition, under punkt 20 i tionde huvudtiteln, upptagit frågan om anslag för säkerhetsanstalter för sjöfarten. Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet har under denna punkt hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, dels att till säkerhetsanstalter för sjöfarten i riksstaten för budgetåret 1931—1932 anvisas ett extra reservationsanslag på 528,000 kronor, dels ock medgiva, att av uppkommet överskott å en år 1929 anvisad anslagspost

7,000 kronor må tagas i anspråk för täckande av en del andra kostnader. Lotsstyrelsen har i samband med framläggande av ett förslag på ganska lång sikt till förbättrande och utvidgande av säkerhetsanstalterna vid våra kuster däremot hemställt, att för budgetåret 1931—1932 måtte anvisas ett extra reservationsanslag av 1,149,500 kronor. Det anslag som lotsstyrelsen sålunda begärt har nu av regeringen nedskurits till mindre än hälften.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Som av den kungl. propositionen framgår ha under de senaste tio åren regeringarna ständigt föreslagit riksdagen anslag till ifrågavarande säkerhetsanstalter, som väsentligt understigit vad lotsstyrelsen ansett vara nödvändigt. Ändå ha vederbörande departementschefer alltid brukat uttala eller åtminstone ofta brukat uttala, att det skulle ha varit tillfredsställande, om lotsstyrelsens framställningar i någorlunda obeskuret skick kunnat bifallas. Riksdagen har sedan i regel alltid brukat bevilja vad som i statsverkspropositionen härutinnan föreslagits, och statsutskottet har till och med en gång — det var 1925 — gått så långt, att det uttalat en förhoppning, att det i fortsättningen måtte kunna utmätas större anslag än tidigare varit fallet. Alla dessa synas sålunda ha varit eniga om, att lotsstyrelsens framställningar ha varit behjärtansvärda, men ändå ha de beskurits på samma sätt och med samma beklagande, medan mångfald av miljoner i oenighetens tecken ha beviljats till andra ändamål av mer eller mindre produktiv art. Det är ju gott och väl, att statsmyndigheterna se till, att vi få en mångfald lagar för att sörja för sjöfarts-säkerheten ombord på fartygen, men det är inte nog med, att säkerheten och säkerhetsanstalterna å fartygen äro de bästa möjliga. Det fordras också, att det skall finnas fyrar och anordningar i land, så att fartygen kunna säkert, åtminstone så säkert som möjligt framföras och navigeras i våra mycket svåra kust- och skärgårdsfarvatten. Man måste förstå och erkänna, att säkerhetsanstalterna härvidlag för en kust med den utsträckning som den svenska och med våra stora skärgårdar måste kosta mera pengar än för de flesta andra länder, vilka på grund av sitt läge kunna slippa undan billigare.

I detta sammanhang ber jag också att få påminna om statsmakternas försumlighet, då det gällt livräddningsväsendet efter våra kuster. Detta livräddningsväsende har inte fått några anslag, som jag vet, på långa tider. I år blir det visserligen beviljat något litet, men inte på långt när vad som hade begärts. Trots det att Svenska sällskapet för räddning av skeppsbrutna har på ett berömvärt sätt sökt hjälpa till härvidlag, är det ännu mycket som fattas, innan vi kunna säga, att vi ha ett ordnat och genomfört livräddningsväsende. Man bör enligt min uppfattning inte lämna uteslutande åt den enskilda offerviljan att handhava en social uppgift av sådan betydelse som livräddningen vid våra kuster. Inom sjöfartskretsar hade man i det längsta hoppats, att alla de välvilliga uttalanden, som under olika år gjorts från statsmakternas sida, också skulle leda till något resultat, men det har visat sig, att så icke skett. I stället har man numera kommit till den uppfattningen att en nedskärning av lotsstyrelsens anslagskrav för detta ändamål har blivit kutym, och man befarar, att denna taktik kommer att fortsättas i framtiden. Härigenom har nu skapats en misstämning, som vid många tillfällen tagit sig uttryck gentemot lotsstyrelsen. Vid Sveriges allmänna sjöfartsförenings årsmöte i somras — den s. k. kallade sjöfartsriksdagen — blev denna fråga grundligt diskuterad, och mötets beslut blev, att man i stället skulle stödja lotsstyrelsen i dess strävan att erhålla rimliga och nödiga statsbidrag för ändamålet. Vad man nu mest befarar är emellertid, att den nedskärning av dessa anslag, som blivit tradition, kommer att verka därhän, att våra säkerhetsanstalter så försummas, att en dag då det måste begäras ett engångsanslag för att hjälpa upp hela organisationen, detta anslagskrav måste sättas så

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

högt, att summan ur budgetär synpunkt kommer att spela en avsevärd roll. Men i samma mån föreligger även sannolikhet för att tillräckliga anslag icke komma att beviljas, varför att dessa behövliga åtgärder aldrig bli verklighet.

Min avsikt hade först varit att på motionsvägen vädja till riksdagen i denna fråga, men med hänsyn därtill att det statsfinansiella läget i år verkligen är brydsamt har jag avstått från att söka gå den vägen. Jag har i stället måst inskränka mig till att göra detta uttalande under förhoppning att inför kommande riksdag måtte från regeringen framläggas begäran om så betydande anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten utefter våra kuster, att den plan på lång sikt, som lotsverket utarbetat för att tillgodose säkerhetsanstalterna för sjöfarten, icke kommer att allt för mycket förryckas.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Det var, herr talman, med synnerligt intresse som jag åhörde den ärade talarens på östgötabanken resonemang rörande önskvärdheten av förändrade parlamentariska förhållanden, enkannerligen förändrade regeringsförhållanden. Jag måste säga, att intresset spändes mot slutet av hans anförande, men att han efter min uppfattning slutade just när det intressantaste skulle taga vid.

Att i allmänhet det är önskvärt, att en regering om möjligt i allt väsentligt företräder en folkmajoritet inom landet, därom torde vi inte behöva diskutera. Denna allmänna teoretiska ståndpunkt omfattas säkerligen av oss alla; men det är ju inte där som svårigheten ligger, utan svårigheten kommer till synes, då man skall göra sig reda för, hur vid varje särskilt tillfälle den regeringspolitik och det regeringsprogram bör se ut, som skall ha möjlighet att kring sig samla representanter för en majoritet inom Sveriges land. Om den ärade talaren vill i fortsättningen på ett mera vägledande sätt belysa spörsmålet och dess utveckling i praktiken, då bör han — detta skulle åtminstone vara min önskan — ge en anvisning om huru den plattform skall se ut, på vilken en sådan regering skall bildas. Jag skulle se detta så mycket hellre, som ju resonemanget i fråga här i kammaren tagits upp av en medlem inom ett parti, vilket, såvitt jag känner, icke vid någondera av de båda senaste regeringsbildningarna velat vara med om att utvidga basen för vare sig den näst föregående eller den nu sittande regeringen. Om så är fallet, förefaller det mig, som om missionsverksamheten, övertygelsearbetet på detta område i första hand borde ha börjat utövas inom den närmaste kretsen och att inom denna övertygelsen om nödvändigheten att om möjligt skapa regeringar, som bakom sig ha ett väljarflertal, *först* måste söka bidra till ett första steg mot åtgärder i syfte att vidga basen för de ministärer, som under nuvarande förhållanden kunna komma till stånd.

Det är ur den synpunkten som jag hoppas, att diskussionen i frågan inte skall stanna vid det här nu förekommande inledande inlägget utan fullföljas av en fortsättning, som kan visa vägarna, de praktiskt användbara vägarna, ut ur det nuvarande tillståndet.

Herr statsrådet **Hansén**: Herr talman! Kapten Nordborg har nyss i ett anförande framfört sjöfartsnäringsens bekymmer inför de reducerade anslagsäskanden, som under tionde huvudtiteln förekomma i fråga om säkerhetsanstalter för sjöfarten.

Jag vill då till en början erinra om en omständighet, som den ärade talaren för övrigt själv berörde, nämligen att under en följd av år lotsstyrelsens äskanden för sjösäkerhetsanstalterna kraftigt beskurits i de av olika regeringar framlagda statsverkspropositionerna. Om jag ser på budgetåret 1925/1926,

anslogos då för ändamålet 334,000 kronor, för budgetåret 1926/1927 496,000 kronor, för budgetåret 1927/1928 416,000 kronor, för budgetåret 1928/1929 444,900 kronor, för budgetåret 1929/1930 363,200 kronor samt för nu löpande budgetår 552,000 kronor, eller i genomsnitt för sagda år c:a 51 % av vad lotsstyrelsen äskat. Trots dessa starka beskrningar har det nu visat sig, att sedan lotsstyrelsen uppgjort en plan för närmast instundande tioårsperiod, stannade dess anslagsäskanden vid ett belopp av 1,142,000 kronor. Detta ger en antydning om att de beskrningar, som tidigare skett i fråga om dessa anslag, icke medfört så ödesdigra följder eller kommit att så starkt eftersätta ett nödvändigt upprätthållande av säkerhetsanstalterna, som man möjligen kunnat befara och som måhända också i riksdagens kamrar framhållits, ty då skulle givetvis tioårsplanen ha företett en helt annan bild än den nu företer. Nu har, som nämnts, en sådan tioårsplan upprättats. Jag vill betona, att det skulle ha varit mig kärt, om det budgetära läget i högre grad än som varit händelsen i år möjliggjort ett tillgodoseende av de krav, som från lotsverkets och sjöfartens sida framställts. Jag hyser nämligen en livlig övertygelse om sjöfartens betydelse i vårt näringsliv, och jag har den uppfattningen, att det är ett statsintresse att i vad på staten ankommer se till, att nödiga förutsättningar för sjöfartens bedrivande skapas och upprätthållas. Jag tror mig också hava givit uttryck för denna uppfattning i motiveringen för de anslagsäskanden, som Kungl. Maj:t på min föredragning förelagt riksdagen. Jag vill endast understryka, att då jag i årets statsverksproposition begärt ett belopp av 535,000 kronor för sjöfartssäkerhetens tillgodoseende, under nuvarande budgetläge, måste detta enligt mitt sätt att se utgöra ett bevis för att jag beaktat de intressen, som det här gällt att tillgodose. Ty det är att märka, att man under det gynnsamma budgetläge, som rådde förra året, stannade vid 552,000 kronor. Jag vill vidare betona, att de anslagsäskanden, som nu föreligga, innefatta bland annat anvisande av medel för ombyggnad av reservfyrskippet nr 24 för en beräknad kostnad av 193,000 kronor. Denna ombyggnad har jag gått in för men har nödgats för att reducera totalbeloppet låta 63,000 kronor, eller i runt tal en tredjedel, balanseras över till budgetåret 1932/1933. Men detta utgör intet hinder för att lotsstyrelsen kan låta denna ombyggnad slutföras redan vid ingången av budgetåret 1932/1933. Om jag sålunda tillägger detta belopp, har jag i realiteten upptagit i runt tal 600,000 kronor av det belopp, som lotsstyrelsen sammanlagt äskat.

Slutligen vill jag erinra därom, att under de gångna årens många besparingsgranskningar, som gått fram över de skilda verken i statens förvaltningsgrenar, har lotsstyrelsens verksamhet ute i periferien, om jag så får säga, icke varit föremål för sådan granskning. Lotsstyrelsen själv har undergått besparingsgranskning men däremot icke lots- och fyrväsendet eller säkerhetsanstalterna. Det är min förhoppning, att den av Kungl. Maj:t tillsatta organisationsnämnden skall under innevarande år kunna i varje fall påbörja en sådan granskning, och det kan då för den, som nästa gång får äran att framlägga budgeten i detta avseende, bli möjligt att jämväl med hänsyn till vad denna granskning ger vid handen, på ett fullt betryggande sätt pröva vad som kan och bör göras.

Jag har med dessa ord velat uttala, att mina sympatier ha de av den ärade talaren anförda synpunkterna helt och fullt och att jag gjort vad som varit möjligt under nuvarande budgetära läge. Jag har intrycket, att med de anslag, som nu ställts i utsikt för ändamålet — om nu riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts proposition — skall ett betydande steg framåt kunna tagas. Anslaget värde växer ju också i samma mån som priset på materiel sjunker, vilket ytterligare är ägnat att främja det syfte, som den ärade talaren gjorde sig till målsman för och som jag till fullo behjartar.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Forslund: Jag hade inte tänkt begära ordet vid detta tillfälle, utan är detta beroende på att herr finansministern i rätt irriterad ton framställde en del frågor rörande statstjänarnas löneproblem, vilka jag delvis uppfattade vara ställda till undertecknad, enär jag flera gånger på grund av min tjänst varit i tillfälle att tala med regeringsledamöter i denna fråga.

Jag skall då först säga några ord för att bestyrka att »historieskrivningen» om detta ärende bör kunna begränsas till något kortare tid än som skett för att man ändå skall komma fram till en fullständig relation av vad som här förevarit. Det är inte nödvändigt att gå så långt tillbaka i tiden. Sedan vi gått in för något stabilare förhållanden här i landet i ekonomiska frågor och framför allt beträffande arbetargruppernas löneställning, har man också bland statstjänarna rätt ofta, framför allt vid varje riksdag, framfört sina önskemål om ett bestämt ställningstagande till detta problem. Man har begärt, att vederbörande skulle gå ifrån det äldre förfarandet och slå in på mera normala banor, så att man i samband därmed också skulle söka tillgodose de intressen, som legat bakom de olika framställningarna och som gått ut på en förbättrad löneställning. Man har därför också tillsatt en kommitté, 1928 års lönekommitté, som sysslat med dessa problem. Här har talats om denna kommittés verksamhet, och jag vill härtill endast foga några ord. Man har ju från början varit missnöjd över att kommittén erhöll direktiv, som vore alltför begränsade med hänsyn till lönefrågans stora vikt. Man har också till såväl regering som riksdag framfört bekymmer över att kommittén var bunden vid dessa direktiv. Så sent som vid förra riksdagen gick man in för — det var nämligen andra kammaren, som beslöt detta — att söka få fram ett uttalande, som skulle innebära en uppmjukning av de tidigare lämnade direktiven, och i denna kammare var det en av dess ledamöter, nämligen ordföranden i statsutskottet, som fann sig föranlåten att uttala, att denna kommitté skulle illa fylla sin uppgift, om den inte ginge in för en realprövning av lönerna. Med detta uttalande kände sig statstjänarna något mera tryggade för att det låge en smula allvar i vad som här komme att förehas. Då man från organisationernas sida ingick till den då sittande regeringen med framställning om att kommitténs direktiv skulle ändras, fick man emellertid svaret, att detta inte kunde ske, emedan kommitténs arbete fortskridit så långt, att man därigenom skulle fördröja frågan. Men man fick också något mera i samband därmed, nämligen ett uttalande, att det var regeringens avsikt, att så fort kommittén avlämnat sitt betänkande låta genom en annan kommitté ompröva det förslag, som då skulle föreligga, så att man skulle kunna tillgodose de intressen, som tagit sig uttryck i andra kammarens beslut och även i herr ordförandens i statsutskottet uttalanden i denna kammare. Det var den föregående regeringen, som i dess sista dagar lämnade detta svar på en gjord framställning.

För att vidare följa frågans utveckling måste jag understryka, att vi på ett ganska tidigt stadium vände oss till den nuvarande chefen för regeringen, hans excellens herr statsministern, och frågade, hur detta den föregående regeringens beslut skulle tolkas. Vi fingo då det svaret, att det kunde inte tolkas på annat sätt än att då 1928 års kommitté avlämnat sitt förslag, skulle detta upptagas till ingående prövning, och man skulle se till, om man inte kunde komma fram med ett förslag som vore något omarbetat och förbättrat. alldenstund man underkänt, kan man säga, denna kommittés direktiv, därför att de vore så begränsade som fallet var, när man givit kommittén i uppdrag att verkställa denna rent matematiska beräkning.

Vi ha sedan dess fått höra frågan — och jag får säga, att frågan ställdes, som jag tyckte i en allt för mycket irriterad ton: »Var någonstans ha dessa löften lämnats, och vem har givit dem?» Jag vill då påminna om att mot bakgrunden av vad som här förekommit såväl under utredningsarbetet som under

riksdagens handläggning av ärendet har det förbund, jag själv representerar, den 19 juni 1930 uppvaktat herr statsministern och sökt få klarhet om vad som nu skulle komma att ske, framför allt klarhet om vad den föregående regeringens beslut i anledning av vår framställning innebär. På denna vår framställning har från regeringens sida, nämligen från statsministern själv, lämnats svaret, att det var hans allvarliga mening, att frågan skulle upptagas till prövning så fort denna kommittés arbete blivit slutfört, och det var hans avsikt, att ärendet skulle föreläggas 1931 års riksdag. Till detta svar fogades en reservation, innebärande, att i händelse denna utredning inte skulle hinna företagas, skulle förslag ändock föreläggas denna riksdag om ett provisoriskt lönetillägg till de lägst avlönade befattningshavarna. Det är dessa uttalanden, som sedermera den 4 oktober hava bekräftats eller upprepats vid ett sammanträde, vid vilket såväl herr statsministern som herr finansministern var närvarande. Jag frågar då, varför man känner sig så förfärligt främmande för vad som här egentligen förekommit. Visserligen måste medges, att regeringen varit obenägen att göra uttalanden i frågan. Den har i mycket hög grad varit isolerad i en fråga, som berör många tusentals medborgare i det här landet. Men vid ett tillfälle, då man inte kunde få närmare besked från regeringens sida, huruvida förslag skulle framläggas eller inte, ställdes direkt den frågan: befinner sig regeringen kvar på samma ståndpunkt, som tidigare intagits av herr statsministern?, och härpå erhöilo vi ett bestämt svar som hette *ja!*

Jag vill också tillägga, att efter min sammankomst med regeringen den 19 juni ha vi genom telegrambyrån återgivit i pressen, hur vi uppfattat regeringens uttalande, och detta vårt återgivande har varit infört i de dagliga tidningarna och i vår facktidning, utan att det till dags dato blivit dementerat.

Det är under dessa förhållanden fullt förklarligt, om man inte ansett, att allt gjorts, som man beräknat kunna göras och som vi haft starka skäl antaga också varit regeringens bestämda mening, nämligen att man skulle beträda någon linje som varit fördelaktigare än den ordning vi för närvarande ha. Vi kunna icke medge, att de få ord, som återfinnas i trontalet och vilka lyda som följer: »För befattningshavare på dyraste ort föreslår jag ett provisoriskt lönetillägg», skulle vara överensstämmande med vad vi alltjämt uppfattat som utfästelser från regeringens sida.

Det är en sak till, som jag måste beröra — jag har lovet att inte bli långrandig, och jag skall söka infria detta löfte. Det har också från herr finansministerns sida talats om, särskilt i propositionen, att regeringen under denna tid inte kan låsa fast ett förslag om lönerreglering efter de beräkningar, som 1928 års lönekommitté utgått ifrån. Jag måste i anledning härav fråga: vad är det denna kommitté föreslagit, som skulle få så pass svåra ekonomiska verkningar, att man med hänsyn därtill drager sig för att lägga fram något förslag? Detta belyses bäst, om man talar om vad en befattningshavare nu har i avlöning och vad han skulle få, om 1928 års kommittés förslag skulle genomföras. Jag tager då den största gruppen av befattningshavare i lägsta graderna, dem som vi i dagligt tal kalla stationskarlsgruppen. Den har i ett för allt — inga förmåner utgå in natura — 184 kronor per månad. Däri är inberäknat 19 kronor i dyrtidstillägg. Skulle nu det märkvärdiga inträffa, att regeringen skulle godkänna 1928 års lönekommittés förslag, nämligen att man skulle räkna in 17 %, skulle denne man få 9 kronor i månaden i förhöjning och komma upp till 193 kronor. Detta är den grund, på vilken lönekommittén bygger upp sitt förslag. Jag vill fråga kammarens ledamöter och även regeringens ledamöter: anser man, att man är ute på mycket osäker grund, om man efter allt vad som förevarit går in för att bevilja en man, som efter sin tillfälliga tjänst och extra anställning i statsarbete, i sin ordi-

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

narie anställning erhåller i stället för 184 kronor i månaden 193 kronor i månaden? Går man till högsta lönen, som vederbörande kan få efter 15 års tjänst, så erhåller han efter nuvarande skala med 12 % dyrtidstillägg 229 kronor i månaden, och räknar man in 17 %, som man talar om i den proposition, som här föreligger till behandling, skulle mannen ifråga komma upp till 239 kronor. Det är visserligen sant, att kommittén lagt på några få kronor till, beroende på att man räknat med att familjetillägget bortfaller, men det medför ju en förhöjd kostnad för pensioner med mera, som drabbar den enskilde. Men i vilket fall som helst stannar ökningen vid 14—17 kronor pr månad i denna grundläggande löneklass som det här är fråga om.

Jag vill säga, att det här gäller befattningshavare, som under hela denna tid alltifrån 1923, då de ekonomiska förhållandena började pendla åt andra hållet och man i den privata marknaden kunde märka någon ökning av lönerna, fått vidkännas löneminskning i antalet kronor. Denna minskning pågår allt fortfarande, trots att de äro nere vid den lönegräns, jag nämnde. Jag vill även fråga kammarens ledamöter, om det kan vara fullt ansvarsmedvetet handlat att låta dessa statens befattningshavare, på vilka man ställer stora anspråk, få vidkännas en reducering i de små löner, som hittills utgått. Senast vid årsskiftet fingo de en present på några kronors sänkning igen, och det är inte otänkbart, att det kan uppstå ytterligare sänkning under budgetåret. Man ser ju av den beräkning, som finansministern lagt till grund för riksstaten, att han räknat med det indextal, som nu är gällande, ja till och med räknat med en enhet lägre än den indexsiffra, som nu är fastställd för detta kvartal.

Jag skulle ytterligare kunna säga en hel del i denna fråga, men det är endast en sak jag vill tillägga i vad det gäller lönerna. Jag skulle vilja hemställa till såväl regeringen som dem inom riksdagen, vilka syssla med dessa löneproblem, att man beaktar verkningarna av det system som nu tillämpas i fråga om grunden för dyrtidstilläggets beräkning. Vi tillämpa två olika regler för dyrtidstilläggets beräkning. Det ena utgår efter en grund, beräknad för s. k. reglerade verk, och det andra efter en grund, beräknad för oreglerade verk. Vad har nu inträffat under den tid, som gått, sedan de affärsdrivande verken fingo sin löne reglering? Jo, det har inträffat, att de ha fått ett mycket lägre dyrtidstillägg, och detta har i sin tur verkat därhän, att den löneförhöjning, som trädde i kraft den 1 juli 1922, snart är borteliminerad. Det finnes ej mer än 24 kronor per år kvar för en stationskarl på billigaste ort av den löneförhöjning han fick den 1 juli 1920. Jag har låtit verkställa en beräkning av dessa siffror genom några kompetenta personer, som jag fullt och helt litat på, och enligt de uppgifter, som här äro lämnade, skulle en stationskarl på billigaste ort i lägsta lön, om han hade stannat kvar på vad man brukar kalla gammal stat den 1 juli 1920 haft 66 kronor mindre än vad han nu har, och är han i slutlön, så skulle han ha 24 kronor mindre än vad han nu har. Då gör jag det tankeexperimentet: skulle det ej vara rimligt och rättvist, att då riksdagen 1929 fattade ett beslut om särskilda tillägg för en del befattningshavare, vilket beslut blivit utfärdat i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 241 av den 5 juli 1929, dessa befattningshavare varit berättigade till att också komma i åtnjutande av detta extra dyrtidstillägg, som tillkom dem, som icke räknades till de reglerade verken, nämligen lärarekåren? De fingo då 258 kronor på billigaste ort. Gör jag då det tankeexperimentet, så har denne stationskarl, därför att han fick löne reglering den 1 juli 1920, för närvarande en lön, som med 222 kronor understiger den lön, som han skulle hava haft i händelse ingen löne reglering hade ägt rum den 1 juli 1920, allt under förutsättning av att denna kungörelse tillämpats på honom. I fråga om slutlön komme det då att bli 234 kronor mindre. I Stockholm, som har fått en något

gynnsammare ställning vid 1920 års lönereglering, beroende på, att man tog något mera hänsyn till dyrorterna, skulle hans lön i alla fall under enahanda förhållanden komma att ligga 73 å 58 kronor lägre än om han befunnit sig kvar på en lönestat, som tillämpats före den 1 juli 1920.

Då man vid detta tillfälle har möjlighet att framföra olika önskemål, så får jag säga, att det väl ej torde kunna vara tvivel om, att här föreligger ett allvarligt problem, som riksdagen också måste gå in på, kanske något djupare än vad regeringen har gjort i sitt förslag. Man måste enligt min mening söka göra ett slut på, att alltjämt penningelönen för dessa befattningshavare skall sänkas, då man i dyrtidstillägg ej har mera än 12 % på de låga löner, som förut utgå. Det talades också från herr finansministerns sida därom, och det gjordes en direkt fråga: »Var befinna ni eder någonstans?» Ja, jag skall ej lämna svaret i dag, herr finansminister, men jag skulle vilja säga, att regeringen är icke okunnig om den saken. Jag skulle endast vilja tillägga, att är det så, att regeringen visar ett allvarligt uppsåt att gå in för en realprövning av denna sak, så skall svaret ej dröja så länge, utan vi skola från stats-tjänarehåll vara villiga att lämna besked på den punkten.

Herr finansministern nämnde en annan sak, nämligen att det är tid att man här intager en modererande ståndpunkt från ömse sidor, och att man söker träffa en överenskommelse gående ut på en framkomlig väg. Ja, jag skulle vilja svara på detta med den frågan: är detta något löfte om, att regeringen kryper loss från den isolering, som hittills har varit till finnandes, när man handlagt frågor, som röra tusentals befattningshavare, frågor, som eljest handläggas vid vanliga förhandlingsbord, nämligen om tjänsteförhållanden och anställningsförhållanden och dylikt? Det borde då ej vara omöjligt att komma varandra åtminstone något närmare än vad man hittills gjort. Så, som det har varit under den senare tiden, har det varit stört omöjligt att få något som helst besked från regeringens sida om vad den till sist skulle stanna vid, annat än att den har alltjämt hållit på, att den stått kvar vid det under sommaren givna löftet. Men detta löfte har i trontalet blivit så magert, som vi här se. Jag skulle vilja säga, att om jag får uppfatta finansministerns nu gjorde uttalande som ett löfte för framtiden, så synes ju diskussionen i denna sak hava haft rätt så stor betydelse.

Herr statsrådet **Hamrin**: Herr talman, det må tillåtas mig att lämna ett par korta repliker till herr Forslund.

Jag ber att få försäkra honom — vad han förresten mycket väl vet — att regeringen gång på gång har haft denna fråga under övervägande, och detta gäller både dess olika ledamöter enskilt och hela regeringen. Men det har varit omöjligt att få något som helst besked från de olika personalgruppernas representanters sida, huruvida vi hade möjlighet att resonera med utgångspunkt från 1928 års löneregleringskommittés förslag. Jag har frågat: om regeringen befinner sig i det läget, att den har att välja mellan att antingen lägga fram 1928 års kommittéförslag eller ingenting alls — hur se herrarna den frågan? Jag vet egentligen inte, om man från regeringens sida kan gå längre, ty regeringen, herr Forslund, är ingen verkstyrelse eller bolagsstyrelse. Den har ej mera pengar att röra sig med och kan icke bestämma andra löner än dem, som äro beslutade i denna kammare och i medkammaren. Det förefaller mig, som om regeringen i detta avseende varit så förhandlingsvillig, som man överhuvud taget kan begära, utan att dock vilja avhända sig rätten att pröva frågorna jämväl i samband med andra dithörande frågor ävensom det budgetära läget. Och i sistnämnda avseende har jag för varje gång, som representanter för de olika personalgrupperna besökt mig, sagt, att jag ej kan fatta ståndpunkt till lönefrågan, förrän det ekonomiska läget blivit klarlagt, så att man ser vad

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

man har att räkna med. Jag har också gång på gång betonat, att även om regeringen besjälades av en aldrig så stark vilja och redobogenhet att framlägga en proposition, så vore därmed inget vunnet, därest man ej hade en sund ekonomisk bas att grunda sina kalkyler och beräkningar på. Och jag uttryckte det för en stund sedan i andra kammaren så, att denna regering ju ej hade haft något att förlora på att göra gesten åt tjänstemännen. Men inte hade de därmed vunnit något under annan förutsättning än den av mig nyss anförda? När vi då kommo fram till slutberäkningarna och funno, att det för samtliga dessa grupper rörde sig om 35 miljoner kronor, så måste jag säga, att jag ansåg det vara förenligt med min plikt och skyldighet att ställa mig avvisande mot kraven.

Herr Forslund har erinrat om de löften eller uttalanden, som ha blivit gjorda av statsministern vid de tillfällen, då jag varit närvarande, och vad jag yttrat vid många tillfällen, både till deputationer och ute i landet i föredrag. Jag har formulerat satsen så — jag har förresten återoplat den socialdemokratiska partichefen — »de sämst ställda främst». De, som ha känt trycket hårdast, skulle, i den mån det vore möjligt, få en liten hjälp. Det skulle vara ganska frestande att närmare gå in på detta problem och visa, hur det ligger till och hur jag sett frågan. Jag tror, att man då utan vidare skulle komma till den uppfattningen, att det är riktigt att över det förslag, som är bebadat, som rubrik sätta de citerade orden: »De sämst ställda främst».

Vidare vill jag påpeka, att när det gäller de sjunkande penninglönerna så hänger ju detta intimt samman med de sjunkande levnadskostnaderna. Nu kan man naturligtvis ställa sig på den ståndpunkten, att de där indexberäkningarna dock äro missvisande. Jag erinrar i det avseendet om vad som förekom, då fråga var om att fastställa indextalet till en lägre siffra än den, som för tillfället var gällande. Då uttalade sig statsutskottets vice ordförande mot ett sådant förslag och gjorde detta med den motiveringen, att om levnadskostnaderna stiga, så vilja ej statstjänarna frångå sig rätten att kräva och få det ökade dyrtidstillägg, som följer med de höjda levnadskostnaderna. Men, man måste väl ändå vara logisk och konsekvent i sitt resonemang och säga, att vill man åtnjuta fördelen av de höjda tilläggen, som komma med anledning av de höjda levnadskostnaderna, så måste man också föra samma resonemang, då det kan påvisas, att levnadskostnaderna sjunkit. Jag vill påpeka, att i och med det, att levnadskostnaderna sjunka, så blir köpkraften hos den sammanlagda inkomsten större och bättre än när dyrtidstillägget ingår till en större del i den sammanlagda inkomsten. Saken blir klar, om jag säger, att om dyrtidstillägget bortfaller, därför att man kommit ned till ett indextal, som betecknas med 100, d. v. s. vid utgångspunkten, så har ju lönen återfått sin köpkraft sådan den ursprungligen beräknats.

Till sist skall jag med tacksamhet och nöje instämma i herr Forslunds slutresonemang: kunna vi bara komma till tals med varandra om vart man syftar och vill komma, så skall det vara möjligt att även i denna fråga komma till en överenskommelse. Men hittills, det betonar jag ytterligare, har det varit omöjligt att få ett medgivande från personalgruppernas sida, i den riktningen, att man ville resonera om att inom ramen av 1928 års kommittés beslut söka finna en framkomlig väg.

Så vill jag vidare erinra om, att sedan dessa överläggningar ägt rum på sensommaren förra året, ha ju levnadskostnaderna och därmed även indextalet ganska väsentligt sjunkit, och därmed har det budgetära läget högst avsevärt i ett visst hänseende förbättrats men i ett annat avseende försämrats. Den tänkta löneregleringen skulle ju under sådana förhållanden innebära ett relativt större språng uppåt beträffande höjningen av riksstaten än vad som tidigare beräknats. Jag slutar med att betona, att viljan har icke saknats hos regeringen, men det har varit olika omständigheter, som lagt hinder i vägen. Att

inom 1928 års ram lägga fram ett förslag, som hade välvilligt upptagits av de statsanställda personalgrupperna har mötts av ett bestämt motstånd.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr statsrådet **Larsson:** Herr talman, det kan måhända anses påkallat, om jag med några ord söker belysa vissa av de synpunkter, som framkommit — närmast under det anförande, som inledde denna debatt.

Herr Möller framhöll till att börja med, att rätt betydande belopp till arbetslöshetens lindrande vore upptagna i den statsverksproposition, som nu förelagts riksdagen. Men han tillfogade omedelbart, att det tyvärr förhölle sig så, att något djärvt och befriande grepp på arbetslöshetsfrågan icke blivit taget, utan att man tvärtom visat sig vara bunden av de dåliga traditionerna från flera föregående regeringar, och att i visst avseende, nämligen beträffande förslaget till nya beredskapsarbeten, ett fullständigt förfuskande av den tanke, som låge bakom riksdagsmotionen förra året, hade kommit till stånd. I fråga om arbetslöshetsförsäkringen förklarade herr Möller, att ett förhållande ägt rum och att socialministern släppt accepterat de skäl för uppskov, som tidigare hade anförts.

Jag vill först för min del säga, att jag i all blygsamhet måste avsäga mig möjligheten att taga upp ett arbete — i alla händelser till denna riksdag — av så stora proportioner, som det skulle ha inneburit att från grunden lägga om den arbetslöshetspolitik, som under så många år historiskt vuxit fram och tillämpats här i landet. Redan av den anledningen var detta omöjligt, att ganska snart efter regeringens tillträde de dåliga tiderna gjorde sig gällande, de arbetslösa antal oavslåteligen tilltog, och den närmaste uppgiften, som det i alla händelser från min synpunkt måste te sig, blev den att i största möjliga utsträckning bringa den hjälp, som under förhandenvarande förhållanden var möjlig att giva.

Gärna vill jag medgiva, att den skildring av arbetslöshetens omfattning, som herr Möller gav, i alla avseenden, såvitt jag kan se, var riktig, och att den bild han målade av de stora skarorna arbetslösa, större än på många år — sedan 1923 i april ha vi ej haft en högre siffra än vid sista årsskiftet — visst är ägnad att ingiva de allvarligaste bekymmer. Det kan säkerligen ej råda mer än en mening därom, att den oförvållade arbetslösheten är en av de största olyckor, som kan drabba arbetsföra människor, och att det ur allmän synpunkt därför är i allra högsta grad av intresse att bidra till att förebygga arbetslösheten och att hjälpa de arbetslösa, som utan egen skuld drabbas av denna olycka. Jag skulle tro, att det ej heller råder delade meningar om den satsen, att det enda verkliga botemedlet mot arbetslösheten, åtminstone i längden, är att så mycket som möjligt öka arbetstillfällena, öka produktionen, öka möjligheterna alltså för de arbetsvilliga att få utnyttja sin arbetskraft i marknaden. Men det kan därjämte ej bestridas, och det bestrides nog icke heller av någon, att samhället också har en oavvislig skyldighet att efter måttet av sina möjligheter bistå de nödlidande och hjälpbehövande. När nu av samtliga huvudtitlar den femte i år uppvisar den största ökningen, så är detta i mycket hög grad beroende på de stegrade kraven just på arbetslöshetsunderstöd. Detta innebär emellertid, som framhållits i statsverkspropositionen, ingenting annat än att en fullt automatisk stegring ägt rum, eftersom, som sagt, några nya principer icke nu ifrågasatts för tillämpningen. Styrkan i den hittillsvarande svenska arbetslöshetspolitiken — och den torde väl också hava sina goda sidor, även om den har åtskilliga brister — skulle ju ligga i dess förmåga att smidigt anpassa sig efter växlande förhållanden, att under tider av stegrad arbetslöshet kunna öka både arbetstillfällena för de arbetslösa och, i den mån det visar sig erforderligt, bispringa dessa med kontantunderstöd. Och jag ber att få understryka vad

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

herr Möller hade uppmärksammat, nämligen att jag för min del ej hyser de ringaste betänkligheter mot att man under tider som dessa i så stor utsträckning, som det kan visa sig erforderligt, lämnar all hjälp både i fråga om arbetstillfällen och i fråga om kontantunderstöd åt arbetslösa.

I det sammanhanget torde det kanske ej heller vara ur vägen att erinra om att vår svenska arbetslöshetspolitik och den arbetslöshetskommission, som ombesörjer tillämpningen av denna politik, visserligen varit utsatt för många anmärkningar och mycket kritik under de år, som gått, men att alla dock nu torde vara villiga erkänna, att de arbeten, som arbetslöshetskommissionen utfört under de senare åren, gått förhållandevis friktionsfritt, att i stort sett alltså de förr så vanliga klagomålen mot denna kommission och det sätt, varpå den utövade sitt arbete, nu ingalunda äro så ofta framträdande och så högljudda, som de tidigare varit.

Vad arbetslöshetsförsäkringen beträffar så skall jag i detta sammanhang nöja mig med att framhålla, att anledningen till att denna fråga icke kunnat föreläggas detta års riksdag — i alla händelser i vad på mig ankommer — icke är någon annan än den, att det utredningsarbete, som ännu återstår, icke inom den tid, som stått till förfogande, kunnat utföras. Jag ber att få erinra om, vad som också tidigare framhållits, nämligen att socialstyrelsens — sålunda det härvidlag mest sakkunniga ämbetsverkets — yttrande över 1928 års kommittéförslag i arbetslöshetsförsäkringsfrågan ännu icke inkommit. Från ämbetsverkets chef har jag emellertid fått en bestämd försäkran, att utlåtandet jämte hösten 1929 infordrad kompletterande utredning i vissa hänseenden inom de närmast månaderna — sålunda senast under våren 1931 — skall vara att införfärd. Det är också min bestämda föresats att, så snart detta utlåtande inkommer, uppläsa frågan till undersökning och söka komma till en bestämd ståndpunkt. I detta sammanhang ber jag att få upprepa vad en min företrädare i ämbetet för några år sedan sade nämligen att ställning till frågan om arbetslöshetsförsäkring kan tagas, oavsett huruvida vid den tidpunkten arbetslöshetsutredningens undersökningar kunna föreligga färdiga eller ej. Genom det dröjsmål, som nu kommit till stånd och som sålunda icke beror på några åtgärder eller någon uraktlåtenhet från min sida, har man, tror jag, dock vunnit dels den fördelen, att åtminstone första delen av arbetslöshetsutredningens undersökningar, nämligen om arbetslöshetens orsaker, kan föreligga färdig och säkerligen giva upplysningar av värde, dels också, att man under den allra närmaste tiden kan inhämta erfarenheter från vissa av de stora länderna med olika slag av arbetslöshetsförsäkring, hur under en sådan exceptionell påfrestning som den, som vi nu genomleva, de olika systemen hava fungerat. För egen del har jag redan tidigare offentligen framhållit, att jag icke hyser några principiella betänkligheter mot införandet av en arbetslöshetsförsäkring, vartill jag dock omedelbart tillfogat, att förutsättningen dock måste vara, att försäkringen kan anordnas på sådant sätt, att de i utlandet konstaterade, på vissa håll mycket betänkliga missförhållandena i största möjliga utsträckning kunna hos oss undvikas. I vidare mån skall jag i detta sammanhang ej ingå på denna fråga. Jag skall endast erinra därom, att det även *med* en arbetslöshetsförsäkring torde bli nödvändigt att bibehålla något slag av reservarbeten. Detta dels som kontroll på arbetsviljan hos de arbetslösa, dels också därför, att mycket svår arbetslöshet kan uppstå och bli av sådan omfattning, att försäkringen eljest brister sönder, vilket särskilt skulle kunna bli fallet under depressionsperioder av större varaktighet.

Beträffande förslaget till beredskapsarbeten skall jag i detta sammanhang allenast tillåta mig erinra därom, att det av de sakkunniga i detta ämne avgivna förslaget först i dag på morgonen ingivits till socialdepartementet och att jag sålunda ännu icke varit i tillfälle att närmare taga del av de grunder,

på vilka de sakkunniga velat fota sitt förslag till sådana arbeten. När herr Möller emellertid gör gällande, att det uppenbarligen är meningen att alldeles förfuska tanken med dessa arbeten, så ber jag att få säga, att enligt min uppfattning den summa, som första gången ställes till förfogande, spelar en relativt underordnad roll. Det viktigaste är väl, om man kan ena sig om *grunderna* för de arbeten, som det här är fråga om att utföra. Om behovet sedermera visar sig stort, och om man vid de företagna försöken finner, att detta slag av arbeten i praktiken utfaller väl, då kan man ytterligare öka det reservationsanslag, som för sådant ändamål ställes till förfogande.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Slutligen må det vara mig tillåtet att framhålla, att, om jag förstått herr Möller rätt, han skänkte instämmande åt åtminstone några av de sociala reformförslag, som framlagts i statsverkspropositionen och för vilka regeringen kommer att gå in under den nu påbörjade riksdagen. Vi ha ju i denna proposition bl. a. anmält, att vi komma att framlägga förslag till reformerad sjukförsäkring och till en därtill knuten moderskapshjälp, att det vidare kommer att framläggas ett förslag till reviderad arbetarskyddslag, ett vanartsförslag i delvis annat skick än det, som förelades förra årets riksdag, samt att slutligen en ny alkoholistlag kommer att föreläggas riksdagen. För min del vill jag säga, att det arbetsprogram, som på sådant sätt kommer att framläggas, är av en sådan omfattning, att det icke torde kunna förtjäna att betecknas annat än som ett allvarligt försök att föra åtminstone några av de betydelsefulla sociala reformfrågor, som synas vara färdiga för en lösning, ett steg närmare denna lösning. Det skulle visst inte vara ägnat att väcka förvåning, om mången ansåge, att alltför stora krav på sociala välfärdsanordningar ideligen resas, och talesmän för en sådan uppfattning ha ju också gett sig till känna under denna debatt. Allra minst kan det ju förvåna, om sådana erinringar komma till synes under en svår ekonomisk depressionsperiod. Det må dock kanske tillåtas mig att framhålla, att det enligt min mening skulle vara en både ansvarslös och ur vissa synpunkter samhällsfarlig väg, man beträdde, om man under mindre goda tider läte även aldrig så påkallade sociala reformer skjutas åt sidan och ställas på framtiden. Uppgiften att skydda och hjälpa människorna i sjukdom och nöd är en av det moderna samhällets primära uppgifter, fullt ut lika nödvändig som att värna samhällets säkerhet och trygga dess lagbundna ordning. Ingenting är heller i längden mera samhällsbevarande än den oavslutiga omsorgen från samhällets sida om dem av dess söner och döttrar, som utan sådan omsorg skulle råka i verkligt betryck. Må det dock genast tilläggas, att förutsättningen för en sådan aktiv socialpolitik, som jag vill företräda, givetvis är ett sunt och starkt näringsliv. Men förefinnes ett sådant — vilket utan minsta tvivel är fallet i vårt förhållandevis ovanligt lyckligt lottade land — då är det ej minst ur näringsintressets synpunkt av yttersta vikt, att dess arbetare känna största möjliga trevnad och trygghet och därmed bindas fastare samman med samhället och de företag, i vilka de äro anställda. Det samförstånd särskilt inom industrien, för vars stärkande min med rätta högt uppskattade företrädare i ämbetet nedlade så stora förtjänster, skulle säkerligen allra bäst befordras i den mån samhället allt mer och mer utdanas till ett sådant tryggt hem för goda medlemmar, som ej minst skapas genom sunda och väl avvägda sociala reformer. Redan ur näringslivets rent ekonomiska synpunkt är därför en aktiv socialpolitik enligt min mening av den allra största betydelse. Och man får aldrig se på dessa frågor så, att man för sociala reformer icke bör offra mer än det som möjligen blir över, när andra intressen blivit vederbörligen tillgodosedda.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman! Som en ursäkt och förklaring till att jag begär ordet i denna remissdebatt och framför allt vid denna tidpunkt,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

då alla äro angelägna att se debatten avslutad, vill jag framhålla, att det egentligen är på grund av herr andre vice talmannens anförande, som jag har ansett det tvunget att göra vissa erinringar.

Herr andre vice talmannen har riktat vissa anmärkningar mot reglerings-systemet beträffande spannmålsavsättningen, för vilken reglering herr andre vice talmannen, om jag inte missminner mig, är en av de politiska faddrarna. Samme ärade talare hade funnit, att regleringen icke verkade så effektivt som han väntat och icke heller tillämpats på bästa sätt. Nu beror det ju på vilka förhoppningar man i det fallet har ställt. Jag skall tillåta mig att litet senare taga upp anmärkningarna samt påståendet att spannmålshandlarna skulle inhösta huvudsakliga vinsten av regleringssystemet eller oberättigat stora vinster. Det torde nämligen vara nödvändigt för att få klart anmärkningarnas berättigande att gå något närmare in på frågan.

Beträffande inmalningens tillämpning är det ju alldeles självfallet, att det är något tidigt att vid denna tidpunkt bedöma verkningarna av densamma. Därmed torde lämpligen böra anstå, till dess vi kommit längre fram på konsumtionsåret och kanske allra bäst till dess slut. Jag har funnit det vara angeläget att vara med om att tillämpa inmalningsförfarandet så förnuftigt som möjligt och så, att det skulle kunna få behållas. Man skall vidare bemärka, när man kritiserar inmalningsprocentens storlek, att vid den tidpunkt, då den första inmalningsprocenten fastställdes, var det icke möjligt för nämnden att bedöma, i hur hög grad spannmålen var skadad, eller få en riktig uppfattning av skördens storlek, enär skördestatistiken är ganska ofullständig. Det visade sig också senare, att skörden i långt större utsträckning än man trott var skadad av regn. Regleringssystemet är självfallet, och för mig icke oväntat, behäftat med åtskilliga brister, varav den kanske svåraste är att avtalet om lägsta priser för brödspannmålen icke omfattar tillräckligt stort antal kvarnar för att verka fullt effektivt prisreglerande. Förmalningen av råg torde i viss mån ha förskjutits till förmån för de utom avtalet stående kvarnarna, vilka på grund av allt för stora utbud kunnat köpa billigare än avtalskvarnarna. Anhopningen av utbud torde vara förorsakad såväl av jordbrukarnas svåra ekonomiska ställning som utav en viss misstro till systemet och framför allt dess varaktighet, men också av överskattning av verkliga skördemängden.

Den mot regleringssystemet onekligen förekommande misstron torde också kunna hänföras från bristande tilltro till riksdagens och — inte minst — regeringspartiets vilja att i erforderlig grad stödja spannmålsodlingen under tillräckligt lång tid. Måhända är det föregående tiders erfarenhet som på detta sätt går igen. — Dessvärre ha, antagligen delvis beroende på förutnämnda ovisshet om stödaktionens varaktighet, spannmålsodlarna ej bildat organisationer för lagring och försäljning. För min del anser jag det vara nödvändigt med försäljningsorganisationer; utan sådana hjälpåtgärder av jordbrukarna själva kan icke full nytta dragas av stödåtgärder från statens sida, dessa må vara av ena eller andra slaget.

Man har vidare anført, att systemet är stelt och medför rubbningar i handeln. Det är ej förvånansvärt att ett system, som så hastigt kommer till stånd, icke kan vara vidare fullkomligt, och det är det givetvis ej heller. För att förbättra det torde naturligtvis vissa kompletteringar kunna vidtagas. Jag tillåter mig för regeringen framhålla, att det är för oss jordbrukare av allra största intresse och vikt att snart få veta, huruvida regeringen har någon avsikt att för riksdagen framlägga förslag, åsyftande förbättring av reglerings-systemet för brödspannmål. Ovisshet kan också råda om möjligheten att förnya kvarnavtalet. I fråga om utbyggande av regleringssystemet kunna olika åtgärder därvidlag tänkas ifrågakomma. Man kan tänka sig fullmakt för re-

geringen att sätta bestämda inköspriser för alla kvarnar. Jag är dock för min del ganska orolig för att ett sådant system till slut skulle utmynna i ett stelt och sannolikt mycket svårhanterligt statsmonopol. Då förefaller det mig mera godtagbart att vidtaga en stödåtgärd, bestående av stöduppköp av vid viss tid på sommaren överbliven brödspannmål, detta stödköp möjligen av staten tillsammans med kvarnar. Att man vid ett nytt avtal kan företaga vissa justeringar, som inte behöva vara föremål för något som helst regerings- eller riksdagsingripande, är ju uppenbart. Det kan tänkas förbättringar beträffande den glidande prisskalans avvägning och att den skulle kunna fortsätta längre på sommaren, att vetet skulle mer än nu betalas efter sin kvalitet o. s. v. Detta senare skulle kanske medverka till att den befarade produktionsökningen för vete, som herr Örne i viss mån berörde, inte skulle kunna bli så stor som man på vissa håll tror. Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang påtala en sak, som är föremål för stor uppmärksamhet, och det är, att staten vid sin upphandling till ett billigare pris än som normeras genom avtalspriserna köper rågmjöl ifrån kvarnar, som stå utanför avtalet. Att på det sättet, bildligt talat, med den ena handen söka åstadkomma en relativt hög prisreglering men med den andra utnyttja situationen till att köpa av dem, som ej velat bidra till regleringen, är naturligtvis inte förenligt med det syfte, som regleringen har.

Man har vidare anmärkt, att av den prisförbättring, som jordbrukarna skulle erhålla, blir en hel del och alldeles för mycket kvar hos mellanhänderna. Herr andre vice talmannen förmenade också, att den ursprungliga bestämmelsen i första avtalet, att jordbrukarna skulle ha företräde till försäljning direkt till kvarnarna, borde ingått även i nu gällande avtal. Vi veta alla, hur det gick vid denna bestämmelses tillämpning. Därigenom avstannade praktiskt taget all handel, ty man avkopplade den vanliga spannmålshandeln. Detta finns det enligt min mening icke anledning att göra. Tvärtom finns det stor anledning att säkra sig om spannmålshandlarnas stöd, detta såsom ett led i arbetet på jämn fördelning av spannmålsutbuden till kvarnarna. Jag tror, att det är oberättigat att tillvita spannmålshandlarna, att de skulle orättmätigt begagna sig av det nuvarande läget. På grund av några få undantag bör man ej mot spannmålshandlarkåren framkasta sådana beskyllningar. Jag vill, att man i detta fall skall söka vara rättvis, och jag vill därför också tillbakavisa de anmärkningar, som riktats mot avtalskvarnarnas uppträdande. Mitt intryck är, att dessa ha handlat lojalt, och den till synes något större marginal beträffande spannmåls- och mjölpris, som man från en del håll har velat peka på, behöver inte nödvändigtvis bero på att kvarnarna betingat sig för stor förtjänst. Vid bedömandet av marginalen spelar det en mycket stor roll, hur avfallsprodukterna från kvarnarna ersätts. Som bekant betalas dessa under löpande konsumtionsår särskilt lågt, och därför finns det ingen anledning att antaga, att inte prisskillnaden skulle kunna vara en aning högre än vad den eljest brukar vara utan att uppskörning skulle föreligga. Vidare tillkommer, att kvarnindustrien är belastad med relativt höga magasinsomkostnader på grund av ovanligt stor lagring av svensk spannmål, vilken är relativt fuktig och svårskött.

En stor svårighet beträffande systemet är givetvis, att den spänning mellan priserna för fodersäd och brödsäd, som förekommer, kanske i oberättigad mån stimulerar till brödsädesodling. Jag menar, att detta kan i viss mån avhjälpas genom åtgärder för stabilisering av havrepriset. Det är med ledsnad, som vi jordbrukare inte i statsverkspropositionen eller trontalet fått klart besked, huruvida man från regeringen har att förvänta sig stödåtgärder beträffande havren. Inom stora delar av landet har jordbrukarbefolkningen med oro men även förhoppning avvaktat regeringsförslag angående skydd för havreodlingen.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag vill i detta sammanhang säga några ord på grund av att herr andre vice talmannen fann lämpligt att i sammanhang med remissen av statsverkspropositionen gå in på en särskild nämnds i dagarna till Kungl. Maj:t avgivna yttrande beträffande ett förslag, som var avgivet från jordbruksutredningen angående havren. Jag vill då säga, att jag förstår sannerligen inte, hur herr andre vice talmannen läser detta yttrande. Jag förmodar, att han endast har läst ett dåligt avtryck i tidningarna. Eljest skulle det ha stått alldeles klart för honom, att spannmålsnämnden icke uttalat, att man inte kan komma till en reglering före nästkommande december. Nämndens yttrande i denna del innebar endast att konsumtionsår, för vilket jordbruksutredningen ansett inmalningsprocenten böra bestämmas lika för hela tiden, normalt borde taga sin början 15 nov. eller 1 december, enär först vid denna tidpunkt någorlunda riktigt kunde bedömas hur skörden utfallit. Havreskörden år 1930 är nu känd och något hinder av nämnda orsak för tillgripande omedelbart av tvångsinmalning av grynhavre föreligger ej.

Att det, som i det sammanhanget framhölls, var nödvändigt att ge en definition på grynhavre är ju alldeles påtagligt. Att så lättvindigt, som herr andre vice talmannen synes vilja göra, gå in för en ganska omfattande reglering, går enligt min mening inte för sig. Hur väl planerat ett regleringssystem än kan synas vara, uppstår oftast svårighet vid dess tillämpning, och man bör därför redan från början vara angelägen ge ett sådant system så god utformning som möjligt. Icke minst minimiprissystemets tillämpning ger belägg härfor.

Beträffande inmalningstväng för grynhavre, så torde för gynnande av havreavsättningen ett sådant böra införas, men dess prisförbättrande verkan torde ej böra överskattas. För att det i detta avseende skall kunna nämnvärt inverka bör det kompletteras med skydd mot införsel av utländsk havre.

Jag vill, återgående till mellanhändernas påtalade förtjänst, säga, att det var just omtanken om de små jordbrukarna, som gjorde att vi icke föreslogo intagande i nu gällande kvarnavtal av den bestämmelsen, att kvarnarna skulle i första hand köpa direkt från jordbrukarna. I saknad av försäljningsorganisationer, skulle de spannmålsproducenter, som endast ha småpartier, fått vara de sista som fått sälja. Jag tillåter mig fråga herr andre vice talmannen: var skulle den kvantitet brödsäd, som nu är lagrad hos spannmålshandlarna, funnits, om de inte hade tagit emot den? Kvarnarna äro praktiskt sett fullbelagda och de kunde inte tagit emot den. Alltså skulle den ha fått ligga kvar hos jordbrukarna. Ifrågavarande bestämmelse skulle ju, i stället för att främja, ha försvårat avsättningen. Något system, möjliggörande för alla jordbrukare att direkt till kvarnarna få sälja hela sin produktion under loppet av några få månader, kan näppeligen åstadkommas. Det talas om, att det i Skåne lanserats ett nytt system, som vore en ginväg härvidlag, men jag ifrågasätter, om det är lyckligt att slå in på den vägen. Bildande av opolitiska lagerhus- och försäljningsföreningar, vilka i största utsträckning handha försäljningen, synes mig vara bästa utvägen för bönderna för att slippa trängas i kvarnarnas uppköpsköer.

Som slutomdöme om det gällande regleringssystemet tillåter jag mig således framhålla, att detsamma verkat någorlunda tillfredsställande och förbättrat priserna rätt avsevärt. En prisförbättring härvidlag träffar under hela konsumtionsåret ungefär 350,000 ton svenskt vete och 130,000 ton svensk råg. Förutsatt att någon annan stödåtgärd under tiden icke vidtagits och prisförbättringen beräknas till 4—5 öre pr kg., skulle gällande regleringssystem tillfört svenska jordbruket i runt tal 20 miljoner kronor under innevarande konsumtionsår. Systemet har icke medfört den fruktade fördyringen av mjöl och bröd, och jag vågar göra det antagandet, att brödspriset sannolikt icke skulle ha

varit nämnvärt billigare, även om jordbrukarna icke fått denna prisförbättring. Brödprisen visa nämligen mycket stor benägenhet att envist stå kvar å en så hög nivå, att den, om man jämför den med priserna i andra länder, verkar abnormt hög, detta sett i förhållande till de olika ländernas råvarupriser.

Man kan beträffande de vidtagna åtgärderna för stöd åt spannmålsodlingen kanske tvista om huruvida den väg, man slagit in på, varit den lämpligaste — även jag tvivlar därpå — men det skall från jordbrukarhåll dock erkännas, att i den kritiska situation, som jordbruket befunnit sig i, har regeringen intagit en mera skyddsvänlig och handlingskraftig ståndpunkt än man med hänsyn till regeringspartiets tidigare uppträdande haft anledning förvänta.

Det är ytterligare en sak, som jag, herr talman, inte kan undgå att beröra i sammanhang med statsverkspropositionens remiss, och det är saknaden av förslag under nionde huvudtiteln beträffande nötkreaturstuberkulosens bekämpande. Det skulle enligt min mening ha varit lyckligt, om ett förslag härom hade kommit från regeringen.

Vidare tillåter jag mig fästa hans excellens herr statsministerns uppmärksamhet på att upphandlingssystemet till regementena av jordbruksprodukter i många fall är för jordbrukarna oförmånligt. Det tillgår många gånger på det sättet, när ett regemente infordrar anbud på vissa varor — det gäller t. ex. halm, hö och havre — att man infordrar anbud gällande mycket stora partier för lång tid. Självfallet kan inte den enskilde jordbrukaren då komma in med anbud, såvida han inte är särskilt spekulativt anlagd, och det äro i allmänhet inte våra jordbrukare. Leveransen tas oftast av en grossör, kanske boende å annat håll av landet, och härigenom uppstår det förhållandet, att denna kontraktsleverantör sedan i sin tur delar ut leveransen till ortens jordbrukare till ett pris, som är mycket lägre och som de ovillkorligen måste godtaga. Avsättningen till regementena är nämligen ej sällan den enda möjligheten för ortens jordbrukare — särskilt gäller detta hö och halm — och de nödgas därför godtaga erbjudandet om leverans till priser, som långt ifrån alltid äro lämpligt avvägda i förhållande till det pris, regementet får betala. Ett utsträckande till andra delar av landet av det s. k. Bodensystemet, d. v. s. att regementena företaga upphandlingar direkt från jordbrukarna även i mindre poster eller företaga dessa upphandlingar genom jordbrukarnas försäljningsföreningar, skulle jag vilja hemställa om måtte genomföras. Jag skulle förmoda, att hinder härvidlag icke möter för utfärdande av bestämmelser på administrativ väg.

Jag tillåter mig att med ett par ord vidröra herr Örnes anförande. Herr Örne talade om att jordbrukarna hade frestats öka sin produktion genom vissa åtgärder, som han ville likna vid en hötapp, som man hade hållit framför jordbrukarna, och på det sättet fått dem att fortsätta en produktion, som icke varit berättigad av det ekonomiska läget. Jag tror, att jag vågar säga, att uppfattningen bland jordbrukarna är den, att någon fortgående produktionsökning inte alltid är önskelig, men jag ber också att få säga, att det finns andra hötappar, som från det parti, som den ärade talaren tillhör, blivit hållna framför jordbrukarna. Det intresse, som från det hållet har uttalats för jordbruket, kan nog också liknas vid en hötapp, och den hötappen har inte heller kommit jordbrukarna till godo.

Herr Lindley: Herr talman! Jag skall försöka fatta mig mycket kort. Jag känner mig emellertid nödsakad släpa en torr gren till bålet.

Visserligen har chefen för finansdepartementet försökt bevisa, att de statsanställda inte ha någon anledning till klagomål. Han har ungefär den uppfattningen, som står i den gamla visan: »du klagar, men du klagar dumt». Järnvägsmän och lärare ha i denna kammare haft goda tillfällen att försöka

Statsverkspropositionen. framföra sin mening, men jag vill här föra till torgs en berättigad klagan från en annan liten grupp, nämligen mynt- och justeringsverkets personal.

(Forts.)

År 1928 framförde jag en motion, vari jag hemställde, att denna personal måtte uppföras på ordinarie stat. Jag påpekade i denna motion, att mynt- och justeringsverket torde vara en av de äldsta statsinstitutionerna. Myntverket torde väl ha funnits till före post och telegraf och järnvägar och t. o. m. före tullen. Men likväl är dess personal ännu inte uppförd på ordinarie stat. Det är ju så, att kåren är liten, och den har därför kunnat ignoreras. Likväl är det en permanent kår, sysselsatt inom mynt- och justeringsverket. Till följd av att kåren här har blivit lämnad utanför, saknar den fortfarande ett ordnat pensionssystem. På grund härav låter man personalen gå kvar så länge som möjligt, och jag måste säga, att det är väl ändå brist på rationalisering, som gör sig gällande inom detta verk, när man inte försökt ordna det på det sättet, att man kan få ett ombyte och tillflöde av unga och friska krafter. Eller också avpolletterar man dem och ger dem en liten nådegåva i form av årligt understöd.

Då jag framförde denna motion 1928, remitterades den till statsutskottet, och statsutskottet gjorde då följande uttalande, att riksdagen allaredan i skrivelse till Kungl. Maj:t »framhållit vikten av att, bland annat, frågan om ordnandet av tjänstepensioneringen för hittills icke pensionsberättigade grupper av i statens tjänst anställda icke ordinarie befattningshavare snarast möjligt bringas till slutlig lösning. Därjämte vill utskottet framhålla, att, enligt vad utskottet inhämtat, mynt- och justeringsverket i en till Kungl. Maj:t den 14 april 1928 gjord framställning hemställt om viss arbetarpersonals vid verket uppförande på ordinarie stat. Då sålunda frågan om uppförande å ordinarie stat av sagda personal redan är föremål för Kungl. Maj:ts prövning och, på sätt utskottet ovan framhållit, förslag för övrigt föreliggande rörande ordnandet av denna arbetarpersonals pensionsfråga, får utskottet hemställa, att herr Lindleys ovanberörda motion, I: 5, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd». Av den framlagda statsverkspropositionen framgår ju helt tydligt, att man även i fortsättningen ignorerar denna lilla grupp och dess önsknings. Visserligen är gruppen liten, men även en liten grupp statstjänarens önsknings får man väl ändå taga någon hänsyn till, och därför måste jag uttala mitt beklagande över denna liknöjdhet. I det fallet kan man väl icke skylla på statsfinansiella svårigheter, utan det är ren liknöjdhet, som gjort sig gällande, och det anser jag mig nödsakad att här påtala.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman, mina herrar! Jag hade ej ämnat uppträda i denna remissdebatt, men det var en passus i herr finansministerns uttalande, som ger mig anledning att uppträda, enär den framfördes på sådant sätt, att det kan föranleda misstydningar.

När statsrådet och chefen för finansdepartementet skulle försvara sig mot de i tidningspressen förekommande uppgifterna om att jordbrukets huvudtitel och dess intressen i trontalet och statsverkspropositionen blivit tillbakasatta, i synnerhet med tanke på det krisläge, som råder inom jordbruket, anförde han som försvar, att, såsom han uttryckte sig, den nuvarande jordbruksministern äskat ett anslag på $3\frac{1}{2}$ miljoner mer än sin företrädare. Det förhåller sig på det sättet, att den föregående regeringen, när det gällde åtgärder till sockerbetsodlingens stödjande, föreslog, att sockerbetsodlingen skulle stödjas medelst tullåtgärder, under det att den nuvarande regeringen på nionde huvudtiteln uppfört ett anslag på 3,8 miljoner såsom subvention åt sockernäringsen. Det är detta som naturligtvis gör den stora ökningen, och räknar man riktigt med beaktande av herr finansministerns egna sifferuppgifter, kommer den nuvarande jordbruksministern i stället på minus. Jag har velat rätta detta, så att det

icke skall ge anledning till den felaktiga tolkningen, att man från regeringshåll skulle ha visat större intresse i år än i fjol för jordbruket.

Jag har lovat att bli mycket kortfattad, därför att det har uttalats önskan om att debatten nu måtte avslutas. Därför kan jag ej, vilket det annars kunde varit intressant att få göra, gå in på frågorna litet närmare. Det hade varit önskvärt, om i år liksom i fjol, och kanske ännu utförligare i år, åt nionde huvudtiteln hade givits en inledning, som hade närmare belyst tillståndet inom jordbruket och de åtgärder, som i anledning av det alltmer utvecklade krisläget hade från statsmakternas sida varit påkallade och behövliga. Om en sådan undersökning hade gjorts, skulle den givit kammarens ledamöter ett intryck av vad vi alla, som arbeta i det praktiska livet, så väl veta, att den kris, som så kraftigt började på hösten 1929, alltjämt med oförminskad styrka fortgår, ja, man kan på spannmålsodlingens område skönja en tendens till ytterligare nedåtgående konjunkturen, och vad sockermarknaden beträffar, ligger i år sockerpriset 6 öre lägre än det gjorde förra året, vilket ofördelaktigt influerar på betpriset. Vad den animaliska produktionen angår är nu även den situationen bedrövlig. Allt detta motiverar ju, att stödåtgärder alltjämt vidtagas till jordbruksnäringens skydd, och det är klart, att från mina utgångspunkter och med de synpunkter, jag har på denna näringsgren, och det intresse, jag har därför, känner jag mig icke tillfredsställd med den nuvarande regeringens inställning när det gäller hjälpåtgärder för jordbruket.

Jag begagnar tillfället, eftersom det icke har förmärkts något därom i tron-talet eller under huvudtiteln, att efterlysa, huruvida regeringen har för avsikt att i proposition föreslå ett förnyande av de nu under sommaren utlöpande utförselbevisen, och likaså är det av allra största intresse för oss att få veta, huruvida regeringen överväger förslag till skydd för havreodlingen. Jag behöver ej närmare utveckla de skäl, som tala för att ett sådant skydd lämnas.

Av nionde huvudtiteln finner jag, att regeringen har, som jordbruksministern säger, av statsfinansiella skäl icke ansett sig kunna upptaga och framföra de sakkunnigas förslag till nötkreaturstuberkulosens bekämpande. Ärendet redovisas i huvudtiteln och ligger färdigt, såvitt jag kan förstå, och remissyttrandena ha inkommit. Det är ett ärende, som berör landets jordbrukare i allra högsta grad. Nötkreaturstuberkulosen åstadkommer årligen en förlust för våra jordbrukare på över 30 miljoner kronor. Det vore önskvärt, att med all den skyndsamhet, som är möjlig, detta ärende fördes fram till avgörande, så att åtgärder häremot kunna vidtagas.

I tider av depression och stigande arbetslöshet är det ju — en ofta här upprepad sanning, men det kan behöva erinras därom än en gång, — att alla krafter böra spännas för att stödja de produktiva arbetena i landet, stödja produktionen och näringslivet, ty ytterst är det ju näringslivet, som skall utgöra det ekonomiska underlaget för alla våra sociala välfärdsanordningar och vår kultur. Jordbruket intager i vårt näringsliv en helt annan och för landet i sin helhet betydelsefullare ställning än den herr Örne tillmäter detsamma. Jordbruket har av ålder varit och är alltjämt landets modernäring, och det är en så stor befolkningsgrupp, som har sin utkomst av denna näring, att det är av allra största betydelse, att åt jordbruket gives allt stöd liksom åt näringslivet i övrigt.

Det förefaller av statsverkspropositionen, som om det vore meningen att alltjämt fortsätta på de sociala reformernas väg. Jag är lika varm vän av reformer på det sociala området, när de äro berättigade och befogade, som någon, men jag menar, att i tider, då den främsta uppgiften borde vara att understödja näringslivet, borde man kunna hålla sig något tillbaka med sådana andra förslag, som icke äro oundgängligen nödvändiga. Under nionde huvudtiteln finnes upptaget det förra året beslutade skogsodlingsanslaget. Det stora pro-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

gram, som riksdagen då gick in för till kultivering av våra kalmarker och upp-
röjande av Stavaskogarna i Norrland o. s. v., började med ett anslag på 600,000
kronor första året, och det var ju meningen, att det skulle fortsätta med ett vida
högre anslag. I år har jordbruksministern i stället för att fortsätta och utbyg-
ga programmet, som var överenskommet, i stället gjort en minskning i anslaget
från 600,000 till 400,000 kronor. Jag förstår, att motiveringen härför är det
förhållandet, att det hela ännu icke skulle ha kommit i gång. Men jag vet, att
det är i gång. Skogsvårdsstyrelserna hålla på att organisera sig och anskaffa
folk och material samt utvidga sina plantskolor för ändamålet, och vi ha ännu
icke haft någon hel planteringssäsong. Den inträffar först nu på våren. Jag
menar, att det hade varit ett utmärkt tillfälle att på ett område som detta öka
arbetstillfällena genom att fortsätta med de program, för vilket regeringen och
riksdagen gingo in förra året. Istället har man höjt anslag på socialdeparte-
mentets huvudtitel, av vilka medel det synes mig, att man lämpligen kunnat
taga någon del till mera produktiva arbeten. När man sysslar med sociala
hjälpaktioner av det ena eller andra slaget, vill jag till slut ha sagt, att man
bör icke glömma, att även jordbrukarnas och deras arbetares ekonomiska ställ-
ning är en social fråga av den allra största betydelse för hela vårt land.

Herr Westman: Herr talman! Kammaren torde med hänsyn till ämnets
vikt ursäktas, att jag vid denna sena timme tar till ordet för att helt kort fram-
föra några tankar med anledning av hans excellens herr statsministerns an-
förande i frågan om förhållandet mellan regering och riksdag.

Vi känna alla hans excellens som den praktiske politikern, och vi ha alla
haft anledning mer än en gång, särskilt när statsutskottsärenden varit före,
att beundra hans konkreta intelligens. Dessa egenskaper, som äro karak-
teristiska för honom, visade han också i det anförande, som han nyss höll.
Han lämnade teorien helt och hållet å sido. Han sade, att teorien är riktig
men att den var av honom övergiven av praktiska skäl, därför att han icke
visste, hur det regeringsprogram skulle se ut, som kunde läggas till bas för
en majoritetsregering.

Han föreslog mig, att jag skulle i denna debatt framlägga ett förslag till
ett dylikt program, timra en plattform, som hans excellens också uttryckte
sig, som kunde tjäna till stöd för en majoritetsregering. Det är tämligen
enastående och ovanligt, att en statsminister vänder sig till en utomstående
med en anhållan om dylik offentlig hjälp. Jag förmodar, att kammaren skulle
få sig ett gott skratt, om jag föll i den fällan och nu försökte till hans excel-
lens' övervägande framlägga ett dylikt program. Man har sagt om hans
excellens, att han saknar humor. Vi ha i dag hört ett jungfrutal av en av
statsrådets yngre ledamöter, socialministern. Om det hädanefter påstås, att
hans excellens saknar humor, så är det ej riktigt, ty vi ha nu hört ännu ett
jungfrutal från regeringen, nämligen hans excellens såsom humoristisk jung-
frutalare i denna debatt.

Det vänliga förtroende, hans excellens visade mig, var för mig så mycket
mer smickrande och glädjande, som det ju var rent personligt. Hans excellens
gav mig erkännande för att jag omfattade en så vacker och riktig teori, fastän
det parti, jag tillhör, »vid de båda senaste regeringsbildningarna avböjt att
vidga basen för regeringen». Jag måste säga, att hans excellens härmed icke
alldeles riktigt refererat den skriftväxling, som förekom vid de båda senaste
regeringsbildningarna mellan bondeförbundet och de båda blivande excellen-
serna. Ty bondeförbundet har vid dessa tillfällen sagt, att bondeförbundet
icke gick med på den regeringsbildning, som det var fråga om, av det skälet,
att även om bondeförbundet anslöt sig därtill, skulle man icke få en *majoritets-
regering*. Bondeförbundet vägrade att delta i en regeringsbildning, som icke

ledde till majoritetsregering. Om alla partier följde den linjen, skulle vi naturligtvis komma fram till majoritetsregeringar i detta land, men jag vill ändå icke giva anvisning på den metoden för att komma fram till detta ideal, ty då skulle man kunna säga, att jag ville lösa problemet genom att söka lyfta trädet i storändan. Därför skall jag nalkas problemet från ett annat håll.

Det finns två vägar för att få till stånd en regering med stöd av en riksdagsmajoritet. Den ena vägen är den, att man bildar en regering, som i själva bildningsögonblicket har en majoritet. Det kan ske antingen genom att ett parti har majoritet i riksdagen eller att man inom regeringen bildar en koalition, som behärskar majoriteten inom riksdagen. Det är naturligtvis den säkraste vägen. Det var den vägen hans excellens tog sikte på i sitt förra anförande.

Men det finns också en annan väg, och det är, att man bildar en regering, som i själva bildningsögonblicket är en minoritetsregering, men som skaffar sig riksdagsmajoritetens stöd genom att dennas välvilliga hållning till regeringen blir offentlig fastslagen. Det kan ske och sker naturligtvis mest effektivt genom ett uttryckligt *förtroendevotum*. Det finns emellertid också vissa författningar, som nöja sig med den ståndpunkten, att regeringen skall anses åtnjuta förtroende inom parlamentet på grundvalen av ett *uteblivet miss-troendevotum*. Det är ett system, som man kan ha i sådana stater, där man har dagordningsinstitutet.

Det ha vi ju ej i Sverige, och vi komma således under det minimum, som man känner i de utländska författningar, varom jag talat. Hos oss lämnar man i många fall, när en regering bildas, alldeles därhän, hurudant regeringens förhållande är till riksdagen. Ett sådant fall inträffade vid denna regerings bildande, som jag förut påpekat. Man kan — för att intressera herr ecklesiastikministern för mitt anförande vill jag taga en kyrklig bild — även med avseende å ett statsskick tala om två sorters synder: verksynder och underlåtenhetssynder. Enligt min mening begicks en underlåtenhetssynd mot vårt statsskick den 12 juni, då man ej spred klarhet över riksdagens förhållande till regeringen. Det förslag, som jag framkastade i mitt förra yttrande, var endast den positiva sidan av den botgörarstämming, som jag nu angivit. Det var ett yrkande, ett förslag i all blygsamhet, att man skulle ena sig där-om, att det riktiga är, att regeringen, så fort ske kan, bereder riksdagen ett tillfälle till en programdebatt. Därigenom skulle naturligtvis ett steg tagas i riktning mot att sprida klarhet för valmännen över vad som försiggår här på Helgeandsholmen, att låta dem få veta, hurudant förhållandet är mellan regeringen och riksdagen. Jag vill ej säga, att mitt förslag är fullt tillfredsställande, att det är det enda steg, som skulle kunna tagas, men herrarna kunna ju ej begära, att jag i denna stund skall lägga fram något fullständigt författningsprogram. Jag vill endast framhålla, att allt vad som kan göras i syfte, att man får klara linjer uppdragna för förhållandet mellan de ledande statsorganen, är av godo, ty därigenom skapas förtroende hos valmännen. Man kan icke begära, att valmännen skola hysa förtroende för något, som för dem ter sig såsom oklart och obegripligt. Jag vågar säga, att liksom klarhet och kraft ofta följas åt i dikten, så följas de även åt inom det demokratiska statsskicket.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: När jag besvärar kammaren med att åhöra ett anförande vid denna timme, så gör jag det endast med anledning av att min kollega, jordbruksministern, fått giva regeringens tribut åt influensaepidemien. Han har därför tyvärr icke kunnat deltaga i dagens debatt, och jag vill i någon mån försöka ersätta honom, närmast med anled-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ning av ett par uttalanden, som gjorts av en ärad representant på västgötabänken.

Jag vill då säga, att vad angår utfallet av den stödaktion, som förekommit på jordbrukets område, så skulle väl huvudanmärkningen däremot vara den, att en hel del kvarnar — smärre kvarnar, som icke deltagit i avtalet — ha passat på tillfället att vid sina uppköp underbetala spannmålen, d. v. s. betala ett annat och lägre pris än det, som avtalet med kvarnarna förutsatte. Att denna svårighet skulle uppstå, därmed var man nog förtrogen redan ifrån början, när man tänkte sig att komma fram på avtalets väg. Dock trodde man, att om *någon* gång man skulle kunna förvänta sammanhållning från producenternas sida om ett pris, så att inte spekulationer i underbetalning skulle ifrågakomma, så borde det vara just i det läge, i vilket denna fråga nu befunnit sig. Särskilt sedan det nu innevarande konsumtionsårets avtalspriser blivit kända, vilka innebära, att de avtalsslutande kvarnarna förbundit sig betala ett pris, som saktastiger ungefär till det belopp, som behövs för förräntning, magasinering och omhänderhavande av skörden fram till våren, och när dessutom inmalningsprocenten siktar till en förbrukning, som skulle före konsumtionsårets slut ta i anspråk hela den svenska till brödändamål dugliga spannmålen, hade man anledning antaga, att man på jordbrukarsidan skulle komma att hålla ihop om de sålunda tillkännagivna priserna. Därtill kommer också, att riksdagen förra året på förslag av vederbörande utskott försökte åstadkomma förutsättningar för belåning av spannmål. Man kunde alltid, ansåg man, räkna med att, vilka förhållanden som än skulle inträda, och på vilka vägar man än sökte bistå jordbrukarna, svårigheter skulle uppstå därigenom, att många jordbrukare voro nödgade att sälja sin spannmål på hösten omedelbart efter skördens inbärgande och att denna önskan att sälja var vida starkare än kvarnindustriens möjlighet att vid den tiden göra sina uppköp. Därför skapades också ett institut, som, dels genom att tillhandahålla statsmedel till byggande av spannmålslagerhus, och dels genom belåningsverksamhet, skulle kunna åstadkomma hjälp emot den svårighet, som låg i detta omedelbara försäljningsbehov redan vid konsumtionsårets början.

Nu invände häremot, såvitt jag uppfattade anförandet rätt, den ärade talaren på västgötabänken, att en av anledningarna varför man ganske icke i så stor utsträckning hållit tillsammans om priserna och de vidtagna åtgärderna har varit dels den misstro, som man hyst emot hela stödaktionen och dess hållbarhet och dels också det förhållandet, att man icke visste; hur länge denna stödaktion i sin nuvarande form skulle komma att bestå. Den ärade talaren har nog rätt i, att det har medverkat. Men jag vågar göra gällande, att de, som förklarat, att i deras stödaktionsplaner under alla förhållanden ingått inmalningsbestämmelser, men som samtidigt sökt kritisera inmalningsförfarandet och de kalkyler beträffande konsumtionen, som varit knutna till detta, och som gjort gällande, att inmalningsprocenten varit för låg m. m., de ha, såvitt jag förstår, starkt bidragit till att hos jordbrukarna skapa den oro och misstro, som föranlett dem att i otid och för underpris sälja sin spannmål. Jag måste säga, att jag har svårt att förstå dem, som förklara sig kunna godkänna denna metod, vare sig i samband med tullhöjning eller icke och förklarar den vara nödvändig i båda fallen, men som på samma gång genom att kritisera de nu vidtagna åtgärderna försvårat tillämpningen av stödbestämmelserna och föranlett en försäljning på sidan om avtalet i kanhända större utsträckning än man kalkylerat med. Jag tror dock att denna, så att säga sidoförsäljning, hört hemma egentligen kanske endast i Västergötland och i Närke, och jag tror, att i allmänhet annars en rätt god sammanhållning tillförsäkrat jordbrukarna det för dem avsedda spannmålspriset.

Vad beträffar frågan om stödaktionens bestånd, så är den ju ett spørsmål.

som är svårt att besvara. Den frågan blir det väl regeringens och riksdagens sak att i fortsättningen samfällt besvara. Huruvida i vissa avseenden jämkningar böra ifrågakomma, är också beroende på erfarenheter, vilka man i vissa avseenden ännu icke helt kunnat tillgodogöra sig av den hittills inledda stödaktionens resultat. Den inventering, som förestår, och åtskilliga andra slutsatser, som man på ena eller andra hållet kommer att dra, kan i detaljer bli beroende jämväl på regeringens uppfattning om stödaktionens utfall. Men att det är regeringens mening att uppehålla sin stödaktion i ungefärligen den utsträckning, som förekommit under innevarande år, därom torde väl icke någon ovisshet ha behövt råda.

Talaren uppe på västgötabanken frågade hur man tänker sig det ordnat med havreodlingen, och herr Johansson i Fredrikslund utvidgade sin fråga till att omfatta även utförselbevisen. Båda dessa saker ligga för närvarande under utredning. I fråga om havreodlingen har just i dessa dagar ett av de mera avgörande yttrandena inkommit, och regeringen kommer givetvis att dels på det hittills samlade materialet och dels på annat material, som den införlämnar, grunda sin fortsatta behandling av detta ärende. Och i fråga om utförselbevisen är läget precis detsamma. Frågan därom är också beroende av åtskilliga myndigheters yttranden, som ännu icke inkommit. Jag vill minnas, att man såsom tid för yttrandenas ingivande satt den 20 januari. I båda dessa avseenden föreligga ärendena sålunda för närvarande till behandling, och förslag komma givetvis att framläggas eller regeringens ståndpunkt kommer i varje fall att tillkännagivas, så snart det kan bli möjligt.

Så har man frågat här i detta sammanhang — det var herr Johansson, som sporde därom — varför icke förslaget om kreaturnöttuberkulosens bekämpande framförts såsom regeringsproposition. Yttrandet i denna fråga inkom den 21 oktober detta år. Det var ett mycket vidlyftigt yttrande, som var åtföljt av en kostnadsberäkning, slutande på ett belopp av 1,070,000 kronor. Det är klart, att i den ekonomiska situation, som man i år stod uti, när det gällde att uppgöra budgeten, och då det här var fråga om ett nytt ändamål och dessutom ett från de sakkunniga så sent avgivet förslag, vilket sålunda jämväl måste underkastas vederbörande myndigheters behandling såväl som behandling inom regeringen, måste ju allt detta — så förefaller det åtminstone mig — utgöra mycket goda skäl för att icke söka föra fram detta ärende till årets riksdag. Jag tror att, vilken regering som än stått i den situationen, skulle den ha kommit till det resultatet vid prövning av frågan, huruvida det vore möjligt att till årets riksdag nu framföra detta förslag. Jag är emellertid fullkomligt överens med de båda talare, som berört denna sak, därom att frågans vikt är sådan, att den påkallar snabbast möjliga och mest effektiva behandling.

Med detta tror jag mig i korthet ha berört de frågor, som närmast framställts till regeringen. Beträffande stödaktionen i övrigt kan jag icke finna annat än, vad särskilt beträffar talaren på västgötabanken, som personligen varit i tillfälle att följa denna verksamhets gång och med verklig sakkunskap bedöma dess verkningar och förutsättningar, det förefaller mig, säger jag, som om hans slutbetyg om vad som gjorts, var ur regeringens synpunkt rätt tillfredsställande.

Jag ber slutligen att få säga till herr Westman, att han fortsatte trevligt och skickligt som vanligt att spinna på den rent teoretiska utvecklingen av sitt spörsmål. Men han underlät att *giva någon* anvisning, som skulle kunna leda till några praktiska resultat.

Herr Möller: Det kanske är onödigt, men jag anser mig dock böra foga några få randanmärkningar till herr socialministerns yttrande.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag vill först säga, att det berör mig uteslutande sympatiskt, då en ledamot av Kungl. Maj:ts regering förklarar, att han inte hinner med allt. Det ligger i sakens natur, att arbetstiden även för en minister är begränsad och att anspråken måste ställas något så när rimliga i det avseendet, men jag är inte alldeles tillfredsställd med förklaringen ändå, därför att man kan ju *välja* sina arbetsuppgifter, och det är klart, att den, som varit intresserad av att frågan om arbetslöshetsförsäkringen snabbt skall lösas, med all säkerhet hade låtit något annat stå efter för att i stället ta itu med den frågan. På tal härom måste jag säga, att det börjar bli en smula långtråkigt att höra socialstyrelsen åberopas tre år å rad, därför att socialstyrelsen inte avlämnat sitt utlåtande i denna fråga. Om jag inte missminner mig, så bestämde regeringen 1928, att yttrandet ifrån ämbetsverket skulle vara inne senast till den 1 oktober det året, tror jag det var, men det är möjligt, att det inte var förrän till den 1 december. När så frågan berördes här i riksdagen, det var alltså år 1929, förklarade den dåvarande socialministern, att skälet till att frågan icke då kunde framläggas egentligen var, att socialstyrelsen icke avgivit sitt utlåtande. Nästa år får socialstyrelsen ett nytt uppdrag, och nu höra vi igen, att det beror på att socialstyrelsen icke avgivit sitt utlåtande, att proposition i ämnet icke avgivits. Det kan ju inte få gå för sig, att detta arbete, som man önskar få utfört, år efter år stoppas upp på detta sätt av ett ämbetsverk i landet, utan om det är på det sättet, att ett ämbetsverk inte under loppet av en så lång tid kan avgiva utlåtande och utarbeta förslag, så måste det bli socialministerns uppgift att erinra vederbörande om deras plikter gentemot statsmakterna.

Vad sedan frågan om de s. k. beredskapsarbetena beträffar, så var det inte min tanke — det är möjligt, att formuleringen var oklar — att i denna stund i varje fall rikta någon förebräelse emot regeringen. Jag sade uttryckligen, att jag hade det intrycket, att det fanns krafter, som arbetade för att förfuska saken, och jag tog såsom ett bevis på detta förslaget om endast tre miljoners anslag till ändamålet — det är ju det, som den kommitté föreslagit, som har arbetat med ärendet — och jag måste säga, att på den punkten kan det icke lämnas några tillfredsställande förklaringar. Det kan omöjligt vara på det sättet, att grunderna äro det viktigaste. Grunderna ge inte något arbete. Det är pengarna, som ge arbete och ge människorna brödfödan. Om det eventuellt skulle begås något litet missgrepp från begynnelsen vid organisationen, så gör man ju så snabbt erfarenheter på sådana områden, att det råder intet tvivel om att ett sådant missgrepp utan alltför stora svårigheter skulle kunna rättas till på en jämförelsevis kort tid. Detta gör, att jag också kan säga, att mina ord om förfuskningen närmast voro avsedda som ett litet varningsrop till regeringen, när den nu skall ta itu med saken. Jag hade nämligen det intrycket, att ifrån det partis sida, som regeringen närmast representerar, var man principiellt mycket sympatiskt stämd emot hela den tanke, som låg till grund för det yrkande, vi gjorde i fjol.

För övrigt vill jag endast säga det, att vad socialministerns programförklaring mot slutet av hans anförande beträffar, så kan den ju endast verka i allra högsta grad sympatisk. Jag kan inte erinra mig på många, många år ha hört en socialminister, som inför riksdagen tillkännagivit en sådan principiell inställning till de sociala problemen, och min förhoppning är bara den, att vid den praktiska tillämpningen i vår politik dessa principer, som han gjort sig till talesman för, komma att fullt ut tillämpas, ty under sådana omständigheter tror jag mig utan vidare kunna säga, att inte skall det bli någon större strid från denna bänk i varje fall emot socialministerns intentioner.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det var med anledning av herr Fritiof Gustafsons anförande, som jag begärde ordet.

Jag gjorde under herr Gustafsons anförande den reflexionen, att en person, som har blivit utsedd att företräda en viss folkmening, i utöandet av sin funktion ofta blir en utpräglad byråkratiens försvarare. Herr Gustafson framförde även i visst avseende sitt anförande något advokatoriskt. Det behövdes icke i den mån försvaret riktade sig emot mig, såvida icke herr Gustafson ville göra det gentemot vissa tidningar, som väl få anses som förespråkare för det parti, som herr Gustafson själv tillhör. Tidningar av den färgen ha under förra hösten, i det av mig berörda avseendet, skarpt klandrat de med kvarnarna slutna avtalen.

Under mitt förra anförande yttrade jag ganska blygsamt, att i den mån det låter sig så göra, skulle man försöka förbättra dessa förfaranden, om de skola utsträckas att gälla ännu ett år. Nu har jag ytterligare fått understruket av hans excellens herr statsministern vad jag då sade, att man ju kan tänka sig, att systemet icke i alla avseenden fungerar oklanderligt och ofelbart, utan att något behöver göras för dess förbättring — det är ju ganska naturligt, det är ju så med allt mänskligt — och det var väl icke särskilt anmärkningsvärt, att jag nu framförde denna lantmännens synpunkt. I den mån det är möjligt, sade jag, bör man även se till, att lantmännen själva få sälja sin spannmål direkt till kvarnarna. Jag vet att det kan gå för sig. Jag känner till en av de största kvarnarna i landet, vilken köper sin spannmål direkt av odlarna, och det borde väl ej vara omöjligt att utsträcka detta förfarande till andra kvarnar. Likaså borde alla kvarnar med i avtalet. Ty det förhållandet, att det finns en del kvarnar utanför detsamma — hans excellens underströk detta, och jag vidrörde det förresten också i mitt första anförande — kan leda till att det kan rinna ut mera vid sidan om avtalet, och att sålunda odlarna kunna gå miste om mer än som eljest behövde ifrågakomma. Det är av det skälet jag önskar, att, om avtalet skall utsträckas att gälla under längre tid, man på grund av vunna erfarenheter försöker förbättra det, så att det blir mera effektivt, och så att, i den mån det är möjligt, det avtalade priset kommer odlarna till godo. Det bör väl ingen ha något att anmärka mot.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition, i vad den angick pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kamrarna nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 25, angående inredande av vissa lägenheter m. m. i veterinärhögskolans lokaler.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
nr 6, av herr *Petrén*, om skrivelse till Konungen angående åtgärd för fängelseläkarnas rättspsykiatriska utbildning; och
nr 8, av herr *Pålsson*, om utredning rörande ändrade grunder för biskoparnas avlöning m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Johansson, Johan Peter*, väckta motionen, nr 10, om utredning och förslag rörande inrättande av en fond för räntefria jordbrukslån för Norrland.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Johansson, Johan Peter*, väckta motionen, nr 11, om skrivelse till Konungen angående viss ändring i lagen om skogsaccis.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 22 och 27—31 blevo desamma på begäran bordlagda.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 12, av herr *Berling*, angående omorganisation av musikkåren vid skånska kavalleriregementet i Hälsingborg;

nr 13, av herr *Enhörning*, angående förhandlingar med Härnösand—Sollefteå järnvägsaktiebolag om statsinlösen av bolagets järnväg m. m.;

nr 14, av herr *Hansson, Sigfrid*, och herr *Sandler*, om ökning av förslagsanslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor; samt

nr 15, av herrar *Petrén* och *Johansson-Dahr*, om statsbidrag för utvidgning av Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka med nytt skolhem och ny skolbyggnad.

Herr *Leander* väckte nedannämnda motioner:

nr 16, om årligt understöd åt förre sjökaptenen A. M. Essen; och

nr 17, om rätt för adoptivbarn att från civilstatens änke- och pupillkassa m. fl. kassor åtnjuta pension i likhet med delägares egna inom äktenskapet födda barn.

Dessa motioner hänvisades till bankoutskottet.

Herr *Ekman* väckte en motion, nr 18, om ändrad lydelse av 17 § i lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden.

Anmälades och bordlades

bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse; samt

kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.49 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 19 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med hänvisning till bifogade läkareintyg får jag vördsamt hemställa om fortsatt ledighet från riksdagsarbetet t. o. m. den 26 dennes.

Benestad, Alvesta den 17/1 1931.

Per Gustafsson.

Att riksdagsman *Per Gustafsson*, Benesta, Alvesta, på grund av luftrörs-katarr och genomgången näsoperation är oförmögen inställa sig till riksdagsarbete före den 27 dennes, intygas på heder och samvete.

Alvesta den 17/1 1931.

A. W. Aaby-Ericsson.

leg. läk.

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 22, angående befrielse för banförmannen vid statens järnvägar Jonas Jonsson från skyldighet att gälda vissa skadestands- och ersättningsbelopp;
nr 27, angående viss omreglering av Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolags skuld till staten;

nr 28, angående kronans deltagande i viss vattenreglering beträffande Skellefte älv;

nr 29, angående fortsatta åtgärder för främjande av sparsamhet bland skolungdomen;

nr 30, angående nedsättning av räntan å vissa lån ur lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby; samt

nr 31, angående anvisande av medel för täckande av vissa hos länsstyrelsen i Stockholms län bokförda belopp.

Föredrogos och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Föredrogs och godkändes riksdagens kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Herr *Tjällgren* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 19, om restitution till Västernorrlands läns landsting av viss stämpelavgift.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Herr *Gustafson, Fritiof*, väckte en motion, nr 20, om viss ändring i 22 § 1 mom. kommunalskattelagen.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:
nr 21, av herr *Boberg* och herr *Nilsson, Petrus*, om pension åt extra brev-bäraren H. Hansson; samt
nr 22, av herr *Nordborg*, om pension åt f. d. förste fartygsinspektören J. H. Erdtmans änka.

Herr *Frändén* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 23, om särskild gottgörelse m. m. åt förutvarande t. f. distriktscheferna A. Lundström och C. J. Insulander.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Herr *Frändén* väckte en motion, nr 24, om förenklat förfarande för erhållande av rätt att framdraga elektrisk starkströmsledning.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Herr *Thorén* avlämnade en av honom och herr *Norling* undertecknad motion, nr 25, om skrivelse till Konungen angående ändrade bestämmelser rörande införandet i de allmänna tidningarna av kungörelser om exekutiva auktioner.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 3.38 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.